

קובץ ס"ז

ה'תשע"ה

קובץ גליונות לפרשת בהר

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב
052-7677676 (לוי)

עפולה

052-7670913

פתח תקוה

052-7165162 (הופמן)

קרית ספר

050-4128779 (דרדק)

ראש העין

ישיבת בית הלוי בראשות הגה"צ ר' אבנר
עפג'ין רחוב חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

אלעד

054-8415551 (הופנר)

אשדוד

052-7668323 (מונק)

בית שמש

02-9910398 (פינקלשטיין)

בני ברק

שכון ג' (גולדשטוף)

053-3145900

מימון (פוחוביץ)

054-8469674

ויזניץ (טסלר)

050-4192923

שכון ה'/רמת אהרון (גיאת)

058-6274369

פרדס כץ (נהרי)

052-7168580

גבעת הישיבה (ליבוביץ)

03-5799883

המחיר לקובץ הוא בסך 1 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

תודה מיוחדת לבעל הדפוס הר"ר יורי לוי שיחי'
שמשקיע מדי שבוע מזמנו ממרצו ומהונו
למען הוצאת קובץ מכובד זה
בבחינת תורה מפוארה בכלי מפואר

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל:

K.GILYONOT@GMAIL.COM

להנצחות ע"ג הקובץ

ניתן לפנות ל: 053-3145900

דבר י שר

ממרון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשט על התורה

"ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך" (כה, מז)

בגמ' קידושין כ. מבואר דאין מוכרין אמה העבריה לקרובים דבעינן שתהא ראויה ליעוד דכתיב אשר לא יעדה, וכתב המנחת חינוך מצוה מג-א, וז"ל, ונ"ל פשוט דיכול למכור [אמה העבריה] ג"כ לאשה וכו' ולא מצינו בשום מקום היפך מזה וזה פשוט אצלי ואי דאין ראוי ליעוד הא מבואר בש"ס [שם] ורמב"ם ולקמן בעזה"י דאלו דאין ראוי לעצמו אם ראוי ליעוד לבנו נמכרת והכא ראויה ליעוד לבנה וכו', עכ"ל.

ובפירוש רבינו שליט"א למסכת עבדים פ"א ס' כז, דן להוכיח דאמה אינה נמכרת לאשה, משום דדווקא אב מיעד לבנו ולא אם, ולבסוף מיייתי ראיה דנמכרת מהא דאמר' בתורת כהנים סו"פ ו, ובאחיכם בני ישראל איש באחיו אין לי אלא איש באיש איש באשה אשה באיש מנין ת"ל איש באחיו מ"מ ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך בו אין אתה רודה רודה אתה בבן חורים בפרך, והוסיף הגר"א אשה באשה מנין, וכ"ה הגירסא בילקוט, הרי מבואר להדיא לגירסא זו דאשה יכול להיות לה אמה העבריה, דהרי לאו דלא תרדה אינו אלא על עבדים ושפחות עבריים כדמסיק התו"כ, עכ"ד.

והגאון הרב מנחם הערץ שליט"א (ק"ס), סיפר דהיה בביתו של מרן בעל אילת השחר שליט"א, וראה בספרו מסכת עבדים שכתב בזה על הגליון, יש לעיין בשואל עבד של חבירו אי איכא בשואל לאו דלא תרדה בו בפרך, ע"כ, היינו דאם כן יש לומר דבאמת אין אשה יכולה לקנות אמה העבריה, והא דמרבה הספרי אשה באשה ללאו דלא תרדה, איירי באשה ששאלה אמה העבריה.

שו"ת בעניני ספירת העומר

ש. האם מותר לעבור דירה בימי ספירת העומר.

ת. אין שום איסור לעבור דירה בימי ספירת העומר ובפרט בארץ ישראל שיש בזה משום ישוב ארץ ישראל. [והוסיף רבינו שליט"א שבעולם טועים בין דיני אבילות של ספירת העומר לדיני אבילות של בין המצרים. ש. בברכת ספירת העומר שחברו מוציא אותנו ידי חובה ובטעות ענה על ברכתו ברוך וברוך שמו האם יצא או שצריך לברך מחדש ולספור בעצמו. ת. יש אומרים דהוי ספק וכך דעת הגר"א.

(אשיחה ח"ב אשר יצא בקרוב אי"ה)

ברורי הלכה

- נשאל רבינו למה את התוספתא לומדים פחות מהמשניות והגמ', הלא גם זה מהתנאים, והשיב שקשה ללמוד הכל, אבל מי שלומד הכל באמת לומד גם את זה. והביא דוגמא לכך מהב"י הל' ציצית סי' י"א שדן לגבי שיעור מלוא קשר גודל שצריך להרחיק משפת הבגד, אם הגדיל שבסוף הבגד נכלל בזה, ע"ש שדן בארוכה, ולבסוף מסיק דהוא מפורש בדף האחרון של ב"ק דף קי"ט, והיינו כי בדרך כלל לא מגיעים עד לדף זה, לכן היו צריכים לדון בזה. ואמר רבינו שהב"י מביא זה וכותב שזה ההלכה שהרבה לא יודעים שלא מגיעים עד סוף המסכת.
- סיפר רבינו: הגאון ר' מאיר קרליץ הכיר יהודי שסיפר לו, שכשהיה ילד קטן עמד בבית הכנסת, והגר"א זצ"ל עבר על ידו עם טלית כשהוא שקוע במחשבות, ותוך כדי הילוכו דרך הילד בלא כוונה על ציציתו. הגר"א רצה להמשיך ללכת ולא יכול, כי הילד שדרך על הציציות לא זו. אמר לו הגר"א, בני, מאה שנה תחיה אבל מה אתה רוצה מהציצית שלי. ההורים שמעו זאת ועשו סעודה על כך שזכה להתברך מהגר"א... והוסיף היהודי - שהיה באותו הזמן בן תשעים ושמונה - ואמר "יש לי צק' מהגר"א, יש לי עוד כשנתיים לחיות..."

(מנחת תודה)

במדור זה יובאו מהענינים הנלמדים במסגרת לימוד ההלכה היומי שע"י ארגון 'דרשו'

גליון זה נודב ע"י ידידינו החשוב הרב ר' גבריאל כהן שליט"א לרגל שמחת נישואי נכדתו הכלה שולמית דסקל שתחי' עב"ג
החתן יונתן שלום שינפלד נ"י שיזכו להקים בית נאמן בישראל

דבר העורך

סגולת שנת השמיטה

נמצאים אנחנו בשנה השביעית שנת השמיטה וככתוב בפרשת השבוע 'ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ' וגו' וידועים הדברים שרבינו שליט"א מורה לרבים השואלים ממנו עצה וברכה לחיזוק ולהצלחה בכל הענינים שילמדו מסכת שביעית, ובבאור סגולת הלימוד קבלנו מכתב שנשלח לגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א ומן הראוי להביא את הדברים כלשונם:

לכבוד הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

דודי רפאל יעקב ראובן בן מרים חלה ל"ע במחלה הנוראה, פנינו למרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א ושאלנו אותו במה להתחזק, ואמר לנו, ללמוד הלכות שביעית. רצייתי לשאול את כבוד הרב, מה הקשר בין לימוד הלכות שביעית לרפואת חולה, יותר משאר קבלות, וגם האם במקום ללמוד הלכות שביעית, אני יכול לתרום לקרן השביעית, ואהיה שותף במצות השביעית, וזה יהיה לזכות דודי?

תשובה:

השומר שביעית, זוכה לברכה, כדכתיב 'וצויתי את ברכתי, והברכה היא לא רק בממון, כי מה יעשה אדם בממון אם יהיה חולה, ולכן סובר גיסי הגר"ח שליט"א, שמצות שביעית היא ברכה לכל גם לרפואה. אך כאשר לאדם אין שדה, ואינו יכול לשמור שביעית, הרי שבלימוד הלכותיה, מעלה עליו כאילו קיים את המצוה, ולכן סובר הגר"ח שגם הלימוד היא סגולה לרפואה. מאידך התרומה לקרן השביעית, אף שהיא חשובה מאד, ונעשה שותף במצוה, אבל אין זה ממש כשומרו, ולכן אם מרן הגר"ח הורה ללמוד, צריך דוקא ללמוד.

ושמעתי מרבינו שסדר הלימוד הוא משניות עם פי' הר"ש והרמב"ם אח"כ גמ' ירושלמי ואת הדינים ברמב"ם.

בברכת שבת 580
58067810 חפצ'י

וצייתי את ברכתי - הלכה למעשה

קניית פירות מנכרים - "ועדת השמיטה"

- קניית פירות נכרים ע"י שליחות
- יש אפשרות לקנות פירות שביעית מגוי בתווך יהודי - ללא איסור סחורה וללא שהדמים יתפסו בקדושת שביעית. והוא על ידי שליחות. ומרן החזו"א זצ"ל רצה שיוכלו לשמור שמיטה כדין ולכן התקין "חננויות שמיטה" דהיינו שהמוכר או "ועדת השמיטה" קונה את הירקות והפירות מגוים בשליחות הקונה (שקונה רק בשביל ג' סעודות והצורך הרגיל למשפחתו), וכל מי שבא לקנות משלם על הוצאות הפירות שהזמין, ושכר הטירחא לפי מה שקצבו.
- הסכם בין הסטונאי למוכר, ובין המוכר לקונה
- ומרן החזו"א ערך נוסח הסכם מיוחד בין הסטונאי למוכר. שהמוכר ממנה את הסטונאי לשלוחו להביא סחורה, ורק מגוים. והסטונאי יקבל ההוצאות עם דמי טירחא, ושטר שליחות נוסף בין הקונה למוכר, שהקונה ממנה אותו לשליח לקנות באופן המותר והוא יקבל ההוצאות ושכר טירחא.
- הפירות והירקות נמצאים בבעלות משותפת של כל החותמים, ולכן האחריות והפסדים (אם יהיו) יהיו על הקונים שישלמו מחיר גבוה יותר, וכן כתב בשטר, שאם הלוקח משך לא יוכל לחזור בו.
- המכירה לא במקום הקבוע
- וכמובן שכל המכירה תתקיים שלא במקום הקבוע כל השנה, וכנ"ל.
- תוקף משפטי
- אין צורך שיהיו השטרות בתוקף משפטי על פי חוקי המדינה, ודי ומועיל עפ"י דין תורה.

מתוך ספר שיח השמיטה - אוצר פסקי רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

מנהג ותיק לעלות ולהשתטח על קברי הצדיקים ולהבטיח שכאשר יושעו בוש"ק יקראו ע"ש הצדיק וכן נהגו לעלות למירון בל"ג בעומר ולהבטיח לקרוא לילד ע"ש התנא הקדוש ר' שמעון בר יוחאי

מעשה באדם שביקש להזמין לדין תורה את חמיו וחמותו, ואלו העובדות:

החתן לא זכה שנים רבות לפרי בטן, ולמרות ששפך לבו בתפילתו שנים רבות עדיין לא נושע, באחד הימים נסע לציונו של אחד מגדולי ישראל, ונדר על קברו שאם יוולד לו בן, יקראנו על שמו, והנה בס"ד כעבור ט' חדשים נולד לו בן. חמיו וחמותו שמחו מאד בלידת הבן, ומאד רצו שיקרא את השם על שם אדמו"ר מגדולי ישראל שמאד עזר להם וקירב אותם לעבודת ה', הן ברוחניות והן בגשמיות, והם מרגישים שהם חייבים לאדמו"ר את חייהם, וכבר ציפו כמה שנים שסוף סוף יוכלו להחזיר לו קצת הכרת הטוב, ולקרא לנכדם על שמו. כאשר חמיו וחמותו שמעו בברית איך שחתנם קורא לבן על שם אותו גדול שהיה על קברו חשבו שהם עומדים להתעלף, כי היה ברור להם שחתנם יקרא על שם האדמו"ר שהם חפצו להחזיר לו הכרת הטוב, והחתן קרא על שם גדול אחר, ולאחר הברית הם לא השתתפו בסעודה, והודיעו לחתן שהם מדירים הנאה ממנו, ומעתה אסור לו לדרוך על סף ביתם, עד שלא יחליף את שם הבן, לשם האדמו"ר אשר חפצים ביקרו. טענת חמיו וחמותו: הרי המנהג הוא שהזכות לתת את השם הראשון ניתנת לאם, ואם הזכות נתנת לאם, אם כן הם באים מכוחה לבקש את השם הראשון, וכיון שלא עשה כהוגן, אם כן השם שנתן בברית ניתן בטעות, ועליו להחליף את השם. ואת נדרו שנדר על שם הצדיק יתן לבנו השני שיולד לו בעזרת השם. טענת החתן: אני הייתי מעוכב מפרי בטן שנים רבות, ונסעתי על קברו של אחד מגדולי ישראל ונדרתי על קברו שאם יולד לי בן, אקרא על שמו, והנה בס"ד כעבור ט' חדשים נולד בני זה. ובס"ד כשיולד התינוק השני אני אקרא לו על שם האדמו"ר כרצון חמותי, אבל כעת בילד הראשון יש בזה קיום הנדר שנדרתי על קברו ולכן הקדמתי לקרוא לו על שם אותו צדיק. הצדק עם מי?

תשובה:

מסתבר שהחתן צודק שכיון שנדר על קברו של הצדיק שיקרא לבנו על שמו, צריך לקרוא כן לבנו הראשון, כי יש גם על זה "בל תאחר" כי נדר שאם יולד ילד יקרא על שם הצדיק, ואם כן הרי זה עבירה על מה שהבטיח, אמנם אי אפשר לדעת אם הילד נולד בגלל התפילות שהתפלל על ציונו, אבל הרי נדר שאם יולד ילד יקרא על שמו, אם כן יש לו לקרוא על שמו, כי רגלים מוכיחות שבזכות התפילות הללו נולד, כי הרי שנים רבות לא נושעו בפקודת זרע, ולכן מסתבר שהחתן צדק והם כעסו עליו שלא כדין. ואולי עשה עוול שלא פנה בשאלת רב לפני שנתן את השם ולכן צריך לפייס את חמיו ואת חמותו, אבל לאסור עליו נכסיהם, זוהי פעולה לא הוגנת. שאלה זאת שאל הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א את רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א וענה רבינו: החתן רשאי להפסיק מלקרוא את התינוק על שם הצדיק שנדר על קברו שאם יולד יקראנו על שמו, ולקרא לו על שם האדמו"ר שחמותו וחמיו רוצים שיקרא על שמו. והסביר זאת, שהחתן קיים נדרו וקרא לו בברית על שם הצדיק, אלא שנתהווה סיבה שחמותו וחמיו רוצים שהתינוק יקרא על שם האדמו"ר, ושלוש בית דוחה איסור מחיקת השם, ולכן מסתבר שיש כעת לקרא לו על שם האדמו"ר.

ושאל הגר"י זילברשטיין שליט"א את גיסו מרן רבי חיים שליט"א היכן מצינו שאפשר להחליף שמו של תינוק, והשיב שמצינו בגר שמחליפים שמו לאברהם בן אברהם אבינו, אך יש להתווכח על כך דשאני גר דאשתני גופו ונהיה יהודי, אבל מצינו שאברהם אבינו נשתנה שמו מאברהם לאברהם, וכן שרי לשרה, וכן יעקב לישראל. ואפשר להטעים את דברי גיסי שהחתן כשנדר לקרא על שם הצדיק, נתכוון אליו שהוא יקראנו כשמו אבל אין אדם יכול לנדר על אחרים שהם יקראו לתינוק על שם הצדיק ואם כן אפשר ליעץ שהחתן ימשיך לקרא בצנעא כשמו של הצדיק, וכל העולם כולו שחסים על שלום הבית, הם יקראו לו בשם האדמו"ר כרצון חמיו. לסיכום: החתן צודק, שיש לקרא על שם הצדיק. אך אם החותנת לא מתפייסת, יכול החתן להתחיל לקרא לו [וגם אחרים יקראו לו] על שם האדמו"ר, כרצון חמותו.

למעשה הגר"י זילברשטיין שליט"א דיבר עם חמיו וחמותו ואמר להם שהם אינם צודקים בדרישה מהחתן, אמנם החתן לא עשה כשורה שלא התייעץ עמם קודם, אבל לאחר מעשה לא היו צריכים להדירו, והם עשו שלא כדין, ואכן הם שמעו, וקבלו על עצמם את הפסק, ובעזרת השם את הבן השני, יקרא על שם האדמו"ר. כעת היה נדון נוסף, האם הם צריכים התרת נדרים על מה שהם הדירו את החתן, או מכיון שהם עשו שלא כהוגן, והיה בזה כעין נדרי שגגות, אולי אין צריכים התרת נדרים? תשובה: הנדר לא בטל מעצמו, כי נדרי שגגות נאמרו כשעצם הנדר בטעות, לדוגמא, הוא אסר נכסיו על פלוני ופלוני, ולא ידע שאביו נמצא ביניהם, נמצא שעצם הנדר הוא טעות, אבל בענינו הנדר לא טעות, כי חמיו רצה לאסור נכסיו על חתנו וכך עשה, אלא שיש טעות בסיבות, כי חמיו חשב שחתנו עשה עוולה ולמעשה לא עשה עוולה, ולכן הרי זה פתח נכון להתיר את הנדר, אבל עצם הנדר לא היה בטעות וצריך התרה.

(ווי העמודים והשקיהם)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושר"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א
 מספריו הק' ומכתבי תלמידים

פניני הפרשה

תוספת שביעית

ובשנה השביעית שבת שבתון.

ובתו"כ תניא: מניין לשלושים יום לפני ר"ה שהם ככל השנה ת"ל ובשנה השביעית, ומדלא אמר ובשביעית, אלא ובשנה השביעית מרבין לתוספת זו, ומבואר דתוספת שביעית דאורייתא, ובגמ' מכות (דף כ"א) יש חורש תלם א' וחייב עליה ח' מלקות, ומוקי לה בחורש ביו"ט בשביעית וכו'.

וצ"ע איך חל איסור יו"ט על שביעית, כיון דתוספת שביעית דאורייתא, א"כ כשחל יו"ט אין איסור חל על איסור, וכשנכנס ר"ה כבר נאסר באיסור עבודה מצד שביעית, והאי תנא לית ליה איסור כולל כמבואר בגמ' מכות כ"א, ב. ועי' בית הלוי ח"א סי"ז.

ותירץ רבנו (אילת השחר מכות כ"א) דלכאורה למה לא יחול איסור יוהכ"פ על נבלה שנתנבלה ביוהכ"פ, דהא כל רגע צריך לחול אסור יוהכ"פ, וברגע שנתנבלה אז יחולו שניהם כאחת, וע"כ צ"ל דבכניסת היום חל כבר קדושת ואיסור יוהכ"פ על כל היום, ואין הפ' דכל רגע חל איסור של יוהכ"פ וכן בכל שבת ויו"ט ונמצא דקדם איסור יוהכ"פ, וכשנתנבלה אח"כ אין אסור חל על אסור. אבל זה דאי דאין איסור שביעית חל ברגע של תוספת שביעית על כל שביעית, דלא שייך לאמר דבר"ח אלול נאסרה העבודה על כל שנה הבאה, דאיסור שביעית אינו מפני יום ר"ח אלול שקדם לו, אלא בכניסת החג חל אסור שביעית ואיסור תוספת איסור בפני"ע שחל קודם לשביעית, ונמצא דכשחל ר"ה חל עליו שני איסורים בב"א אסור חרישה של יו"ט ואסור חרישה של שביעית, ואין כאן הכלל של אין איסור חל על איסור דאיסור של לפני ר"ה כבר פקע וכעת יש אסור חדש של שביעית שחל ברגע אחד עם חרישה של שביעית שחל עם כניסת החג (פרורים משולחן גבוה וע"ע בענין זה בגליון בהר תשע"ד)

וחי אחיך עמך

ב"מ דף מ"ב ע"א. עד שבא ר"ע ולימד "וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך", ובפשוטו היינו דוקא משום דאם ישתה ימות חבירו תיכף, ואם ישתה שניהם אז כל אחד יחיה קצת, וחי שעה של חבירו אינו נדחה מפני חיי עולם שלו לכן פטורא, והא דאמרין דחי עולם דוחה חיי שעה דילי, וכמ"ש במסכת ע"ז דף כ"ז ע"ב צ"ל דבחי שעה ידידי לא שייך מאי חזית.

ויש קצת להסתפק, במה דנקט בברייתא דאם אחד ישתה ויגיע לישוב, דאולי רק משום זה ס"ל לר"ע דחיי קודמין, כיון דיתכן דיצא ממצבו ויוכל לחיות הרבה ימים ואם שניהם ישתה ימותו שניהם בקצת זמן, אבל אם כדי להגיע לישוב צריך ט' ימים ויש בו מים רק כדי שיחי' ח' ימים, ואם שניהם ישתה יחיה כל א' רק ד' ימים, אולי יודה ר"ע דשניהם ימותו כיון דאם הוא ישתה הכל יחי' עוד ד' ימים, ואם חבירו ישתה יחי' חבירו במקומו ד' ימים א"כ לא עדיף הוא מהשני, או דתמיד חיי קודמין וכן נראה. אלא דלרבותא רבן פטורא נקט שמגיע לישוב דאע"ג דאם הוא ישתה יגיע לישוב ויחי' זמן שלא מוגבל ואם חבירו ישתה החצי יחי' רק כמה ימים מ"מ ס"ל לכן פטורא דשניהם ימותו.

דאם באמת אין נפק"מ לחיי שעה של חבירו, כגון אם נופל חץ על שניהם ויש תריס להגן רק על א' גם בן פטורא יודה דמותר לבעל התריס להגן על עצמו, דלמה נימא שלא יגן ושניהם ימותו, דאיוזה טעם דפיקו"נ ידחה בעד כלום, דמה נימא דהא הוא מחויב להציל את השני מ"מ כיון דסוף סוף עי"ז יוצא ששניהם ימותו נמצא שהוא מת לא בכדי להציל חבירו וממילא הדין דצריך להציל עצמו ורק כאן ראם ישתה חבירו חצי מהמים יחי' קצת זמן לכן ס"ל לכן פטורא דאסור לו לשתות המים בעצמו.

לעילוי נשמת מרת יפה (ברעם) ע"ה בת טוביה יבדלח"ט
נלב"ע לג בעומר תש"ע

ומ"מ נראה ראם שניהם טובעים בנהר, וא' בידו להציל את השני שיחי' חיי שעה אבל הוא ימות ג"כ אז עי"ז, ואם לא יציל יחי' יותר זמן, אינו מחויב לעשות מעשה להציל את השני אפי' לכן פטורא, דע"ז שייך שוב מאי חזית דדמא דחברך סמוק טפי, וגם על השני הא מוטל חיוב להציל אותו ומחמת זה חוזר הדין א"כ כל הטעם דצריך להציל את חבירו היינו שאסור ליטול ולמנוע בזה מה שהי' יכול השני להנצל בזה ובמעשיו שנטול המים הוא גורם מיתה לשני, אבל בחידושי רבנו חיים הלוי (פ"ה מהל' יסודי התורה) לא משמע כן דמדבריו משמע דזה דין דמחויב ליהרג כדי להציל את חבירו, ועי' בחזו"א בגליונות על ספר הגר"ח זצ"ל.

ועיין בשטמ"ק בשם הרמ"ך דאם חטף ממי שבידו המים, חייב מיתה בידו שמים, ואינו מבואר אם מי שעבר על לא תעמוד על דם רעך חייב מיתה ביד"ש. וע"כ דהוא כגורם מיתה כיון דלא נותן לו להציל עצמו בזה שחוטף ממנו המים וזה מקרי כעושה מעשה לגרום מיתתו לכן חייב מיתה בידו שמים.

ובחזו"א חר"מ ליקוטים (סי' כ) מבואר דחייך קודמין היינו של בעל המים, ויש מקום להסתפק דאולי אינו תלוי בבעל המים, אלא במי שבידו המים דצריך להציל חיו, וכן משמע קצת מלשון הרמ"ך בשטמ"ק, ועי' נדרים דף פ' ע"ב גבי מעין של בני העיר דחייבהם קודמין לשל בני עיר אחרת משום דחייך קודמין, אע"ג דזה הפקר כדאמרין בב"ק דף פ"א, [ואע"ג דאמרין התם בני העיר מסתפקין מ"מ בודאי זה הפקר לכל העולם אם יש מספיק מים] ואפ"ה כשאין מספיק חיי בני העיר קודמין.

ויש לעיין למה לא הובא דין זה ברמב"ם ובטוש"ע (אילת השחר שם).

קדימת כהן לישראל

הנה אם ג' אנשים הולכין בדרך, ולא' יש מים בשביל שני אנשים שיוכלו להגיע לישוב, נמצא דאחרי שמספיק בשבילו נשאר לו רק בשביל א', ואם יתן לשניהם שניהם לא יגיעו לישוב צריך להקדים, כמו דאמרין בהוריות (דף י"ב) להחיותו או להוציאו מבית השבי דקודם איש לאשה, וכהן ללוי ישראל לממזר וכמו דמבואר בשו"ע יו"ד סי' רנ"ב סעיף ח' לענין אם שניהם הולכין להיטבע בנהר, ולפי"ז לכן פטורא דלא דריש עמך והוא לא עדיף מאחר ע"כ יקדים לפי הסדר השנוי בהוריות ואם הוא ישראל והשני כהן צריך לתת להכהן וע"כ צ"ל דמייירי דשניהם שוין דשניהם כהנים או שניהם ישראלים ומ"מ פשוט דלר"ע דדריש עמך אז אפי' אם הוא פחות מהשני מ"מ חיי קודמין, ויש לעיין באופן הנ"ל דנשאר לו מים ואם יתן לא' יוכל לחיות רק כמה ימים דהיינו חיי שעה והשני יוכל לחיות יותר אי בזה יש ג"כ דין להקדים כהן ללוי וכל הסדר השנוי בהוריות, או דאז חיי שעה של זה שהוא במדרגה יותר גדולה נדחין בשביל חיי עולם של הפחות במדרגה. (אילת השחר שם)

ברכה על שביעית

בתוס' זבחים (קי, ב) ד"ה אישתמיטתיה כו' – כתב דיש מ"ד דניסוך המים דרבנן, והניסוך מועיל שיתברכו בגשמי ברכה.

והנה מכאן ראי' לכאז' לדברי החזו"א בשביעית (סי' י"ח סק"ד) שכתב דלא כהסמ"ע (סמ"ז סק"ב) דס"ל דאי שביעית דרבנן אין על זה ההבטחה דוצייתי את ברכת, והוא ז"ל ס"ל דהברכה שנאמרה בערב שביעית וצויתי את ברכתי וגו' יש גם בזמן הזה אע"פ דלהרבה פוסקים שביעית דרבנן. ולהסמ"ע נוכל לומר, דיש לחלק דכאן תקנו חכמים במיוחד ניסוך המים בשביל שתהא ברכה, אבל כשתקנו לשמור שביעית בזה"ז הא לא היתה המצוה כדי שתהי' ברכה ואין ראי' שיהא ברכה. (אילת השחר שם)

ענין בפרשה- שביעית

מכתב רבנו במעלת קרן השביעית

לכבוד רבני הקהילות וראשי הישיבות והכוללים אשר במונסי ד' עליהם יחיו. הננו אנחנו נמצאים בשנת השבע, וברוך ד' שיש מהחקלאים שקיבלו עליהם לשמור שמיטה כהלכתה ואנו מצווים לסייעם כדי שלא יפלו במשך הזמן מהנסיגות החיים אשר לא קלים, ומצוה גדולה לכל א' מאתנו לבוא לעזרתם.

וכ"א מבני ישראל צריך לראות לעשות השתדלות לעזור להם. ובזכות זה יתברכו מהשמים שזכות המצוה יעזור להם ברוחניות ובגשמיות ונזכה לקיים בביאת גואל צדק שביעית מדאורייתא לכל הפוסקים.

הכו"ח ולכבוד המצוה.

דרשת רבנו באסיפת סיום שמיטה של כשרות שארית ישראל כסלו תשס"ב

ברוך השם שעברה השמיטה של שנת תשס"א, וזה לא כ"כ קל לשמור שמיטה כהלכתה שמירת שמיטה, זה מאוד קשה בין מצד החקלאים ובין מצד הציבור.

לפני כמה שמיטות היה קשה מאוד מכל הבחינות, גם שהיה ציבור קטן של חקלאים ששמרו שמיטה, וכן שהיה מאד קשה להסתדר להשיג ירקות, ולהשיג את האוכל שצריך בפרט בשביל ילדים, וברוך ד' שהשנה הזאת היה שיפור גדול בזה. ונזכיר רק משנה בפרקי אבות (פרק ה) דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד ועל פירות שביעית, כאן לא כתוב על עבודה בשביעית אלא רק על פירות שביעית, ועל זה דבר כפשוטו דבר בא לעולם. הכונה היא כמו שהיה מצוי פעם רח"ל מגיפות כאלה שהיו מתים אלפים אנשים בזמן קצר מאד אבל יכול להיות ג"כ מה שיש כל כך מיני מחלות רח"ל בימינו יום יום רואים כ"כ הרבה מחלות משונות רח"ל, יכול להיות שגם זה נכלל בדבר וזה בא על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד ועל פירות שביעית ומה זה איסור פירות שביעית רש"י מפרש שאוכל פירות שביעית לאחר הביעור אבל מסתמא כלול בזה ג"כ כל האיסורים הרי רוב דברים של פירות שביעית זה רק מדרבנן, וגם האיסור של פירות שביעית יש כאלה שסוברים שזה מדרבנן ועכ"פ משמע כי למרות שזה רק דרבנן ואף שאין זה הכרח גמור, אבל יכול להיות שגם על זה חז"ל אומרים דבר בא לעולם ואחרי זה ג"כ כתוב גלות באה לעולם על שמיטת הארץ רואים בפירוש שקודם דברו רק על פירות שביעית ולא על שמיטת הארץ, ורק הגלות זה על שמיטת הארץ, וכן אח"כ כתוב בארבעה פרקים הדבר מתרבה ברביעית, ובשביעית, ובמוצאי שביעית, ובמוצאי החג שבכל שנה, ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית, ובשביעית מפני מעשר עני שבששית, ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית, רואים שזה לא כ"כ פשוט פירות שביעית, עד כדי כך שחז"ל אומרים על זה שבא "דבר" לעולם זה לא פשוט.

וברוך השם, שעכשיו בשנה הזאת אפשר לומר שנשמרה השביעית הרבה הרבה יותר מכל השמיטות הקודמות, אמנם אינני יודע מה שה' בדורות הקודמים, אבל מה שידועים מהדורות האחרונים, ב"ה בשנה זו נשמרה שביעית כדון ע"י רבים, וברוך ד' כמו שטרחו מן ראש הישיבה צוק"ל והגאב"ד רבי חיים שאול קרליץ צוק"ל, ויבדלחט"א מן הגרי"ש אלישיב שליט"א הטורח מאד מאד שכל דיני שביעית יתקיימו בלי שום קולות.

והנה כידוע בחוץ לארץ בעיירות בדרך כלל לא היה שחיטה של כל המדינה, אלא בכל עיר היתה שחיטה, ובכל עיר היו אנשים שרצו לאכול דוקא על טהרת הכשרות, אבל אם אחד קנה עוף והיה צריך לפתוח את העוף, ולפעמים היתה מתעוררת איזו שאלה אם שבורה, או למשל שהיה חסר מרה, או כל מיני שאלות שהיו היו הולכים למורה הוראה, והמורה הוראה אם היה רואה למשל שיש לפניו אדם עני מאד כאשר היה פתח להקל היה מיקל לו, אבל מי שהיה יותר ירא שמים לא היה רוצה כ"כ את הקולות.

אנחנו מוצאים בפוסקים סיבות שאפשר להקל כגון הפסד מרובה, כבוד שבת, והכנסת אורחים, וכו' אך זה הכל קולות בגלל שאין ברירה כי המצב בכלל ישראל היה מאד קשה וכמדומה שבגליון מהרש"א [א"ה], עי' י"ד סי' ל"א ס"א בפתחי תשובה ובדרכי תשובה שם] מביא מה זה נקרא הפסד מרובה כמו שיווי של קורקבן ומה זה קורקבן היום זה ממש מגוחך אם יאמרו שקורקבן זה הפסד מרובה שהרי זה סכום זעום מאד, אבל אז זה היה נחשב הפסד מרובה והעניינים היו באים והיו מקילים להם בגלל שזה הפסד מרובה.

אמנם בכלל ישראל בדרך כלל היו שומרי תורה ומצות, אבל היו אנשים פשוטים ואם הרב אומר שכשר אז כשר. רק היו יחידים יחידים מאוד יר"ש שלא רצו לסמוך על הפסד מרובה וכל מיני קולות.

אבל אצלנו היום ברוך ד' נשתנה המצב, אין מצוי שכל אחד ילך עם העוף שלו לשוחט לשחוט, ואח"כ ישאל את המורה הוראה בדרך כלל זה בא עם כל הציבור שהתרבו ברוך ד', וכן שביעית אי אפשר שכל אחד יעשה לעצמו אלא צריך להיות מאורגן דרך ציבור, וכאשר זה מאורגן דרך ציבור אי אפשר להשתמש בקולות, שהרי בצבור כלולים כולם וגם אלה שאינם רוצים להשתמש בקולות, ואי אפשר לאמר לך יש קולא ולך לא, ממילא בודאי שהיה צורך גדול מה שהשתדל מן ראש הישיבה צוק"ל, והגאב"ד רבי חיים שאול קרליץ צוק"ל, וכן יבלחט"א מן הגרי"ש אלישיב שליט"א, שפועל עד כמה שאפשר שיהיה בתכלית ההידור בלי קולות ובלי היתרים רק מה שמותר באמת בלי הפסד מרובה ובלי קולות אחרות.

ובזכות זה שבכלל ישראל באמת שמרו את השמיטה הרבה יותר משאר השנים ושמרו שמיטה כהלכתה, ממילא יש זכות גדולה ונקוה שהקב"ה יעזור שבזכות המצוה הזאת של שמיטה ששמרו, לא יהיה שום מחלות של דבר ושום מחלות לא יהיו, ואדרבה כלל ישראל יזכו להיות כל אחד עם המשפחה שלו כל טוב ולא יהיה מחלות, אלא כולם יהיו בריאים וכולם יזכו לבנים טובים ויעבדו את ד' יתברך כרצונו וכולנו נזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

דברי חיזוק לחקלאים

בשמיטה (תשס"ח) הגיעו החקלאים לבני ברק להיכנס לגדולי ישראל, ונכנסו למענו של מן רבנו שליט"א אשר תמידיו כסידן מתעניין מאוד בנעשה בקרב שומרי השמיטה, כשהוא מציין כל העת שאי אפשר לתאר עד כמה שמירת מצווה זו חשובה בשמים, בשום מקום התורה לא מזכירה שאם יעברו עבירה מסוימת ילכו בגללה לגלות חוץ ממצות שמיטה שכתוב במפורש, שבעוון שמיטה גולים.

כאשר התבקש לומר דברי חיזוק בפני החקלאים, אמר מיד: אתם צריכים לחזק אותנו! אתם מחזקים ועומדים, אתם עושים דבר גדול מאוד שאתם שומרים שביעית, שעליכם כתוב גיבורי כח וגו' ומי זה שנקרא גיבור זה הכובש את יצרו, אז אתם הגיבורים שהקב"ה יעזור שיהיה לכם כח לעמוד בזה ושיהיה לכם טוב בעולם הזה, אבל בעיקר בעולם הבא אתם הרי מאושרים, ואתם אלו שצריכים לחזק אותנו, שהקב"ה יעזור לכם שתהיו באמת מאושרים ושיהיה לכם כל טוב לכם ולכל משפחתכם וכולכם תזכו לכל הטוב גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

מצוה גוררת מצוה

בסיום שנת השמיטה התקיים מעמד אדיר ומרהיב לגומרה של מצווה בהשתתפות למעלה מאלף חקלאים גבורי כח, גם אליו טרח ובא מן רבנו שליט"א למעמד בו השתתפו מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א ראשי ישיבות, אדמו"רים, רבנים, וראשי כוללים, דיינים, רבני וראשי הקהילות החרדית באזור הדרום כדי להביע הוקרה והערכה לחקלאים הרבים, אשר עמדו במהלך שנת השמיטה בגבורת איתנים בחוסן נפשי רב ובמסירות נפש של ממש, וקיימו את מצוות השמיטה בכל פרטיה ודקדוקיה. על פניו של מן ראש הישיבה שליט"א ניכרה היטב התרגשותו הגדולה ובעיניו נקוו דמעות. במשא המרכזי שנשא מן שליט"א אמר: זכיתם לקיים מצוה גדולה כזו ומצוה גוררת מצוה, יש תרי"ג מצוות שצריך לקיים, ותראו להתחזק בענין שמירת השבת, ולהקדים לפרוש ממלאכות האסורות בשבת חצי שעה לפני השקיעה, להתחזק בעניני צניעות, ובחינוך הילדים שד' יעזור שבשמיטה הבאה יתרבו ויתווספו הרבה שומרי שמיטה, והלואי ונזכה כבר שיבוא משיח צדקנו.

גשמים בליל סוכות

בליל יו"ט ראשון דסוכות תשס"א ירדו גשמים והיתה שנת שמיטה, ואמר רבנו שליט"א שאלו "גשמי ברכה" לפי שכל שומרי שביעית הקדימו לזרוע בחודש אלול והגשם מצמיח את התבואה, ואלו שלא שומרי שביעית עדיין לא זרעו והגשמים קלקלו את השדות, ואינם יכולים לזרוע כשאדמת השדות רטובה (מים חיים 96) [וכע"ז אירע בשנה זו שירדו גשמים בליל א' דסוכות].

לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי יהודה טרגר זצ"ל ראש ישיבת אנטורפען, ליום השלושים כ"ד אייר.

הלכות שביעית - ע"פ שיעורי הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל

איסור סחורה בפירות שביעית

הנה בדין איסור סחורה בשביעית ב"מנת פלאפל", שנותנים לתוך פיתה מיני מאכלים ובהם ירקות חתוכים, ונותן בה ירקות הקדושים בקדו"ש, נשאל הגרא"ל שטיינמן שליט"א האם יש בתשלום על כללות המנה משום איסור סחורה בפירות שביעית.

והנה המנהג הנהוג הוא, שהמוכר נותן לקונה את הפיתה עם המאכלים, ונותן לו את האפשרות למלא ירקות וכדו' לעצמו, ואף אם יחליט הלוקח שלא ליקח ירקות לא ימעיט המוכר מסכום התשלום, ובכחאי גונא לכאורה אין בתשלום משום איסור סחורה, כדאמרין בע"ז (דף סה ע"א) בשוכר בהמה לרכוב עליה והניח עליה יין נסך, דלא חשיב השכר כשכר יין נסך, כיון דאף ללא הנחת החבילות יטול ממנו את אותו התשלום, מיהו יש לדון דהכא שאני, דהרי אם מעיקרא לא היו אמורים להיות ירקות בתוכו היה המחיר פחות מהמחיר הנקוב, ורק משום שקנה המוכר ירקות כדי שיהא אפשרות ללוקחים לקחת גם ירקות גם המחיר הוא גבוה יותר, וא"כ יש לדון דאפשר דחשיב שמשלם גם על הירקות ויש בזה משום איסור סחורה.

והורה הגרא"ל שליט"א להתיר מכמה טעמים, חדא דאף אי חשיבא ד"ז לסחורה וצריך שהקונה יבליע מעותיו בפת, מ"מ היכא שהמוכר עושה כנ"ל שאף אם לא יקח ירקות לא ירד מהתשלום מאומה חשיב זה גופא להבלעה, ואף לשיטות דלא מהני הבלעה להתיר איסור סחורה, נראה דלא חשיב זה כלל תשלום על הפ"ש, כיון שבמקום שלא מורידים מהמחיר גם אם אינו לוקח ירקות, אז המחיר הנקוב אף שהוא כולל את הירקות, מ"מ לא נחשב זה שמשלם על הירקות, כי הרי כשם שבמחיר הכולל כלול ג"כ הוצאות החשמל והמים והנקיון בתוך המחיר, ומ"מ עיקר התשלום של האדם הוא רק עבור מה שהוא לוקח, ה"כ כיון שהוא משלם כך אף אם אינו לוקח ירקות, מוכח שלא על הירקות משלם ואין בכך איסור סחורה, ואין נ"מ באופן וסיבת קביעת המחיר ע"י המוכר לבין החפצא אשר עליו חל תשלום הלוקח.2

מכירת פ"ש ללא רווח

במקומות שמוכרים פירות שביעית בארגזים מלאים ולא בכמויות קטנות, ואחד קונה ארגז ואין לו צורך בכל כך הרבה פירות, ומוכר לחבירו חצי ארגז, האם יש בזה איסור סחורה, יש שהתירו כיון שהוא לא מרויח כלום ומוכר באותו סכום שקנה ואין זה נקרא סחורה, וכדמציינו בב"מ דף מ' ע"ב זבון וזבין תגרא איקרי, דלא נחשב סוחר, וה"ל לא נחשב זה סחורה.3

והנה בשביעית (פ"ז מ"ד) איתא גבי סחורה בבכור, לקח בכור למשתה בנו ואין צריך לו מותר למכרו. והר"ש כתב בשם התוספתא, דדוקא בדמים שקנה מותר למכור ולא ביותר. ובמלאכת שלמה הביא בשם תשו' הרשב"א הטעם, כי ביותר מחזי כסחורה. ומבואר שבאותו סכום לא הוי סחורה, ושם

בפ"ז מ"ג תנן גבי שביעית, לקח והותיר מותר למכרו. ואם נאמר גם בזה שדוקא באותו סכום מותר ולא ביותר, א"כ מבואר שרק בהותיר התירו לו למכרו בכה"ג, אבל כשלא הותיר אסור אפי' באותו מחיר. מיהו אפשר דבשביעית מותר בהותיר אפי' למכור ביותר ממה שקנה, וכדחזינן שהתוספתא כתב דבריו רק בבכור ולא בשביעית, וצ"ע.4

והגרא"ל שטיינמן שליט"א נסתפק בזה, ואמר דמסברא היה נראה, דכשאינו מרויח אין זו הנאת סחורה ואף שיש לו איזה תועלת מותר, דהא לתת פירות שביעית במתנה שרי, (כדתנן בשביעית פ"ד מ"ב, ב"ה אומרים אוכלין בטובה ושללא בטובה) אע"פ שיש לו מזה הנאה, והטעם לפי שרק הנאת רווח אסור אבל שאר הנאות שרי, א"כ ה"ל בזה כיון שקונה ומוכר באותו הסכום ואין לו שום רווח, א"כ אף שיש לו הנאה מ"מ זה לא נאסר.5

דמי שביעית

המוכר פירות שביעית וקיבל דמים עבורם נתפסו הדמים בקדו"ש, והפרי הראשון של שביעית נשאר לעולם בקדושתו, לקח בדמים יין נכנס יין בקדו"ש ויצאו הדמים לחולין, לקח ביין שמן יצא יין נכנס שמן, דאחרון אחרון נתפס בקדו"ש ופרי עצמו לעולם אסור (ע"ז דף נד ע"ב). ונראה דה"ל בשטר כסף שקנו בו פירות שביעית נתפס השטר בקדו"ש, ולא הוי כשטרי חוב דלא נתפס בהן קדו"ש, דהנה החזו"א (דמאי סי' ג' ס"ק י"ב) כתב, דמדינא אפשר בזה"ל לפדות פירות מעשר שני ופדיון הבן על שטר של נייר, שהרי בלא"ה היום השויות אינו במטבע עצמה, כ"א הסכמת המדינה שכך זה שוה, וא"כ גם בדמים של נייר יש הסכמה זו וחל ע"ז דין מטבע, עכ"ד.

וא"כ ה"ל לענין דמי שביעית יש עליו דין מטבע ונתפס בקדושת שביעית. הקונה בחנות שאין לו השגחה פירות שאין בהם קדו"ש, (כגון פירות שישית או פירות חו"ל), ושילם וקיבל עודף מהמוכר, וידוע שיש לו ג"כ דמי שביעית ממכירת פירות שביעית, א"כ יש לחוש בעודף שהם מדמי שביעית. ויש שסוברי6ם שהלוקח אינו צריך לחוש לזה, כיון דכשנתן למשל 5 שקל וקיבל 2 שקל עודף, הרי החמש שקל זה חליפין של פירות בשווי של 3 שקל וגם של 2 שקל, וכיון שזה חליפי הפירות וה-2 שקל, הרי הקדו"ש שיש על ה-2 שקל שנתן לו המוכר נפדה על החמש שקל דהיינו על שווי 2 שקל מתוך ה-5 שקל שנתן הוא למוכר, ונמצא שאין בידו דמים עם קדו"ש, ודמיה להא דאמרין7ן שאם יש לו שמן של דמי שביעית שנתפס בקדו"ש וקונה בתמורתו בשר, נפדה הקדושה מהשמן וחל על הבשר, וה"ל נפדה8 מכאן וחל ע"ז.9 **אולם הגרא"ל שטיינמן שליט"א** נוטה להחמיר בזה, שאין העודף שקיבל נפדה על המעות שנתן למוכר, שהרי המטבע של 5 שקל ששילם בו למוכר כבר אינו שלו ואינו ברשותו, ואינו יכול לחלל עליהם, ולכן צריך לפדות את העודף שקיבל על בשר או דגים וכיו"ב ולאכלם בקדושת שביעית.

⁷ שביעית פ"ח מ"ז, וגמ' סוכה דף מ' ע"ב, וקידושין דף נח ע"א.

⁸ ולא הבנתי הוראה זו, דהא חילול ק"ש נעשית באחד מ'ב' דרכים, או בדרך חילול או בדרך מקח (כמש"כ הרמב"ם פ"י משמ"י ח"ח), ודרך חילול נעשה ע"י מחלל להדיא ומעביר את הקדו"ש מפרי זה לפרי אחר, וזה אינו יכול לעשות על מעות המוכר ללא הסכמתו, [ואף בהסכמת המוכר מציינו לענין חילול מע"ש שיטות בראשונים (רש"י בב"מ דף נו ע"א ד"ה מפני שאמרו, תוס' שם דף מה ע"א ד"ה לפלגי בתירוצא קמא) דאין מחללין כסף על כסף כשבי המטבעות שוין ולא הוי חד דחריף טפי משום דלאו דרך חילול הוא, וצ"ע אי דין זה קיים גם גבי שביעית]. ודרך מקח נעשה ע"י שמכר לחבירו וקבל דמיהן וזהו מדין חליפין (כחליפי ע"ז) שנתחדשה לו בעלות בחפץ זה מכח הדבר הקדוש בקדו"ש וזהו סיבת חלות קדו"ש בפרי השני [כדמוכח בסוגיא דע"ז דף נד ע"ב, עב"ז בתורת זרעים שביעית פ"ח מ"ז], וכיון שאין מעות קונות [מד"ס שלא יאמרו נשרפו חטיף בעליה, וי"א (ספר אגודת אוזב, ב"מ דף מו ע"א) דהוי מה"ל לפי שלא מציינו אלא שמעות קונות קרקע או מטלטלין ולא מעות] ואף אין מעות נקנין בחליפין כדאיתא בב"מ דף מה ע"ב, א"כ מה שייך לומר שמעות המוכר הם חלף מעות הלוקח, ואין כאן אלא חוב של המוכר ליתן מעות ללוקח כיון שקיבל ממנו מעות (2 שקל) ללא תמורה ובנותנו לו 2 שקל אין כאן אלא פריעת חוב בעלמא ולא חליפי מעות הלוקח, ומעתה הרי הלוקח מקבל דמים שיש בהם קדו"ש, וצ"ע. [ויש לדון ולומר דדין חליפין בחלות קדו"ש אינו צריך להיות בגדרי הקנינים אלא כל שבאו פירות חולין בעבור פירות הקדושים חלה קדושה אף בחולין. ולפי"ז אף שהמעות נעשו חוב כל שפורע מחמת פ"ש הרי הוא נתפס, מיהו זה אינו דבירושלמי בשביעית פ"ח ה"ו מבואר בהדיא דבכה"ג אין המעות נתפסין בקדו"ש, וכ"פ החזו"א שביעית סי' י"ז ס"ק יג (והאריך בזה בדרך אמונה פ"ו ח"ה) בבה"ה, ע"ש]. וכן מתוך ספיקו של התורת זרעים (בסופו) אם חל קדו"ש בחליפין אם הפירות שווים פחות משו"פ ואין בהם דין ממון מוכח דבעינן מעשה המועיל בגדרי הקנינים].

¹ איתא בסוכה (דף לט ע"א) הלוקח לולב מחבירו בשביעית מבלע לו דמי אתרוג בלובל לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה יותר ממזון ג' סעודות, ודנו הראשונים אם דין הבלעה מהני גם להתיר איסור סחורה (לפי שע"י ההבלעה לא חשיבא שסוחר בפ"ש, או דאני מהני רק לענין שלא יחול עליו תפיסת דמים לפי שהתשלום אינו אלא על הלולב אבל לענין סחורה סו"ס ע"י שנותן לו אתתרוג במתנה הסכים לשלם לו יותר על הלולב א"כ חשיב סחורה), ועיין בר"ש שביעית פ"ז מ"ג. ולהלכה דעת הרידב"ז (פ"ה סעי' י"ח) והמהר"ל דיסקין (הובא דעתו בציץ הקודש ח"א סי' ט"ו) דמהני, ודעת החזו"א (הובא בדרך אמונה פ"ח ס"ק פ"ח) והשפת אמת (סוכה דף ל"ט ע"א) דלא מהני.

² וכן הורה מרן הגר"י שליט"א.

³ [נעי' חזו"א סי' יד ס"ק ט"ו].

⁴ ועי' ברש"ם (פ"ז מ"ז) שכתב להדיא שדברי התוספתא הם גם גבי שביעית, אלא דסיים שלא קי"ל הכי, משום שהתוספתא (פ"ה ח"ח) על הדין של משנתנו לקח בכור למשתה בנו ולא צריך לו מותר למכרו מסיים רבי אומר אני לא ימכרו אלא בדמיו (במחיר שקנאו), ולמד הרש"ם דרבי אתא לאפלוגי את"ק שהתיר למכור אפי' בריוח מאחר ולקח מתחילה לצורכו ורבי חולק ואוסר למכור בריוח, ומשנתנו היא סתם משנה כתי"ק והלכה כסתם משנה, וכ"פ הרמב"ם (פ"ו משמ"י ה"ב ופ"ה מבכורות ה"י) שפסק כסתם משנתנו, עכ"ד. אולם הר"ש והרא"ש והרע"ב העתיקו דברי התוספתא את"ק שמה שהתיר למכור היינו דוקא במחיר שקנאו, וכ"פ האור זרוע (הלכות שביעית ח"א סי' ש"ל), וביאר האו"ז לפי שאין זו מחלוקת תנאים אלא רבי מפרש דברי התנא על המשנה.

⁵ ומרן הגר"י אמר שפשוט שאסור, דכמו שאמרו במשנה ד' גבי בכור, כך הדין גבי שביעית, ורק בהותיר שרי למכור באותו הסכום בשביעית. אלא דהוסיף שבנדי"ד שקנה ארגז גדול לא במטרה למכור אלא לצורך לעצמו, רק א"א לקנות ארגז קטן יותר לכן קנה גדול ורוצה למכור, א"כ ד"ז נידון כמו הותיר שאם מוכר באותו סכום מותר ולא הוי סחורה, ורק כשקונה ע"מ למכור באותו סכום אסור.

⁶ וכן הורה מרן הגר"י קרליץ שליט"א.

ליום השלושים של הגאון הגדול רבי חיים שאול גריינמן זצ"ל נלב"ע כ"א ניסן תשע"ה

קשרי ידידות

כשנפטר אביו הגאון רבי שמואל ערכו בביתו מניין בשבתות ובזמנים שונים והיה רבנו מגיע לשם ומדבר בד"ת אם האחים הגאונים ר' שמריהו, ור' חיים, ויבדלח"ט ר' מאיר.

[הקשר עם הגאון ר' שמריהו היה בחיי החזון איש שהיה רבנו מגיע מכפר סבא, ומדבר עמו הרבה, וביחד היו נכנסים הרבה פעמים לחזון איש, ובל"ג נכתוב אודותיו בגליון פר' נצבים תשע"ה].

וכן בשנים שהיה מתפלל רבנו בכולל חזון איש, בשבתות, וביו"ט, ובימים נוראים, [שהגר"ח היה בעל תוקע שם], וגם הם היו שם היה מדבר עמהם, ורגיל רבנו לספר שהגאונים לבית גריינמן היו הולכים אחרי תפילת מנחה בשב"ק לביתו של הגאון רבי שמריהו, ומספרים עובדות והנהגות וד"ת על החזון איש, שבתקופה ההיא הכל היה סביב עמלו בתורה של החזון איש [וציין פעם רבנו על הגר"ח גריינמן זצ"ל שהשחירו פניו מעמל התורה כל ימיו].

ובחתונת בתו הגדולה של רבנו שליט"א כיבד את הגר"ח בברכה בחופה. [והפליג רבנו בשם רעיותו הרבנית תמר ע"ה שהיתה אוספת להכנסת כלה יחד עם אמו של הגר"ח גריינמן זצ"ל, והעידה עליה שהיתה אשה גדולה עד מאוד].

עצה לברכת התורה

רגיל רבנו שליט"א להביא עצה מהגר"ח זצ"ל שמי שמתעורר באמצע הלילה ורוצה ללמוד ובדעתו ללכת לישון עוד פעם במשך הלילה, דלכתחילה כשקם יברך ברכה אחת מברכות התורה, וכשיקום בפעם שניה יברך את הברכה השניה, דהא בעצם מספיק ברכה אחת לברכות התורה כדאיתא בברכות י"ב, ב. וע"י עצה זו נמצא דלמעשה במשך הלילה הוא יברך את ב' הברכות [וכן נוהג רבנו שליט"א].

ולאחרונה שמע רבנו ממשפחת הגר"ח ז"ל דמקור העצה הוא ממרן החזון איש, ואי"ז רעיון של הגר"ח זצ"ל.

לשאול בהלכה

בעת שעבר הגאון הגדול ר' מרדכי מן זצ"ל לגור בבני ברק שאל את הגר"ח גריינמן את מי לשאול בהלכה. ואמר לו שגדול המורים הוא הגראי"ל שטיינמן. ואכן כך עשה שהיה שואל את רבנו בכל עניני הלכה. (מפי בנו הגאון ר' יוסף מן שליט"א בשם אביו זצ"ל)

וכן העיד הגאון ר' מאיר גריינמן שליט"א שלפני עשרות שנים אמר אחיו הגר"ח לשואלים שבדיני ממונות יש בבני ברק ג' שאפשר לדון אצלם, והראשון שבהם היה הגראי"ל [ופ"א אחד הגר"ש קובבסקי זצ"ל שהיה דבוק בכל עניניו בהגר"ח, נצרך לבוררות והלך מטעם זה לרבנו יבדלח"ט]

וכמו"כ העיד הגראי"ק שליט"א שפעם הגיע אם שאלה להגר"ח, והתפלא עליו הרי אתה לומד בכולל פונב"ז וראש כולל שלך עונה בכל התורה כולה והלכה כמותר.

קבלת יסורים

באיסורו חג פסח תשס"ט בעת שרבנו שליט"א היה בניחוח אבלים אצל משפחת שפירא על פטירת אביהם הגדול הגר"י שפירא זצ"ל, ושאלו בני הגר"י את רבנו אודות היסורים הגדולים שסבל ר' יהודה בערוב ימיו. ואמר להם רבנו בשם החפץ חיים שא"א לזכות בעוה"ב בלא יסורים. ור' יהודה זכה להודוך, וכך להיכנס לגן עדן.

יום היארצייט של הגאון הגדול רבי זונדל קרויזר זצ"ל מח"ס אור החמה נלב"ע ז' אייר תשע"ד

התבונן רבנו ואמר הרי לא בכדי התפללתי היום בישיבת אהל יעקב וכן שראיתי שם את הספר אור החמה. כנראה שהשגחה רצתה שהוא יהיה הראש ישיבה שם, והציע להם את הגר"י.

והם בררו וחששו קצת שהוא יהודי בסגנון ירושלמי, ולא יתאים לסגנון של הישיבה, וטרח רבנו והביא להם עוד כמה וכמה ת"ח שיכולים לברר עליו שהוא מסודר בלימודו וציניו שזה מתאים לישיבה, ואכן עבר לשם וכיהן שם בישיבת תקופה ממושכת, וכשנשאל פעם הגר"י ממנהלי הישיבה מה הקשר שלו להגראי"ל ואמר שמעולם לא דיבר עמו, וסיפרו לו אז שהוא הציע אותו וכו'.

לימים שפגש הגר"י את רבנו והודה לו על מה שהמליץ עליו, מיד רבנו החל לדבר עמו על הארבע ענינים שראה בספרו לפני שנים.

ותמיד היה מתפעל הגר"י זצ"ל מהנהגתו של רבנו, איך שהוא מחשב כל פרט והנהגה בחייו מה רצון ההשגחה (מפי הרה"ג רבי כהנאלי כהן שליט"א)

אודות הגאון הגדול רבי משה סולובציק זצ"ל נכתוב אי"ה באריכות בשבוע הבא

בקשה: למי שיש בידו עובדות הנהגות וחיידושים בעניני חג השבועות, ומגילת רות, ומ"ח קניני התורה מרבנו שליט"א שישלח לנו בהקדם לזיכוי הרבים

להערות הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון. ולתרומות והנצחות נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל

0527680034 בין הסדרים או בת. ד. 5397 ירושלים או בפקס 0722164414 ולציין עבור כאיל תערוג

מרבין מרן בעל אילת השחר שליט"א

לעילוי נשמת הבה"ח היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחט"א הרה"ג ר' אברהם צבי מו"ב שליט"א

שלא נהגו כבוד זה בזה

ימי הספירה ידוע מחז"ל שמלמדים אותנו על חובת הזהירות בענינים שבין אדם לחבירו. ודבר מופלא הי' אצל רבינו לאחרונה, שהניחו לפניו שאלה שיש בה צד אחד של חשש פגיעה בזולת, לאחד שעשה שלא כדין... וחשב והתבונן בזה רבינו שעה ארוכה מאד, ולא השיב, וכששאלו מה עושים למעשה, אמר **האיך אפשר לענות כשמדובר על חשש "סכנה..."**

שומר שבת בדת "מחללו"

נשאל רבינו אם יש מקום להקל בשעות הראשונות של כניסת השבת, בחשמל הרגיל של חברת החשמל, בהסתמך על זה דמסתמא עדיין לא נעשתה מלאכה. ואמר רבינו שאין לסמוך על זה, כי אחד מהדברים שכותב מרן החזו"א זצוק"ל שמחללים שבת בחברת החשמל, הוא לתיקונים, וזה שייך כבר ברגע הראשון של כניסת השבת.

וסיפר הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מחבר ספר "שערי אהרן" ששאל פעם את מרן החזו"א זצוק"ל שהי' צריך להיות אצל אמו בשב"ק, ואין שם בהכנס"ס עם חשמל כשר לשבת, מה יעשה בתפילת ערבית בליל שב"ק, ואמר לו החזו"א שיתפלל בעל פה.

ללומדי הדף

כתובות דף פ' ע"א, תקינו לי' רבנן וכו'. ידוע היסוד של מרן הגר"ח זצוק"ל בספרו בהל' אישות פ"ב ה"ט דמיון של קטנה אינו עוקר למפרע את הנישואין, אלא מכאן ולהבא למפרע, ולכן מעשה ידי' ומציאתה שפיר זכה בהן, ולא פקע זכותו במיאון. וקורא לזה רבינו "אגרויסע באמבע..." פצצה גדולה! ובגליון ספר חידושי רבינו חיים הלוי שם, כתב רבינו צ"ע בכתובות דף פ', והיינו מהא דאמרי' דהמוציא הוצאות על נכסי קטנה כמוציא על נכסי אחר דמי, ושמיך לו כאריס, דתקינן ליה רבנן תקנתא כי היכי דלא ניפסידנהו, ולדברי הגר"ח דלגבי למפרע לא שאני מכל בעל, למה צריך כאן תקנה מיוחדת כי היכי דלא ניפסדינהו, למה יפסיד את הקרקע יותר מכל בעל, משמע דבלי התקנה הי' מפסיד הכל, ומשום דנעקר למפרע, וצ"ע, וכמובא באילת השחר.

דף י"ט ע"ב, ספר שאינו מוגה אסור להשהותו. מסתמא לא מיירי בסתם ספר חדש שלא הגיהוהו עדיין לראות אם אין בו טעות, רק בספר שידוע שיש בו טעות.

דף מ"א ע"ב, רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר ולא תשים דמים בביתך. לאיסור שלא יגדל כלב רע, לא יועיל שיתלה שלט בחוץ זהירות כלב נושך. וכן סולם רעוע, אסור להעמידו בתוך ביתו, גם אם יכתוב עליו זהירות סולם רעוע.

טוב ללכת אל בית אבל..

לדאבוננו בשבוע האחרון הוצרך רבינו לנחם ב' משפחות חשובות בישראל, א' משפחת כהנמן – ברמן, שישבו שבעה על פטירת הרבנית הצדקנית מרת אלישבע כהנמן ע"ה אשת הרה"ג ר'א כהנמן שליט"א נשיא ישיבת פוניבז' ובתו של ראש ישיבת פוניבז' מרן הגר"ש ברמן זצ"ל, ב' אצל הגאון אציל הרוח רבי מאיר י. הוניגסברג שליט"א מראשי ישיבת סלבודקא לצעירים, שישב שבעה על אחיו זל, ונסתפק רבינו אם יש דין קדימה מצד וקדשתו לנחם תחילה בהן, ולמעשה הכריע לילך תחילה לכהנים.

והביא שם מה שסיפר לו מרן הפונביזער רב זצוק"ל שבעת לימודו בראדן אצל מרן החפץ חיים זצוק"ל שלחוהו לדבר בלימוד עם מרן הגר"ח מברסק זצוק"ל, ששהה באותה עת במקום נופש, והי' יותר קל לשוחח אתו. וכשבא אצלו אמר לו מתחילה איזה דבר תורה, והסכים עמו הגר"ח. אח"כ התחיל להקשות בלשון זה 'מען דארף פארשטיין פאר וואס...' צריך להבין למה? והפסיקו מיד הגר"ח ואמר לו 'מען דארף נישט פארשטיין פארוואס, מען דארף פארשטיין וואס' לא צריך להבין למה, רק צריך להבין מה! ואמר מרן הגר"ש זצ"ל שדברים אלו עשו אצלו מהפכה בכל דרך הלימוד, היות ומתחילה למד בטלז אצל מרן הגאון רבי שמעון הכהן שקוף זצוק"ל ושם הי' דרך הלימוד לגמרי אחרת. וכשנשאל רבינו כמה דברים על העבר, כגון מנין הכירו מרן הפונביזער רב זצוק"ל, וכן מתי ראה את מרן בעל הקהילות יעקב זצוק"ל לראשונה, השיב שאינו זוכר. והוסיף אז איך פארגעס אתוס' טוט מיר וויי, אבער די זאכען מילא... כשאני שוכח תוס' כואב לי, אבל דברים אלו מילא...

וכשראה רבינו את הגאון רבי גבריאל קנאפלער שליט"א ראש ישיבת שערי תורה במנטשסטן שישב שם ג"כ לנחם האבלים, הזכירו רבינו את שהייתו בביתו לפני כעשר שנים, ומעשה נסים שקרה לרבינו בביתו.. ונזכרתי דבר מופלא שהי' באותו יום, שביקש הגאון הנ"ל מרבינו למסור שיעור כללי בישיבתו, והתכוון רבינו לכך, וואף הגה"צ הרב שנייבלג שליט"א בא לשמוע, ובדרך ביקש שיעבור רבינו ויסתכל על המקום שעומדים לבנות שם מקוה מהודר, כדי שתחול ע"ז ברכה... אמנם כשפתח רבינו את דבריו האריך כחצי שעה בעניני מוסר, ובעיקר סיפר מעשים נוראים שהיו עם מרן החפץ חיים ומוק"ל ועם מרן החזו"א זצוק"ל, ואמר שיש לנו לראות האידך היו נראים גדולי עולם, והלואי ונזכה ללמוד מהם משהו בעמל התורה ובדרגות העצומות. ולא דיבר כלום מהסוגיא שרצה לדבר עליה, והי' הדבר לפלא בעיני כל. ומקורבי רבינו אף חרדו אולי נחלש רבינו חז' ואין לו כח למסור שיעור.

אך מיד לאחר השיעור נסע רבינו לאכסניה שלו [בבית הגאון הנ"ל], ואמר לידידנו היקר רבי שמעון הכהן גליק שליט"א שהי' האחראי על כל סדר המסע, שהכל בסדר ב"ה, ונמשיך לכנס חינוך שצריך להיות עוד מעט, ומה שלא מסר שיעור היות ונתעורר אצלו איזה חשש בנקיות, וחשש לדבר בדברי תורה, לכן סיפר מעשה צדיקים, שיש בזה ג"כ תועלת גדולה וחיווק לתלמידי הישיבה הק', לדעת להיכן צריך לשאוף. בסוף הנחום לאחר שאמר המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים, והפסקה מעט, הוסיף ולא תוסיפו לדאבה עוד, ובדרך כלל אינו מוסיף את זה, ואמר שמוסיפין דברים שלא נזכר.

אח"כ הלך לנחם את הגאון רבי מאיר י. הוניגסברג שליט"א שזכה להיות מחותן עם רבינו כמה פעמים, ראשית עם בנו היקר מאד הרה"ג ר' גדלי' שליט"א, וכן עם כמה מנכדיו, כה יתן ה' וכה יוסיף.. וציינו את הדבר בפני רבינו, שהוא מחותן עם רבינו כמה פעמים. והעיר רבינו דעפי' דין אין שום נפק"מ אם א' מחותן עם חבירו פעם אחת או כמה פעמים... וקרי לה בלשון אין איסור על איסור.

חייב אדם בכבוד חמיו

כאשר היום ט"ז אייר חל היארצייט של מרח"א אצל המדות הגאון הגדול רבי דוד ב"ר שמעון הקשר זצ"ל, אציב כאן ציון לנפשו היקרה. ותהילה לקל שזכינו שיצא לאור בימים אלו כרך נוסף של ספרו "שירת דוד" שיעורי תורה על המועדים, ועל מסכתות שבת ופסחים. אשר ידוע כמה היו מחכים בציבור בני התורה לשמוע את פיו המפיק מרגליות בפרט בימי חול המועד בכל רחבי הארץ. וזכורני שבא פעם לדבר עם רבינו, ולא הייתי באותו מעמד, ואח"כ כשנכנסתי אל הקודש, אמר לי רבינו שחמי הי' אצלו, והי' ניכר שנתפעל מאישיותו הנאצלת.

ודבר אחד שיש ללמוד מזה הרבה, האידך ששמחת התורה השכיחה ממנו, את כל יסוריו וחליו. כפי שסיפרה חמותי הרבנית הצדקנית תחי' האידך שכל ימי חליו הנורא, הרביץ תורה ברבים באוה"ב בשמחה ומתיקות עצומה, כמעט עד יומו האחרון, ולא הרגישו השומעים כל חסרון, בעוד שבתוככי גופו הי' מיוסר וחולה מאד. ופעם אחת הי' חלש כ"כ שרצה המארח לומר לתלמידים שלא יבואו, אך לא הספיק להודיעם, ואמר מרח"א זצ"ל שיאמר כמה רגעים לפניכם איזה דבר תורה, אך לבסוף מסר שיעור שלם בכח עילאי, ומתיקות נפלאה, ועוד הוסיף איזה דבר דרוש על הפרשה, והי' הדבר לפלא.

ונזכרתי מה שאומר רבינו על מה שכתוב שהגאון רבי עקיבא איגר זצוק"ל אף בזמן שהי' בלי הכרה, בכל זאת פסוק ראשון של קריאת שמע הי' קורא בפיו, והי' הדבר לפלא אצל הרופאים. והסביר רבינו שדברים החקוקים בעצמות, זה חי אצלו גם כשהוא בלי הכרה. ועל דרך זה ספר תורה חי, אף כי יחלש מאד, אבל מעוז ומשוש חייו יהי' קל כנשר וגבור כארי, בעת לימודו.

אלוף צעורים

עוד רגע קט נזכיר את ידידו ורעו של רבינו יבלחט"א, מרן הגאון רבי משה סולובייציק זצוק"ל שנפטר לפני עשרים שנה במוצאי ל"ג בעומר, ידיד נעורים שמקטנות ממש היו קשורים יחד בכל הדברים, וקצרה היריעה מהכיל כל מה ששמענו מרבינו אודותיו. ופעם התבטא רבינו באזני, כי מה שזכה רבי משה לגדלותו העצומה, זה בזכות מדת הענוה המופלגת שהיתה מוטבעת בו מילדותו... ובהזדמנות אחרת אמר שר' משה הי' בו גדלות וחכמה מגיל צעיר מאד, עד שאפילו אנשים מבוגרים היו מחפשים להימצא בקרבתו... אוי לנו כי אבדנו, תלמידי חכמים שמתו מי יתן תמורתם.

מה ענין שמיטה...

ובכדי לסיים בדבר טוב, נזכיר מעלת כלל ישראל, לקראת שב"ק פר' בהר הבעל"ט, פר' השמיטה, הרי כולנו עדים למאצת החקלאים גבורי הכח ששוכחים את אדמתם בשנת השביעית, וכמה מרצין הלב לראות שדות ענן יבשות המשתרעות על פני הארץ, ובאמצע שלט גדול "כאן שומרים שמיטה" אשרי העם שככה לו. וזכינו ב"ה לשמוע על נסים גלויים עם שומרי השמיטה, על ידי הגשמים וכו', וכפי שהתבטא רבינו בתחילת החורף כי השנה שנת השמיטה תהי' ברכה גדולה עם הגשמים. והלואי ונזכה להיות שותפים עם המפעל הענק של "קרן השביעית" המחזקת את ידיהם של גבורי הכח, וזועקת לעזרת הציבור. ויהי רצון שנזכה שיקויים בנו במוצאי שביעית בן דוד בא

נשיח בחוקיד

עלוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרז פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 66 * בהר תשע"ה

ושבתה הארץ שבת לה' (כה,ב)

קיום מצות ושביתה הארץ

נראה שרק מי שיש לו קרקע ומשביחה בשביעית הרי הוא מקיים מ"ע ד"ושבתה הארץ", אבל מי שאין לו קרקע אף שאינו מבטל העשה מ"מ אינו מקיים העשה, ולא דמי למה שנסתפק המנ"ח (מצוה ט' סק"א) לענין מצות השבתת חמץ בערב פסח אי מצוה דוקא כשיש לו חמץ ומשביחה או דילמא אף אם אין לו חמץ ומקים העשה שהרי אין לו חמץ עיי"ש, דהתם המצוה על הגברא שלא יהיה לו חמץ ולכן י"ל דמצות תשבייתו היא ע"י שאין לו חמץ אף כשבפועל אינו שורף חמץ, משא"כ במצות עשה דשביתת הארץ דהמצוה היא להשבית את הקרקע מעבודתה, בזה פשיטא שאם אין לו קרקע אינו מקיים המצוה להשביתה מעבודתה.

ונראה עוד, דאם יש לו קרקע אף שהיא לא זרועה או נטועה מקיים העשה אף ששובת בה גם בשאר שנים מ"מ כיון שהקרקע עומדת לזריעה ומשביתה ע"י שאינו זורעה, בכך מקיים מצות עשה ד"שביתה הארץ".

מיהו בקרקע שבעצמותה ראויה היא לזריעה אבל אינה עומדת לזריעה כגון שיש שם גינת משחקים וכדו', נראה דחשיב שאין לו קרקע לענין מ"ע ד"ושבתה הארץ" כיון שאינה עומדת לזריעה, וכל שכן בגוונא שיש לו דירת בית מגורים שאינה עומדת לזריעה דאינו מקיים המצות עשה. (חוט שני)

"בורא פרי העץ" של חקלאי...

דברים שנשא רבנו בכנס חזוק לאברכי הארגון "אילת השחר" העוסקים בחזוק העם שבשדות: "היום התעוררתי במחשבה המעוררת לברכות בכונה. נתבונן נא: הנה אדם רגיל כשאוכל פרי ומברך 'בורא פרי הגפן' אצלו זאת ברכה רגילה על הפרי. אבל הברכה שחקלאי מברך – אצלו הברכה היא אחרת. היות שהוא עמל הרבה על הפרי, הוא מרגיש בזה יותר קרבת ה', וכן הדבר לגבי תרומות ומעשרות. מי שעסוק בזה, אצלו כל הענין של תרומות ומעשרות הוא אחר.

ויש דרגה יותר גבוהה – בשנת השמיטה. כאשר חקלאי צריך לעזוב את השדה. שכל כך הרבה טרח, עמל והשקיע בו, הרי במצב כזה הוא מרגיש הרבה יותר קרבת ה', שכעת כל הפרות אינם שלו אלא הפקר או של אוצר בית דין. וזאת מלבד מה שיש לו כעת יותר זמן לשבת וללמד. כשמתבוננים בזה ההרגשה בקרבת ה' היא אחרת". (הליכות שני)

וכי ימוך אחיק עמך ונמכר לך לא תעבוד בו עבודת עבד, כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד לא תרדה בו בפרך ויראת מאלוקיך (כה, לט-מג)

המציאות של עבד עברי, יש אופן שיש גם גנב שגנב שלא יכול לשלם גנבתו דבי"ד מוכרים אותו לעבד עברי, וגם עליו נאמר כאן שלא תעבוד בו עבודת עבד, שאסור לעבוד בו בפרך, כי עבדי הם אשר הוצאתי מארץ מצרים וכו'. מה זה עבדי הם – אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. כתוב כאן מה זה יציאת מצרים, מי שהוציאו אותו ממצרים נשאר "עבדי הם" ואפילו שמכרו אותו לעבד כגנב מ"מ נשאר עבדי הם ואסור לרדות בו בפרך. דבר ראשון שומעים כאן מה זה יציאת מצרים, יציאת מצרים הוא דנענשו האנשים "יוצאי מצרים" שאי אפשר לבטל את חשיבותם, כי עבדי הם. וצריך גם לשמוע שכתוב כאן שאפילו אדם שהתרחק ונעשה גנב לא יכול לאבד את מה שקיבלו ביציאת מצרים כי עבדי הם. א"כ צריך לדעת להתייחס לכל יהודי בכל מצב שהוא – עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. זה מחייב את כל יהודי כלפי עצמו לדעת מי הוא, אע"פ שעברו הרבה שנים ודורות, ומי אתה "עבדי הם", עבד שנעשה עבד על ידי יציאת מצרים. ולכן מזכירין בתפילות תמיד את יציאת מצרים דנשאר לנו עד היום "עבדי הם" אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. אדם צריך לדעת את המשמעות העמוקה של "עבדי הם" שהקב"ה גאלנו ממצרים כדי שנעבוד אותו, ושזה הזכות להגיע לחיי העוה"ב.

הרבינו יונה (ברכות ב: מדה"ר) אומר, מפני שמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד מראה בעצמו שבוטח בה' בתפילה, כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום. והביא ממדרש כשראו ישראל הנסים והנפלאות בטוח בו וכו' וכשמזכיר עכשיו הגאולה שבטחו בו אבותינו ומתפלל נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו וכו', לפיכך זוכה מסיבתו לחיי העוה"ב. עיי"ש. אנו נמצאים כאן עם הפעילים שמתעסקים שעם ישראל, הבנים והילדים, כולם ילכו בדרך של עבדי ה' שוציאנו מארץ מצרים, אבל צריכים לדעת שכל יהודי יש לו את החשיבות של יוצאי מצרים, גם הגנב יש לו חשיבות זו, אבל זה לא פוטר אותו משום דבר. הוא חייב בכל המצוות אפילו במצב שהוא נמצא בו. וזה התפקיד שכל היהודים וכל הבנים ילכו בדרך הזאת לקבל את מה שקיבלו, החיוב של יציאת מצרים – "עבדי הם".

והפעילות להציל יהודים, להציל אותם להשאיר יהודים, לקיים תורה ומצוות לא רק זאת, זה גם פעולות לעורר את הציבור ללמוד ולדעת את התורה כדי לקיימה שזהו התכלית של אדם בעולם, של יהודי. ונזכה להתחזק שכל עם ישראל יהא ברור להם התכלית והמעשים צריך לעשות. (דברי רבינו שליט"א בכנס "לב לאחים", חוט שני)

ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך (כה, מו)

לא תרדה בו בפרך – בבני ביתו

רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג אות ט') כתב וז"ל, ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך, לא ישתעבד אדם בחבירו, ואם אימתו עליהם או שהם בושים להחל דברו, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה אלא לרצונם ותועלתם, ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם. אבל אדם שאינו נוהג כשורה, מותר לצוותו לכל אשר יחפוץ, עכ"ל. [ועי' לח"מ הל' עבדים פ"א ה"ו, בדעת הר"ם, ומנ"ח שמ"ו ג'].

ולפי"ז כשמבקשים עזרה בבית מבני ביתו [ומאשתו בדברים שאינה מחויבת לעשותם ע"פ דין] ובפרט מהילדים, צריך לזהר שלא לרדות בהם בפרך, דכל השתמשות באדם מישראל, שלא לרצונו או שלא לתועלתו אפילו אם הוא בנו, יש בו משום לא תרדה בו בפרך לדעת רבינו יונה, על כן אין לבקש אלא דברים שהם לרצונם או לתועלתם.

וענינים דיש בהם משום חינוך לילדים, כגון להרגילים לנקות החמץ לפני פסח וכיוצא בהם הרי זה בכלל לתועלתם, ומותר לבקש מהם אף שאינו לרצונם ואע"פ שאינם מבינים את התועלת שבדבר. **וצריך** לשקול בכל דבר את התועלת לחינוך הילד. (חוט שני, שבת ח"ג)

הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א דרש באחד הפעמים בשבת הגדול, בעל הדורש מאשתו שתנקה לקראת הפסח נקוי כזה שמן הדין פטורים מלעשותו, והאשה לא יכולה לסרב בגלל כבודו, יש בזה משום לא תרדה בו בפרך. כמו כן אדם הבונה בלי רשיון ואח"כ מקבל צו הריסה מבית המשפט, ופונה לעזרת עסקני ציבור שישתדלו עבורו יש בו חשש של לא תרדה בו בפרך. (אולי משום שלעסקנים לא תמיד קל ונעים אך לא תמיד מסוגלים לסרב). (קובץ מבית הלוי, ניסן תשנ"ז)

שו"ת בדיני שביעית ממרן פוסק הדור שליט"א

קיצוץ בצל של שביעית במכונה חשמלית

שאלה: האם מותר לקצץ בצל שיש בו קדושת שביעית במכונה חשמלית שתוך כדי הקיצוץ הולך חלק מהמיץ של הבצל לאיבוד? תשובה: אם רק מעט נוטף מותר, דלא גרע ממה שבדרך כלל נשאר מעט מן התבשיל או הסלט בכלי, וקי"ל דאין בזה משום מאבד פירות שביעית.

בישול פלפל שיש בו קדושת שביעית

שאלה: האם מותר לבשל פלפל שיש בו קדושת שביעית בכדי לאוכלו מבושל? תשובה: נראה שיש הרבה שרגילים לבשל אותו.

ריסוק בננה של שביעית בבלנדר

שאלה: האם מותר לרסק בננות של שביעית בבלנדר לצורך התינוקות? תשובה: בכף או במזלג ודאי מותר, דזה דמי לטרימא העשוי מתמרים דמבואר בגמ' שמותר. אולם בבלנדר אין ברור להקל, ורק בשעת הדחק שלא שייך אחרת יש להתיר.

הלואת פירות שביעית ע"מ להחזיר פ"ש

שאלה: האם מותר להלוות פירות שביעית ע"מ שיחזיר פ"ש או שיש בזה איסור סחורה? תשובה: יש משנה במעשר שני דמשמע שאין בכך איסור סחורה [והטעם, משום דאינו דומה במתנה גמורה, ולבקש שיעשה לו טובה ויחזיר לו מתנה].

הנוהג בקדושת שביעית בשל נכרים אם יכול לאכול בחתונה אצל המקל בזה

שאלה: האם מותר לנוהגים בקדושת שביעית בשל נכרים לאכול בחתונה שהסעודה היא משל אותם שאינם נוהגים בק"ש? תשובה: מותר, ואת השיירים אם הם כאלו הראויים למאכל בהמה, מותר להשאיר ואין לחוש ללפני עור בכך שיאבד ע"י המלצרים (בתנאי שהחתונה במקום שלא רגילין ליתן אוכל לבהמות).

כנ"ל שרוצה לאכול פלאפל

שאלה: כנ"ל שרוצה לאכול פלאפל אין יקנה זאת?

תשובה: יאמר למוכר, אשלים רק עבור הפיתה והפלאפל ואת שאר הירקות תן לי במתנה.

כנ"ל אם יכול לאכול פירות שנקנו מאותם המקילים בזה

שאלה: להנוהג בפירות נכרים בק"ש וקנה פ"ש מהנוהגים כמנהג ירושלים להקל ולא לנהוג בהם ק"ש, ונמצא שלמנהגו הרי עבר על איסור סחורה, האם מותר לו לאכול הפירות [קודם זמן הביעור]? תשובה: אין איסור ויכול לאכלם.

[השו"ת לוקט מתוך קובץ בעניני שמיטה מהרב יוסף בוקסבוים]

לע"נ רבי חיים שאול בן
ר' שמואל זצוק"ל

גליון כ"ח, פ' בהר
כ' אייר ה'תשע"ה
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

על שאול שלא נספד כהלכה

'הצדיק אבד'

[הספד על שני המאורות הגדולים,
הגר"ש וואזנר והגר"ש גרינמן
וללה"ה]

נאמר בכ"ז ניסן תשע"ה בבית"כ גבורת
יהודה ב"ב

להתרפאות, לעניים להשתדל בפרנסה, עוזר לשבורי לב ליעץ להם עזו טובות, במצב כזה זה שלושה עמודים, שלושה צדיקים שונים. אז אומר ר' אלעזר שישנו צדיק אחד שבו יש את כל שלושה הכוחות הללו, כל שלושת הדרגות.

בעצם אלו הדברים שאמר משה רבינו ליתרו. יתרו שואל את משה רבנו, "וַיֹּאמֶר מֶ־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוֹעַ אֲתָהּ יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־פָּנֶיךָ עַד־עֶרֶב" אמר משה רבנו אני עסוק בשלושה דברים, "כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדָרֹשׁ אֲלָקִים", מבקשים ממני שאתפלל בשבילם לקב"ה ושאדרוך אותם ברצון השם ובעבודת השם - זהו **עמוד העבודה**. דבר שני - "כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבָר־בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ", אני מסדר שלום בין אדם לחבירו, משפט וצדק, ואני מסדר שיהיה העולם הזה מסודר ושלא יהיו קשיים בחיים בין אדם לחבירו - **גמילות חסדים**. ממשיך משה רבנו ואומר, "וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֲקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶת־תּוֹרָתוֹ" (שם), אני מביא להם את חוקי התורה, אני ראש הישיבה מלמד שיעורים ושומע מהקב"ה את ההלכה ומלמד אותם. [עמוד התורה]

שני הצדיקים שאותם אנחנו מזכירים הערב, כל אחד מהם היה עמוד אחד של צדיק, שניהם בכל הדברים האלה, בכל שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, אין צורך להאריך, כידוע, הן אצל הרב וואזנר זצ"ל והן אצל ר' חיים גרינמן זצ"ל...

מעשה שהיה, נפל אדם ושבר את עצם הירך, מן הארכובה למעלה, מתחת לבוקא דאטמא^א או באמצע [העצם], באותו הזמן הוא נכנס לרבי חיים גרינמן זצ"ל, רבי חיים אמר לו ללכת לבית חולים פלוני, אצל מנתח פלוני, ושיעמוד על כך בתוקף, שם תצליח ולא יקרה כלום, כל זאת בלי לדעת שכבר שאלו בדיוק את אותה השאלה לר' אלימלך פירר. והנחה אותו גם הוא ללכת לבית החולים הזה בדיוק למנתח פלוני. והמנתח חיבר את השברים. ככתוב ביו"ד^ב 'שבר לשבר יחד ידובק'.

כדי להדביק שבר כזה מכניסים מסמרים וברגים ועוברים תקופה של שיקום, תקופה של שכיבה ותקופה של הליכה לא על הרגליים שלו אלא על הליכון, על ארבע, תקופה של כסא גלגלים ותקופה של הליכה עם קביים. כשהסתיימו התקופות כבר הלך על שתי רגליים בריא לגמרי, ממש פלא. אחרים מספרים שכשעשו להם דבר כזה, הם עוברים פעמיים בשנה תקופות של כאבים קשים אחרי חילופי מזג האוויר, מקור

דוד המלך **מחפש מה הסיבה** שיש רעב, ושלח פקחים לבדוק האם התקיים מה שכתוב בספר משלי^ג - "כִּי כַעַד אֲשֶׁה זֹנֶה עַד כָּפַר לָחֶם וְאֵשֶׁת אִישׁ נָפַשׁ וְקָרָה תַצּוּר" [דהיינו שבעבור העריות וחמדת הנשים יבוא האדם לידי רעב], לא מצאו, והיה מחניך קדוש- עם ישראל קדוש בפרישות ואין שום חשש חוסר צניעות, בדק הלאה, שמא יש נודרי צדקה ולא מקיימים, ולא נמצא. עד שלבסוף שאל דוד באורים ותומים, אמר הקב"ה - **על שאול שלא נספד כהלכה**. שהיו אז בזמן מלחמה ועם ישראל היה אז במצב מסוכן, כל אחד חיפש איך לברוח מסכנת הפלשתים, קברו אותו בלילה, בחושך, ביבש גלעד מפחד האוייב ולא התעוררו אז לעשות הספדים, ואז דוד המלך עשה הספד גדול, הביאו את עצמות שאול המלך מהקבר הזמני אל קברי אבותיו, כתוב^ד "וַיַּעֲתֶר אֲלָקִים לְאָרֶץ אֲחֵרִי כֵן". ה' נעתר והתחיל הגשם. אז רואים שכשמדברים על הצדיק זה בכדי להתעורר ובכדי להשלים את מה שחסר בעולם.

הגמ' במסכת חגיגה^א אומרת, 'תניא ר' יוסי אומר, אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות מה רואות. רואים ולא יודעים מה רואים. עומדים ולא יודעים על מה עומדים, על מה העולם עומד. כולנו עומדים על גבי הארץ, על הרצפה, אנחנו לא יודעים על מה העולם עומד, הוא עומד על עמודים, י"ב עמודים, 'וַיִּצְבֹּרְלָת עֲמֻם לְמִסְפָּר כְּנִי וְשִׁרְאֵל' [ראה הכלי יקר על הפסוק בד"ה 'כי חלק ה' עמור'], מה הגמרא בעצם אומרת? מה שאנו רואים זה הכל דמיון, העולם באמת עומד, אכן, אבל בתלייה, העולם בין רגע נהפך לתוהו ובוהו, ומי מחייב שזה יתקיים בכל רגע ורגע- עם ישראל!

ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר^ב: 'וצדיק יסוד עולם'. בפרקי אבות^ג אומר התנא: 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים'. על ג' עמודים. אומרת הגמ' לפעמים זה באמת על שלושה, צדיק אחד, אדם גדול בכוח התורה, שקידה והרצתה וצדיק אחר בכח התפילה והעבודה, בקיום המצוות והדביקות בתפילה, שמתפלל הרבה ולתפילתו כח גדול. יש עוד צדיק, שלישי, שהוא **עמוד גמילות חסדים** שממש כולו חסד, עוזר לכל אחד ואחד, לחולים

היו לנו בעם ישראל שתי רעידות אדמה, סילוק שני צדיקים, אחת בתחילת הפסח ואחת בסוף הפסח, והנה אנחנו רואים רק חומריות. בעיני בשר שלנו, אנחנו לא רואים מה יש לכל עם ישראל ולכל העולם כשצדיק נמצא בינינו, הגמרא מביאה בכמה מקומות על עניין זה, מקום אחד, ר' יהודה הנשיא בומן שהיה חי בייסורים אייתה כל כך הרבה ברכה, שפע של גשם, האדמה הייתה רטובה והיה אפשר לזרוע ולהצמיח.

הגמרא מספרת בעוד מקום*, כשר אליעזר חלה באו תלמידיו לבקרו, אמרו לו רבינו טוב אתה מגלגל חמה, כמה אנחנו מבקשים רחמים שתחיה שזה טוב לעולם, יותר טוב מהשמש, שהרי השמש זה טוב לעולם, בלי שמש יש חושך, שום דבר לא צומח ואין כלום, אבל אתה יותר מהשמש, כך אומרים לר' אליעזר, אחד מהם אומר טוב אתה מטיפה של גשמים... כשר אליעזר קיים בעולם, העולם כל כך נהנה מזה ויש כל כך הרבה ברכה לעולם יותר מגשם וכן הלאה, את כל זאת בעינינו שלנו לא רואים. ובכן הגמרא מספרת את זה ורוצה שאנחנו נרגיש את זה ונבין את זה. לפני פסח, כשהצדיקים היו בינינו היה כל כך טוב לעולם, כל כך הרבה שמירה, כל כך הרבה ברכה... ועכשיו כשנלקחו מאיתנו **אוי לנו איזה נזק עצום!**

הגמרא במסכת ברכות^א אומרת שכשהקב"ה כועס על העולם הוא מביא שתי רעידות אדמה גוהא, גוהא!! ועוד הגמרא^ב מספרת שהעניין כל כך חמור בדיני שמים שצדיק מסתלק מהעולם ולא נספד כהלכה, כתוב בנביא: וַיְהִי רָעַב בְּיָמַי דָּוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פָּנָי ה', וַיֹּאמֶר ה', אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים עַל אֲשֶׁר הָמִית אֶת הַגִּבְעָעִים^ג

^א משלי ו, כו

^ב שמואל ב כא, יד

^ג חגיגה י"ב, ע"ב

^ד דברים לב ח

^ה משלי י, כה

^ו אבות פ"א, מ"ב

^א סנהדרין ק"א, ע"א

^ב ברכות נ"ט, ע"א

^ג יבמות ע"ח, ע"ב

^ד שמואל ב כא, א

^א שמות יח, יד

^ב ראה חולין מ"ב, ע"ב- עצם הירך, היכן שהירך

מחוברת לאגן

^ג יו"ד ס"ו נ"ה ס"ב

והביא איתו מקרר חשמלי, בכל העיר לא היה מקרר חשמלי. היו קונים בלוק של קרח, ביום שישי ביטלו את הדגים ושומרים בקרח כדי שיהיה טרי למחר. את הקרח היו מאכסנים במקרר מיוחד, כיום אין דבר כזה. אפילו בבית של הרב אלישיב זצ"ל סוף סוף הכניסו מקרר חשמלי, הרבה זמן לא הכניסו לשם מקרר.

חושבים שאי אפשר לחיות בלי מכבסה [מכונת כביסה], לסבתא שלי לא הייתה מכבסה, היא הייתה מכבסת בידים. מרתחה לבד והספיקה את הכל. אכן מותר שתהיה מכבסה ומקרר בבית כשזה לא נוגע להלכה אין שום נפקא מינה, אבל דברים שאפשר לעשות כמו בימי קדם [כמו מליחת עופות שנוגע להלכה] התודעה הזאת [שהחדיר ר' חיים] נתנה השפעה וההשפעה הזאת הייתה בהרבה הרבה בתים בישראל.

הצדיק לא אבד - כשמשכיחים את מעשיו

זה מה שאומרת הגמרא, 'אוי לבריות'... 'עומדים ולא יודעים על מה עומדים' יש עמוד אחד, צדיק אחד שיש בו את כל שלושת העמודים... כשחזרו מהלוויה של רב התיישבו תלמידיו והחלו לספר סיפורים, רב נהג במידת חסידות, הוא היה חסיד. הגיעו למסקנה שרב נהג עשרה דברי חסידות. כל היום בתפילין, בעיניים לא הציץ גבוה יותר מד' אמות כדי לשמור על העיניים, בפה לא דיבר דברים בטלים וכך המשיכו והגיעו לעשרה דברים.

אמרו התלמידים, מה יהיה, העולם הפסיד את רב וזה נזק לכל העולם, לפחות שישתדל כל אחד ואחד מעשרת התלמידים לקבל על עצמו דבר אחד מחסידותו של רב. רב ששת קיבל על עצמו שמירת העיניים, הוא התחיל לשמור את העיניים וראה שזה כל כך קשה ואי אפשר לעמוד בזה, אז הוא סימא את עיניו (הפנוביז'ער רב אמר שלא נפרש כפשוטו שלקח מסמר מלובן והכניס לתוך העיניים, אלא התפלל שיהיה כך) נוח לו יותר לא לראות בכלל, והתגבר וקיים את זה, ולא ראה כלום.

הצדיק אבד, אומר ישעיהו (נז, א), 'ואין איש שם על לב', אבל אם אדם שם על לב, **אז הצדיק לא אבד**... ממשיכים את מעשיו הטובים, כל אחד יכול לפשפש ולקבל על עצמו איזה חיזוק ואיזה דבר. **יש ממי לשמוע** ישנם תלמידים ומשפחה לשמוע הרבה דברים. חשוב לשמוע על הנהגות של מידות חסידות קלות יותר מהנהגות של ר' ששת, שאפשר לעמוד בהן. אז הצדיק לא אבד, הצדיקים לא אבדו, ור' שמואל הלוי וואזנר זצ"ל ור' חיים גרינמן זצ"ל יהיו מליצי טוב ומליצי יושר על כל כלל ישראל ואנחנו ניקח הרבה הרבה דברים ממעשיהם הטובים ודבר זה יגן על כל הדור אמן ואמן.

ערב יום כיפור וקיבל על עצמו [משהו] בנדר. נהרגו שם אלפים והוא ניצל, נפל שבוי בשבי הגרמני עד סוף המלחמה וחזר הביתה.

א' העמודים בצדיק א'

עמוד התורה - זה מפורסם מאוד שהשקידה והעמל בתורה של ר' חיים גרינמן זצ"ל זה לא יאומן כי יסופר. כשהיה בן שמונה עשרה הוא הסכים שאני אבחר אותו על הש"ס, שאביא גמרות ובכל גמרא איהא כל דבר כתוב, איזו מסכתא ואיזה דף. אמר משהו - 'עילוי', איזה זכרון יש לו, הוא שמע שאומרים עליו כך, אז הוא אמר, תחזור גם אתה שישים פעם על כל פרק ופרק, וגם אתה תדע בעל פה. **עמל, עמל התורה**, יש הרבה בחורים שסומכים על הכשרון ולא מוצאים לנכון לחזור... זה לא נכון! העמל זה קניין מקניני התורה, לא לסמוך על מה שאני מבין מהר ומה שאני זוכר מהר.

תורה ועבודת השם - הצדיק עובד את עבודת השם, איזו עבודת השם? כשהייתי בחור יצא לי כמה פעמים להתפלל איתו. כשמוציאים את ספר התורה מארון הקודש אומרים 'ברוך שמה דמארי עלמא', אז ר' חיים כשהיה בחור... כשהיה אומר 'יהא רעוא קדמך דתפתח ליבאי באורייתא' - היה פורץ בבכי... 'דתפתח ליבאי באורייתא'. בתענית ציבור, כגון בתענית אסתר, שני חמישי ושני, בכל מקום שהתפללנו היו אומרים בסוף הסליחות את הסליחה של 'קל נא רפא נא תחלואי גפן פוריה', סליחה לתחלואי ילדים, כשהיה מתפלל בדביקות ואומר 'טהר טומאתינו ולמאור תורתך עינינו גל' - היה פורץ בבכיות.

עמוד העבודה - ממנו יראו וכן יעשו, כמה להשקיע בדקדוקי המצוות. אחרי שהשתנו כל כך שיטות השוק והמסחר, בתקופת המנדט הבריטי בתקופה הראשונה, היו ברמה"ש שלושה שוחטים שקיבלו משכורת חודשית מהעירייה משום שהיו צריכים אותם לשחיטת העופות. להרבה אנשים היו לולי תרנגולים, ולאנשים היו גם חנויות של עופות, חנות בשר, בבוקר או בלילה היו נוסעים לאיזה משק, ומביאים איתם חמישים או מאה עופות חיים, השוחט היה צריך לשחוט אותם בבוקר השכם, ואח"כ היה הקצב מוכר עוף שחוט טרי. כל מי שקנה היה מולח בעצמו, היום אין אפילו שוחט אחד במשכורת, רק בכפרות שוחטים כך. יש שוחטים עם סכינים חלקים וטובים ולפני יום כיפור שוחטים הרבה יותר, אבל במשך כל השנה הכל תעשייתי, בבית החרושת לבשר, שם שוחטים ומולחים ויש גם משגיחים. אבל אלה שלא נכנעו לכך, ממשיכים למלות ולהכשיר בבית, לפתוח את העוף בידים ולראות את המעיים והריאות ואח"כ למלות.

ההשפעה של ר' חיים הייתה שהרבה הכירו בזה, הוא הראה דוגמא שאפשר לחיות עכשיו כפי שנהגו פעם, כשהייתי צעיר ברמת השרון היה רק מקרר חשמלי אחד, אחד בא מאמריקה

לחום. המתכת מתכווצת ומתרחבת, אבל אצל החולה הזה לא היה כלום, לא היו כאבים.

מי שהוא שאל רופא טבעוני, והוא אמר שחייבים להוציא את המסמרים, זה לא בריא לאדם שגוף זר נמצא בתוך הגוף שלו, שואלים את הרופאים שעוסקים בניתוחים והם אומרים שאין צורך, אין זה מפריע כלל. שואלים את ר' חיים זצ"ל והוא אומר, שהבן אדם יכול לעשות מה שברצון שלו.

במקביל יש אחד ששאל את הרב וואזנר זצ"ל והוא פסק שאסור להוציא [את הברזלים מהרגל], ומדוע אסור? הרי הרופא הטבעוני אמר שחשוב מאוד להוציא. הרב וואזנר סבר שהוא לא צודק, רוב הרופאים אמרו שאפשר להשאיר, אז אם באמת אפשרי להשאיר יוצא שמיותר להוציא ולעשות ניתוח בהרדמה, אסור אם כן לחבול בעצמו חבלה שלא לצורך.

לרב וואזנר זצ"ל נראה היה שהרופאים צודקים וזו חבלה שלא לצורך, אין שום סתירה בינו לר' חיים זצ"ל שהתיר למי שרוצה, ר' חיים הבין שלצורך הרי מותר לחבול ואם באמת לא טוב שיהא גוף זר בגוף, זה כן צורך, אם כן, לגבי האיש החושש לטבעוני היה פה ספק ועל פי ההלכה זה ודאי צורך כדי להרגיע את חששותיו ולצאת מהספק. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, לרב וואזנר היה פשוט שהדעה של הרופא [הטבעוני] הוזה בטילה כמאן דליא, והוריד אותה מהפרק. על מה חושבים הצדיקים? מה רצון ה'! הגוף קדוש ואדם לא בעל הבית על הגוף שלו, זו הלכה שאסור לעשות שריטה בגוף בחינם שלא לצורך, האיסור לעשות שריטה על מת זו גזירת הכתוב, ואם לא שהתורה הייתה אוסרת זה היה נקרא צורך, צורך להביע צער על המת...

אבא זצ"ל סיפר לנו, שבשנת תרע"ד, שכבר פרצה מלחמת העולם הראשונה והוא היה ברוסיה, גייסו שם את הצעירים להיות חיילים להלחם נגד צבא גרמניה והונגריה. החברים שלו, רובם ככולם סידרו לעצמם פטור מהצבא. ר' דוד פוברסקי זצ"ל סיפר שהיו עושים תחבולות, האחד לקח כדורים כדי שיקבל דפיקות לב, שיהיה הלב חלש עם לחץ דם גבוה, האחר היה מסגף עצמו עד שהיה מקבל לחץ דם נמוך, אחד עשה מום וקטע את האצבע הקטנה, עוד אחד עשה מום בבוהן של הרגל, הוא הכניס חומר כזה שמכווץ אותו ומפאת זה לא יכול לרוץ כי הבוהן קפאה, כל מיני תחבולות.

אבא חש מאוד מתחבולות מסוג זה מהצבא, כי מחמת ההלכה אסור לחבול בעצמו ואבא היה זהיר מאוד בהלכה, ואבא שלי למד אז אצל ר' ברוך בער בסלבודקה, והוא הלך למקום רחוק ללמוד, קיבל אותו שם ר' שמחה סולוביצ'יק אח של ר' חיים, שגר בעיר מוהילוב ואבא גר אצלו. אבל השלטונות גילו אותו, וכשגילו אותו גייסו אותו, אין ברירה והוא נהיה חייל בצבא הרוסי. היו לו שם הרבה ניסים, לפני שהוא יצא אל הקרב הקשה הוא עשה תענית ואמר וידוי של

חוקים לדורותם

מפיהם של גדולי תורה ומוסר וראשי הישיבות על פרשת השבוע

פרשת בהר

אבילות ימי הספירה

איתא במס' יבמות (סב ב) "שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת ועד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה והיה העולם שמם וכו', תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת". וכתב הטור (או"ח סי' תצג) "נוהגין בכל המקומות שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, והטעם – שלא להרבות בשמחה שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא". ונראה דודאי פגם זה שנמצא בתלמידי התנא רבי עקיבא, היה ענין דק ונעלם מעיני כל חי, עד כי גם כל אותם י"ב אלף חברות לא חשו בחטא שבידם. ובאה עליהם התביעה בדבר זה עצמו על שהיה להם לדעת ולהכיר בחטא אשר טמון בלבם, ושגגת תלמוד עולה וזדון.

ומהו אותו חטא שבעבורו נתחייבו כליה? "שלא נהגו כבוד זה לזה". וריתי לבאר את הענין על פי מה שאמרו ביומא (ט ב) "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מסני מה חרב: - מפני שהיתה בו שנאת חנם". ופירש המאירי דנסתבב להם עוון זה דשנאת חנם, מפני שפסקה הנבואה בתחילת בית שני. ויש להתבונן בדבר, איך הגיעתם חטא שנאת חנם בעטיה של הפסקת הנבואה.

ואמרתי לבאר, כי זו ה"שנאה" איננה שנאה גמורה אלא חסרון ב"אהבה", ולגבי דידם – לגבי אנשי מעלה כבני אותו הדור נחשב להם הדבר כ"שנאה". ויסודו של ענין, למדים אנו מפרשתו של יעקב אבינו ע"ה, אשר התורה העידה בו ואמרה "וירא ד' שנאה לאה" וגו' (בראשית כט לא) – וכי אפשר לומר על יעקב אבינו כי היה שונא את לאה? חלילה לנו מלאמר כן. הס מלהזכיר. אלא כיון שאהב את רחל יותר מאהבתו את לאה, לפיכך כלפי אהבת רחל נחשבת לאה ל"שנאה". (ומפורשים הדברים בלשון הראב"ד בשער הקדושה מס' "בעלי הנפש": - "ועוד י"ל שהיתה מראה את עצמה שנואה לפי שלא היה אוהב אותה אהבה יתירה כרחל, אבל מ"מ לא היה שונא אותה", וכן הוא דבר "שנאתם", של אנשי דור בית שני. כי הנה במס' יומא (שם) מקשה הגמ' וכי במקדש ראשון לא היה בו שנאת חנם, והכתיב מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק על ירך (יחזקאל כא יז), ואמר ר' אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם – הרי שהיתה בס שנאת חנם. ומתרצת הגמ' דמקרא זה על נשיאי ישראל נאמר. מבואר לפנינו גדר "שנאת חנם" שהיתה בנשיאי ישראל בתקופת בית ראשון – בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם, וזה ברור שכיון שאוכלין ושותין יחדיו, בודאי ידידים המה, אלא שחסרה להם אהבה שלמה ונהנים הם מליצנות שכל אחד מתלוצץ על חשבון חבירו, כמו שנוהגים במשתה חתנים לומר גראמען (חרוזים). ומשמע בסוגית הגמ' שם דהאי "שנאה" כהאי "שנאה" – מדמקשה הגמ' דלא רק במקדש שני היתה שנאת חנם אלא אף במקדש ראשון כמבואר בקרא ומדמי להו אהדדי, למדים אנו דאף גדר "שנאת חנם" שהיה בימי בית שני ענינה כאותה "שנאה" של נשיאי ישראל בבית ראשון, כלומר: חסרון בשלימות האבה.

ואיך בא חסרון במידת האבה? – מפני העדר הרגש אמיתי בחובת אהבת הבריות. ובאמת מפורשים הדברים בדברי הכתוב: "ואהבת לרעך כמוך אני ד'" (ויקרא י ט יח) – היינו דטעם חיוב האהבה ויסוד לדבר הוא נעוץ בהכרה כי "אני ד'" – אני אביכם שבשמים, אב לכל ישראל וכלכם בנים למקום, על כן מצוה אותנו האב לאהוב איש את אחיו מתוך הכרה ברורה כי כולנו בני אב אחד אנחנו. וכאשר באים לידי הרגשה זו בדעת ובהשכל ומבינים את היסוד הגדול הזה כי כולנו בני אב אחד – בנים למקום ברוך הוא, או אז מגיע החיוב לטעת את הרגשי המושכלות ברגש המוחשי ממש ולמלא את הלב באותה הרגשה "טבעית" של אהבת איש את אחיו. בלא טעם בסיסי זה אין יסוד ל"אהבה" המחוייבת הלזו, ורק אחר ההכרה היסודית הזו של "אני ד'" ו"בנים אתם לד' אלקיכם" (דברים יד א) ימלאו גלי ה"אהבה" את חדרי הלב במידה גדושה אשר תפרוץ חוצה ותקיים במילואו ובשלימותו את צו התורה: "ואהבת לרעך כמוך".

וכיון שפסקה הנבואה בתקופת בית שני, נחלשה בעטיה האמונה המורגשת, החושית, והרי היא בקרב העם בגדר אמונה במושכלות, אשר איננה כל כך ממוששת בחוש וברגש. וזהו שכתב המאירי דמכיון שפסקה הנבואה נסתבב להם חטא זה דשנאת חינוס, והיינו שחסרה אצלם הרגשה חושית של אחוה זו, ולא נמצאת בהם אהבת רעים אמיתית בשלימותה, וכפי מעלתם הנשגבה של בני אותו הדור נחשב להם העדר האהבה השלימה ל"שנאת חנוס".

והוא גם הביאור בתביעה הנוראה על תלמידי רבי עקיבא- "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה". והיינו, דכיון דמתקופת בית שני ואילך לא נחה רוח הנבואה על בני אדם, לפיכך חדלה התחושה הרגשית בחיובי האחוה והאהבה בין איש ובין רעהו ומשום כך "לא נהגו כבוד זה לזה" ונענשו על שהיה להם ליטוע בלבם נטעי נאמנים של "אהבת רעים" בשלימות, מתוך הכרה כי כולם בניס למקום ורצונו של האב שיכבדו האחים זה את זה.

בא וראה את אשר הנביא זכריה מזוהר את העם בדבר ד' לאמר: "משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו את אחיו... ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם". כלומר, לא דייכם, קהל ישראל, שתנהגו בחסד וברחמים איש עם אחיו, אלא אף בלבבכם פנימה לא תעלה מחשבה רעה איש על אחיו. וכיון שכן, שוב לא יעלה על הדעת לדבר בפה על חבירו ולענות סרה ברעהו, ובזאת תהיה אהבתכם אהבה שלימה.

וכבר מצינו לרבנו הגר"א זי"ע שהאריך באגרתו בגודל חובת האדם לשים רסן בפיו מלדבר על רעהו: "כי הדיבור והמידות צריך הרגל רב... וזה כל האדם, לא יניח לו לחפצו, ובמתג ורסן עדיו לבלום" (תהלים לב ט). ועד יום מותו צריך האדם להתיישר, ולא בתעניתים וסיגופים רק ברסן פיו ותאוותו, וזהו התשובה וזה כל פרי העולם הבא... וזה יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם". ואם שמר את פיו ולשונו, מה שכרו? גם זאת נתבאר בדברי הגר"א (שם): "וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו, זוהו בשבילו לאור הגנוז, שאין מלאך ובריה יכולים לשער". אך אם חלילה לא נזהר האדם לשמור שפתיו מדבר הבל, הרי עונשו רע ומר כמו שביאר הגר"א (שם): "וכל כף הקלע, הכל בהבל פיו של דברים בטלים. ועל כל דבור הבל, צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יתרים, אבל בדברים האסורים... על אלו צריך לירד לשאול למטה הרבה מאד, ואי אפשר לשער גודל היסורין והצרות בשביל דבור אחד". ד' יתברך יצילנו ויעזרנו להתיישר ברסן פינו ולטעת בלבנו הרגשי אהבה איש אל אחיו, וטוב יהיה לנו בזה ובבא.

(לקט שיחות מוסר- מהגר"א שר זצ"ל)

כבוד האדם הוא כבוד המלך

ונוכל להבין בזה מה שאמרו (יבמות סב:) שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרוך ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה, ע"כ. הביאור הוא שהיות ומצינו שביזוי של אדם נחשב כבזיון למלך, אם כן גם כיבוד האדם הוא כבוד הקב"ה, ואם כן תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה אף על פי שלא כתוב שביזו זה את זה, וגם היו חברים זה עם זה, עם כל זה נתבעו על חסרון כבוד, כי כבוד חברים וכבוד לאדם הוא כבוד למלך, ונענשו שמתו עשרים וארבעה אלף תלמידים. והוא בגדר "יען לא האמנתם בי להקדישני", שאם אפשר לעשות קידוש ד' ולתת כבוד למלך ולא כבדוהו, יש על כך תביעה, עד כדי שהיה כדאי שיהא העולם שמם מתורה, ואלמלא רבותינו שבדרום היה העולם נשאר שמם מתורה, כיון שכל מה שברא הקב"ה את העולם לא ברא אלא לכבודו, לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואם לא כבדו את הקב"ה ולא יוצא כבוד שמים כפי הראוי, חסר בכל תכלית הבריאה והיה העולם שמם.

ובזה מובן גודל המעלה של גמילות חסדים והכנסת אורחים, כי זה כבוד האדם, שמכבדים את האדם שאינו סתם בריה, חיה או בהמה. בזיון האדם הוא בזיון הקב"ה, וכבוד האדם הוא כבוד הקב"ה, ולבלד שהכבוד יהיה באופן הראוי על פי התורה.

(מחשבת מוסר – רבינו הגדול הרב שך זצוקל"ה)

פניני דעת

משיחות שהשיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זלה"ה

170

"בהר" - תשע"ה

יו"ל ע"י

תלמוד סדר טהרות

ת.ד. 3055 בני ברק

ktaharot@gmail.com

דעת תורה

השביעית שבת שבתון יהי' לארץ". היינו, יכול האדם לעבוד את שדהו, לזרוע ולחרוש ולעסוק בענייני העולם הזה אולם בתנאי אחד יסודי והכרחי - "בשנה השביעית שבת שבתון יהי' לארץ". גם במשך שש השנים בהם אתה עובד בשדותיך, גם בתקופה בה שקוע אתה בשגרה ובטרדות היומיום, גם בתקופה זו דע וזכור - אינך בעלים! כל אשר ניתן לך הינו בבחינת נתינת רשות בלבד. ולכך כאשר תגיע השנה השביעית הרי שתעזוב את אדמותיך, ותשריש בלבך את עיקר האמונה והביטחון בקב"ה. תגיע עדי מצב בו יהיה ברור לך מעל לכל ספק וזה יהיה מסלול חייך כי כל אשר יש לאדם הוא מתנת בורא עולם ובלעדי זה הרי הוא חסר כל.

סגולתה של שנת השמיטה

ומשהשכלנו כל זאת הרי שנוכל לפתוח פתח להבנת דברי הרמב"ן ז"ל - "...וסוד ימות עולם רמוז במקום הזה וכוף אונך לשמוע מה שאני רשאי להשמיעך ממנו בלשון אשר אשמיעך, ואם תזכה תתבונן. כי ששת ימי בראשית הם ימות עולם, ויום השביעי שבת לה' אלהיך כי בו יהיה שבת לשם הגדול, כמו ששנינו (תמיד פ"ז מ"ד) בשביעי מה היו אומרים מזמור שיר ליום השבת לעתיד לבא שכולה שבת ומנוחה לחיי העולמים: והנה הימים רמז לאשר ברא במעשה בראשית, והשנים ירמזו לאשר יהיה בבריאת כל ימי עולם - ועל כן החמיר הכתוב בשמיטה יותר מכל חייבי לאוין, וחייב הגלות עליה שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה".

הרי ביאור דברי הרמב"ן הוא כפי שכתבנו ואף בתוספת תוקף. למדים אנו מבין שיטי דברי הרמב"ן כי במעשה ששת ימי בראשית רמזו כל שהיה ושיהיה עד סוף כל הדורות. בימים אלו של ששת ימי בראשית רמוזים המאורעות, התקופות והיעודים הגדולים שזכה בהם כלל ישראל במעמד הר סיני וביהמ"ק וכו' וכן היעודים הגדולים שאנו מחכים ומאמינים באמונה שלמה שבמהרה בימינו נזכה להם.

עוד למדים אנו מדבריהם הקדושים דמעלה ותכונה מיוחדת נטע הבורא ביום השבת - קדושה ומנוחה כזאת המכוונת כנגד אותו הזמן של שבת שלעתיד לבא שהוא יום מנוחה לחיי העולמים.

ביום שבת קודש יכול בן העליה לזכות ולהשיג נשמה יתירה כה גדולה עד כי יוכל להרגיש מעין עולם הבא בעוה"ז. זוהי המתנה טובה אותה גילו לנו חז"ל - "א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית

לי כל הארץ

שמיטה - אמונה

ענין מיוחד ותכונה מיוחדת מוצאים אנו בארץ ישראל. הנה, באמת מסורה היא כל הבריאה מאת יושב במרומים לעמו עם סגולה על מנת שישתמשו בה ותהיה להם הבריאה לשימוש ולשירות. אולם עם זאת הרי שבארץ ישראל ורק בארץ ישראל כתיב - "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" (ויקרא כ"ה ב.). רק ארץ ישראל היא זו אשר ניתנה לעם ישראל על מנת שתהא שלהם ונחלתם וזו היא יחודה על פני שאר כל ארצות העולם. מפסוק זה לומד האור החיים הקדוש דבר נוסף. מדייק האור החיים כי הפסוק מדבר בלשון הווה - "נותן", ולא בלשון עבר - "נתתי". לומד מזה האור החיים כי בכל רגע ורגע מקבל עם ישראל מבורא עולם את המתנה של ארץ ישראל ובכל רגע ורגע מתנה איתם הקב"ה את התנאים ההכרחיים לקבלת ושמירת מתנה יקרה זו, ארץ ישראל.

ואמנם מחמת נגע השיגרה עלול האדם לבא לידי טעות אשר תמצא לה מקום בליבו עד כי יהא סבור כי הוא בעלי הארץ, הוא זה אשר קנה בקנין גמור ובקעה זו שלו היא ויכול הוא להתגדר בה. על מנת למנוע את האדם מטעות זו ועל מנת שלא יבוא לשכח כי בכל רגע ורגע מקבל הוא את הארץ אולם אך ורק בתנאים מאד ברורים, לכך ממשיכה ואומרת התורה - "ושבתה הארץ שבת לה'". לא לחינם מדמה התורה את מצוות השמיטה לשבת קודש. הבה ונתבונן ונראה מהו השורש והתכונה המשותפת למהותה של שבת קודש המשיק ומשפיע גם על שורק מצוות השמיטה.

שבת הארץ

הנה שבת קודש הינה יום של ביטול מוחלט מכל הוויות העולם הזה. מצווה הוא האדם ביום השבת לבטל את מלאכתו, לבטל את עסקיו, לבטל אפילו את מחשבתו והרהוריו אודות ענייני החול שלו. ביום זה מבטל האדם את כל ה"יש האנוכי" הטמון בקרבו והופך כל כולו להיות קודש לה', שבת לה'. בשבת שם האדם אל ליבו כי למרות שנמצא הוא כעת בעולם הזה, הרי שבמהותו הוא בן העולם הבא וכל שהותו בעולם הזה אינה אלא אמצעי ופרוודור לקראת הטרקלין והתכלית - העולם הבא.

כן הענין הוא גם בשנת השמיטה. לגבי שנת השמיטה מוצאים אנו - "שש שנים תזרע שדך וכו' ובשנה

זמן זה של

שנת השמיטה

הינו זמן מיוחד ומסוגל להגיע להשגות נשגבות

במידת האמונה והביטחון בבורא עולם.

לשבת כי גם היא שביעית בשנים.

שתהיו עמלים בתורה

הנה כי כן השכלנו דעת אודות מעלתה וסגולתה המיוחדת של שנת השמיטה. אין לנו אלא לסיים במוסר השכל חשוב ונפלא הנוגע לכל אחד ואחד מאיתנו במיוחד בימים אלו דקודם מתן תורה. הנה רואים אנו בסדר הפרשיות שתחילה למדים אנו אודות שנת השמיטה בבחינת "כי לי כל הארץ" ורק לאחר מכן מצטווים אנו אודות "אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה". נדע כי רק על ידי שנשריש בליבנו דרגות רוחניות אלו של אמונה וביטחון בבורא עולם, רק כך נוכל להעפיל ולהגיע ולהיות עמלים בתורה. רק באם יפנה האדם מליבו כל מחשבות זרות ויהא כל כולו משועבד בשיעבודא דאורייתא לעמל הלימוד, רק אז יזכה להיקרא ולהימנות על אותם מתי מעט אשר הינם בבחינת עמלי תורה.

גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם" (בשבת דף י:). מתנה מיוחדת מעין כמותה היא השבת שכן בששת ימי המעשה אף בהתאמצות ועבודה של תורה ויראה, קשה להשיג ולהגיע לכל המעלות להם אפשר לזכות ביום השבת קודש, עד מעלה לה מגיע האדם בה הוא נהנה מזיו שכינתו מעין עוה"ב. לכך מכוונים דברי הספורנו על הפסוק "ראו כי ד' נתן לכם השבת" - "תתבוננו כי ד' נתן לכם השבת ואין זו מצווה בלבד אבל היא מתנה" (שמות ט"ז כ"ט).

ומכאן כפי שאמרנו יכולים אנו ללמוד ולדעת גם אודות שבת הארץ, מצוות השמיטה. זמן זה של שנת השמיטה הינו זמן מיוחד ומסוגל להגיע להשגות נשגבות במידת האמונה והביטחון בבורא עולם. וכעין השבת כך שנת השמיטה וכפי שכתב באבן עזרא על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" - טעם לקדשו כי השם קידש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים. ראינו כי שנת השמיטה דומה

למען דעת

ביום שביעי של פסח השתא נסתלק לבית עולמו

הגאון הגדול ר' חיים שאול גריינמן זצ"ל

בעל "חידושים וביאורים" אחיינו חביבו ותלמידו של מרן החזון איש זצוק"ל.

מן הידועות היא קרבתו של רבינו זללה"ה למרן החזון איש.

מתוך ומכח קרבה זו נוצר קשר של תורה בין רבינו לגר"ח. נביא בזה עובדות מספר.

◆ "הגאון רבי יעקב אדלשטיין שליט"א מספר מזכרונותיו בתקופה שישן בבית רבינו (כתלמיד ישיבת פוניבז' בשנת תש"ד/ה) שהגר"ח שלמד באותה תקופה בישיבת פ"ת והגיע לב"ב, נכנס לבית רבינו לביקור, ורבינו התעניין אצלו על לימודו, ושמע איך שמספר הגר"ח לרבינו על סדרי לימודו במסכת עירובין, ועל עשרות הפעמים שחזר על פרקים מהמסכת.

ידידות של שנים

◆ "הידידות נמשכה כל השנים, גם על ידי בני הגר"ח שלמדו אצל רבינו. כשנפטר אחיו של רבינו, ר' ארי' ז"ל, בערב יוהכ"פ תשנ"ה, שב רבינו מהלוייתו לאחר חצות היום והכין עצמו לתפילת מנחה כשלאחמ"כ יקום מאבלו בזמן מנחה קטנה לטבילה וסעודה המפסקת. רבי חיים זצ"ל שהדבר הגיע לאוזנו שרבינו שב מההלוייה, ומתעתד לישב שבעה שעה קצרה, הגיע לבית רבינו והצטרף לתפילת מנחה ואח"כ ניהם את רבינו זצ"ל.

◆ "נכד רבינו הגר"ח יצחק קורלנסקי שליט"א היה שליח מרבינו להביא את ספרו מנחת יהודה ב"מ - ב"ב מהדורה ראשונה מיד כשיצא לאור, להגאון רבי חיים זצ"ל. באותה הזדמנות שלח הגר"ח חזרה את ספר חידושים וביאורים בבא קמא לרבינו זצ"ל.

עמו אנוכי בצרה

◆ "בצ"ה ימיו האחרונים של רבינו תכפו עליו יסורים נוראים משברים בכמה חלקי גופו, כששמע על כך הגר"ח הביע צער על סבלו של רבינו, ואמר יודע אני בנוראות יסורים אלו. (זה היה שנתיים לאחר שהחל הגר"ח להתייסר והיה רתוק לכסאו).

◆ "פגישתם האחרונה היתה כשרבינו הגיע לבית הגר"ח לנחמו בעת שישיב 'שבעה' על אחיו הגר"ח זצ"ל שקיים בזה רבינו גם מצות ביקור חולים.

חברותא לבקשת החזון איש

◆ "ההיכרות והקשר בין רבינו להגאון האדיר הגר"ח גריינמן זצ"ל החלה עוד בשנת תרצ"ט/ת"ש כאשר רבינו למד בישיבת חברון. כבר אז היה רבינו מקושר למרן החזון איש זצוק"ל. היות וכך, כאשר הגיע הגר"ח בעודו נער צעיר לימים כבן בר מצוה, ביקש דודו מרן זללה"ה שרבינו יקבע עמו לימוד בחברותא.

כך כתב מרן החזון"א במכתב לאחד ממקורביו בישיבת חברון... אולי אפשר ללמוד עמו זבחים או מנחות וגם זה יהי' לו תועלת ואם אפשר לידידנו ה"ר מיכל יהודה נ"י לקבוע עמו הוא ג"כ לרצון, ואם יקבעו עמו בקדשים נכון שיקבעו לומר דבר חידוש אחד בכל יום מס' ים התלמוד בב"ק וזה יפתחו לו מסילות בלימודו ב"ק. שלו' אי"ש (ראוי לציון הוא שרבינו היה עדיין בחור והחזון"א מכנהו כבר בתוארה"ר).

◆ "בענין זה נמצא בין גנזי מרן החזון"א מכתב ששיגר הגר"ח זצ"ל לדודו מרן החזון"א מעת לימודו אז בישיבת חברון. בין שאר דבריו במכתב זה כותב הגר"ח אודות תירוץ שאמר לו החזון איש זצ"ל ששאלו רבינו על כך - על התירוץ שאמר לי מר כי "א"א לפרוע מזה כי "א"א שיוחלט השור בכה"ג, שאלני הבחור המופלג מולאזין נ"י דהלא למ"ד יוחלט", וממשיך לכתוב שם את השאלה. "ואני אמרתי לו... אולי יואיל נא הדר"ג להשיב לי על השאלה ועל התשובה. (רבינו היה נקרא בפי כל בישיבה דער וואלוזינער - כי מוצאו היה מעירת וולאזין).

ידידות של תורה

◆ "גם נמצא בין גנזי רבינו מכתב מהגר"ח מו"מ בדברי תורה, וכך כותב: ג' בהעלותך תש"ג לפ"ק זכרון מאיר כב' יד"נ הרה"ג הצ' המופלג הרב מיכל יהודה שליט"א ליפקוביץ זכרון מאיר. עיינתי קצת בדברי הר"מ ז"ל... ידידו דוש"ת מברכו בלו"נ בהצלחתו בתורה הקדושה חיים שאול גריינמאן.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 43 בהר בחוקותי תשע"ה

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות ותנצחות, חוספת מעוים, הצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 029921392
או בדוא"ל nafsho@013net.net

דבר המערכת

בהיות שמתקרב יום מתן תורתנו ובפרשת בחוקותיי
עסקינן בחשיבות עמלה של תורה ראינו ללקט מתוך
כתבי רבינו ניצוצות לרענן התשוקה לתורה הקדושה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו
של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר
"נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן
כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

בלבד ומכיון שזו תכלית האדם באבדו כח זה מאבד
את כל ערכו.

מהו סוד כחו של חוש השמיעה להשפיע על הגוף.
תכונת השמיעה היא ל"הבחין" בין הדברים המגיעים
לאוזנו ו"להתבונן" בהם, שכן מצינו בכ"מ בתנ"ך
ששמיעה פירושו "הבנה" כמו "תשמע חלום לפתור
אותו", "כי ישמע עבדך" ועוד הרבה. כשאדם
משתמש באוזן באופן זה אינו רק "מכניס" הידיעות
לאוזנו אלא שאוזנו פתוחה ושומעת ומתבוננת היטב
בדברים ע"י עמל גדול, אז נחקקים הדברים בלבו
וחודרים עד חדרי בטן. עפ"י מובן היטב מדוע
התורה הגדירה את העבירה של חוסר עמל בתורה
כפגיעה בחוש השמיעה, כי בלא עמל התורה לא
יכולה להיות "שמיעה" רצון התורה.

כאשר עמל בצורה זו בתורה מגיע לתחושה שא"א
לעשות אחרת כלל. במצב זה אין הגוף כבר מתנגד
מלקבל את הדברים, וזורח בו אור התורה ומזדכך
ומתעלה עד שרגליו מוליכות אותו באופן סתמי
לבית המדרש, כנ"ל במדרש.

זהו פשר אמרתו הנפלאה של האבנ"ז שאמר פעם
לתלמידו שהלימוד צריך להיות בעיון השכל
בהעמקה גדולה עד שיהיו הדברים ברורים ובהירים
כ"כ עד שירגיש "מוכרח" להתנהג עפ"י המסקנות
של הד"ת. היינו שרק בלימוד ע"י יגיעה ועמל שמבין
את פנימיות עומק הדברים, מוכרח להשתעבד אל
המסקנא של הלימוד.

איבוד חוש השמיעה - נפילה עד "כופר בעיקר"
רח"ל

עתה נבין מדוע "אם לא תשמעו לי" לעמול בתורה
יכול להביאו לדיוטה התחתונה להיות כופר בעיקר

רק יגיעת התורה מושכת את הגוף

לרוחניות [עיני ישראל ח"ב עמ' שי"ג]

כתוב מדרש [במד"ר ר"פ בחוקותי] וז"ל אם בחוקותי
תלכו, הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך,
אמר דוד, רבש"ע, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר
למקום פלוני ולבית דירה פלוני אני הולך, והיו רגלי
מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ד
ואשיבה רגלי אל עדותיך עכ"ל המדרש. נראה
שהוקשה למדרש מהו הלשון "תלכו" שנאמר על
התורה בפסוק "בחוקותי תלכו", ותירץ המדרש
שהכוונה היא שהאדם צריך לעמול בתורה ולהיות
דבק בה כ"כ עד כדי כך שבאופן טבעי יוליכוהו רגליו
אל בתי מדרשות.

פירוש הדברים שכאשר אדם עוסק בתורה בעצלות
ורפיון, ישאר אצלו עסק התורה בגדר עסק
במושכלות בעלמא ולא ישפיע על גופו כלום והוא
ישאר חומרי וימשך לתענוגות וחמודות תבל. ורק
כאשר האדם עמל ומתיגע בתורה בכל כוחו, ומוותר
על הבלי העוה"ז כדי להעמיק ולהבין יותר בתורה,
מושפע גם הגוף מתורתו עד למצב בו נמשך בסתמא
לבתי מדרשות. זה הפירוש בפסוק "אם בחוקותי" –
היינו שהד"ת "נחקקין" בנפשו ע"י עמל התורה, עי"ז
מגיע ל"תלכו" שההליכה הסתמית שלו היא לדברי
תורה.

סוד כח השמיעה

הנה התורה"ק הגדירה שם בפ' בחוקותי את העבירה
ש"אינם עמלים בתורה" בלשון "אם לא תשמעו לי"
ומבואר שחוסר עמל הוא פגיעה בחוש השמיעה.
ויתבאר עפ"י מש"כ ר' יונה בשע"ת [ש"ב] שהחוש
הנכבד מכל החושים שבאדם הוא חוש השמיעה
וכמ"ש חז"ל (ב"ק פ"ח) סימא את עינו נותן לו דמי
עינו, חירשו נותן לו דמי כולו עיי"ש, והיינו שבלא
חוש הראיה יש עדיין ערך גדול לאדם, אבל בלא
חוש השמיעה אינו שווה כלום ולכן נותן לו דמי
כולו. טעם הדבר שחוש השמיעה כל כך חשוב משום
שיש לאוזן כח השפעה גדול על גוף האדם כמ"ש
(משלי ט"ו ל') מאור עינים ישמח לב ושמועה טובה
תדשן עצם, היינו שיש לשמיעה כח לחדור לתוך
תוכו של הגוף, עד העצמות שהם מקומות יבשים
לגמרי מכל הרגש, ולהפריח בהם חיות והרגש נפלא
לעבודת ה', ולא כשאר החושים שהשפעתם חיצונית

[עיי"ש ברש"י]. כאשר מאבד אדם את חוש השמיעה נאבדת כל תקותו כי אין כבר בכח האוזן להשפיע על ההרגשים של גופו להמשך אחר התורה ולילך

בדרכיה הטובים, ולכן אין כבר שום מעצור מלהגיע לכפירה בעיקר רח"ל. וכן היה במדינות מערב אירופה שהיתה הזנחה בעמלות התורה, והגיעו להתבוללות וכפירה בעיקר ממש רח"ל.

הדרך לעליה בתורה [מתוך אגרות דעת א', נ"ו, ל"ז]

כמה מילים בענין החיזוק בעליה בתורה. האדם בלידתו הוא בטבעו עיר פרא, והכניס הקב"ה בו נשמה עליונה מאד מתחת כסא כבודו, עם משרתו שהוא השכל הישר, כדי לרסן עיר פרא זה וליצר ממנו דמות אדם, זהו עיר פרא אדם יולד. **עיקר כח המרסן הוא עפ"י דביקות השכל לתורה** דאז הוא מסוגל לשמוע צלילי עדינות החיים של הנשמה הקדושה בת העליונים שבו, והוא דרך העליה. אין עולים ומתגדלים ביום אחד ובשנה אחת רק ניתן לאדם ערך שמונים שנה לפתח גידולו. עפ"י האריכות הזו יכולים להבין לאיזו תכלית גדולה צריך להגיע ואיזה אושר מופלא ממתין לו בגמר גידולו.

מדידת הגדלות הוא לפי שיעור הדביקות בתורה ומצוות בכל יום. כל יום שעבר בלימוד ובקיום המצוות הוא השגת עוד שלב מההתפתחות, והוא אושרו. הבריאות של עבודת הנפש היא לא להחזיק מודד חוס בכל יום לראות האם היתה עליה לעומת אתמול או לא, רק ליכנס לעול העבודה בפשיטות כשור הנושא עול וחורש את התלם ואינו מסתכל לאחוריו לראות מה נעשה בפעולתו, רק מתיגע ללכת כסדר הלאה. לכן אין לעמוד לפני ראי בכל יום ולראות אם נתגדל עוד סנטימטר ברוחניות, רק להיות כשור לעול וכחמור למשא ולחרוש כל יום הלאה, ולא להביט לאחוריו כלל, ולהאמין באמונה שלמה וברורה כי אכן הוא מכניס בנשמתו אוצרות שמימיים מחמדת כל החמודות, והם יוליכוהו ישר בדרכו הגדולה בת השמונים שנה. עיקר העליות בעבודה לעלות למעלה מההרגשה שהוא תחת עול להמשיך הלאה תמיד, "עקשנות" תמידית ללכת הלאה.

והעיקר שאחרי שמשיגים קנין לעשות שמירה עליו, שמירה מעולה שלא יהא נפסד. ובזה העיקר הוא שמירת הפה מדיבורים האסורים כמ"ש הח"ח זצ"ל כמה פעמים בזה. והשני לשמור המח מהרהורים רעים אשר אבי אבות הטומאה הוא הרהורי נשים. ובנקיות שני כלים אלו תלך בטח בדרכך והשי"ת יתן לך שמחת ואושר החיים ובכל אשר תפנה תצליח.

ימי הנעורים הוא הזמן שבטבע נמצא רעננות וחשק בחיי האדם, וצריך להכניסם תחת מסגרת העליה ולעלות ע"י החשק לעליה.

צביונו של בן ישיבה – תורתו, עולמו ותפקידו

א"כ חובה עלינו להתבונן מה השי"ת דורש מאתנו. הגם שדרכי שמים נסתרים לנו, אולם דבר ברור הוא שיש כאן תביעה מהכלל, על חטא ופגם כלל ציבורי. הרי חז"ל קבעו לנו כי עונשי שמים באים בדרך מדה כנגד מדה. מגדרי הנהגה זו שניתן להבחין באופי החטא עפ"י אופי העונש. הנה, הכל יודעים ומרגישים שהכאב על הסתלקותו והיעדרו- חדר ופגע עמוק עמוק בלבבות כלל הציבור ברחבי העולם, הן בארץ והן בחו"ל. ויתירה מזו, אנו חשים כאן תופעה משונה, אשר למרות שכבר עבר זמן מה מהמאורע, עדיין בוערת בלב גחלת הכאב והצער, דבר שהוא נדיר עד מאד גם אצל גדולים וטובים. כיון שאופי העונש הוא כלל ציבורי, הרי בהכרח, שהתביעה היא ג"כ על חטא מסוג זה. כשרואים שנלקח בשביל ה"מדה כנגד מדה" כלי מפואר כזה,

[הדברים נאמרו עצרת חיזוק, בימי הספירה אחרי פטירתו הפתאומית של הגה"צ רבי שמשון דוד זצ"ל פינקוס].

לדאבון לב נלקח מאתנו בעיצומה של תקופת עלייתו, בעסק עבודת הקודש שלו בארצנו הקדושה וברחבי תבל, להשפיע ולרומם אלפי ישראל, לעוררם משנתם ומשגיותם בהבלי הזמן.

נמצאים אנו בימי הכנה לקראת מתן תורה בחג השבועות שיבא עלינו לטובה. ננסה לתמצת את ההשקפה הנכונה בדבר מהותו של המושג "ישיבה" ו"בן ישיבה". מתוך כך נבין גם כי הדברים מחייבים למעשה, וכמה גדולה אחריותו של כל בן תורה.

בערב המועד שנה זו נסתלק באופן פתאומי ומחריד אחד מבני העליה המיוחדים שבדור, מאחר ופשוט הוא שהשי"ת מעוררנו בזה לשוב בתשובה לפניו ית',

הרי מובן שהתביעה היא דוקא בנקודת ההצטיינות המיוחדת שלו.

נבאר דברינו בע"ה: התורה היא התשתית והיסוד שעליה מבוססת כל ה"חיות" של ה"כלל ישראל", וממנה יונק. לכן, כפי מדת התקשרות הכלל אל התורה, כך יורגש הדבר בחיי הכלל. [ועומק הקשר של התורה עם כלל ישראל, הוא מה שביארו חז"ל כי ג' דברים קשורים זב"ז קב"ה אורייתא וישראל, דהיינו קב"ה באורייתא ואורייתא בישראל, ואכמ"ל]. ולכן כאשר אנו רואים בחוש שהסתלקותו פגעה במעמקי "הרגשת החיים" של כלל הציבור, אות היא שהתביעה היא על מצב ההוה של ה"תורה" [שהוא מקור חיות הציבור] בדורנו עתה. עיקר ענין התורה הוא שע"י הלימוד והדביקות בה, נעשית התורה אצלו "קנין נפשי". פירוש המושג - "בן תורה" הוא פשוטו כמשמעו - בן של התורה, כאילו התורה ילדתו ויצרתו. בדורות שעברו היה זה דבר פשוט, כי היה ניכר על ה"בן תורה" ה"תורה" שבו, הנהגתו, נימוסו, שאיפתו וכל הליכות חייו, העידו עליו כמאה עדים שהתורה ודעת התורה ספוגה בו, בכל ישותו. גם בשעת הלימוד עצמו היה ניכר עליו באיזה השתוקקות נפלאה מחובר הוא במסירות נפש לעמילות בתורה, בשקיקה להבין עומק רצון התורה, בכל ענין וענין. כולם ראו שאין זה אדם רגיל, אלא כמין מלאך מלוכש בגוף של בשר, אשר חי לו בעולם מרומם מעל כל עניני הגוף והבלי תבל. זאת היתה תפארתה של תורה באמת.

אולם, בתקופה האחרונה עדים אנו לתופעה חמורה. קלות הדעת של אורית הרחוב החלה לחדור לתוך עולמם של בני תורה. הנה צומח ועולה בתוך כותלי בית המדרש, סוג חדש של "בן תורה מזויף", בסגנון של הפתגם הקלוקל של דור המשכילים "היה יהודי בביתך ואדם בצאתך". בשהותו בבית המדרש הוא לומד תורה, וביציאתו נוהג הוא כאנשי הרחוב, ומחקה את התרבות החילונית. לפעמים בימי בין הזמנים הענין בא לידי ביטוי חריף, כידוע, כאשר אורית של התפרקות והואי הבילויים של הרחוב החילוני הופך לנחלתם של חלק מבני הישיבות. זה נעשה כ"לכתחילה" חלק מצורת חייהם, רח"ל. מורי ורבותי! זה לא זיוף רק של ה"בן תורה", זהו זיוף של כל התורה כולה!

הנפטר הגדול זצ"ל היה "דמות הפאר" של המשמעות האמיתית והמקיפה של "בן תורה" באמת. בעונות הדור בנקודה זו לקחוהו מאתנו לכפר על עון הדור כולו. יתן השי"ת בלב ציבור בני תורה שיתעורר בהם רצון לחזור להיות בניה של התורה.

ד' אמות של הלכה "נקיות"

כידוע, אבי ישיבות ליטא ופולין היה הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל, תלמיד הגר"א. הוא יסד בשעתו את הישיבה

בולוז'ין אשר ממנו יצאו כל הישיבות אח"כ. יש לדעת, שענין יסוד הישיבה לא היה רק כדי למסור לדורות את דרך הלימוד מבית מדרשו של רבו הגר"א. אלא, מטרת יסוד הישיבה היתה כדי ליצור סוג מסגרת שעל ידה תוכל להתממש ההבטחה שלא תשתכח תורה מישראל, לא מפני שהיה חסר לימוד התורה בתקופה דאז. אדרבא, בתי המדרש אז היו מלאים מפה לפה מלומדי תורה, מלאים ממש כפשוטו, אבל הגר"ח זצ"ל בגודל פקחותו, כשראה תחילת התנוצצותו והתפתחותו של השורש פורה ראש ולענה - דהיינו ההשכלה, הוא צפה מראש את גודל הסכנה הרוחנית, הוא חזה מראש שההשכלה [שאח"כ הפכה לתנועה] מאיימת על המשך קיומה של תורה ומצות בכלל ישראל. לשם כך, בהתייעצות עם רבו הגר"א זצ"ל ובהסכמתו, יזם את רעיון הקמת ה"ישיבה", כהכנה למבול זה של כפירה שלא תגלוש ולא תתפשט לתוך הד' אמות של הלכה. הישיבה בולוז'ין נוסדה בתור ד' אמות "נקיות" ששם עמוד התורה קיימת בטהרתה. היא הוקמה בתור חוליה ראשונה בשרשרת הישיבות שעתידים לצאת ממנה, המטרה היתה ברורה - שימסר עמוד התורה בטהרתו מדור לדור - דרך הישיבות, ובהתאם לכך, נקבעה מלכתחילה צביונה וצורתה של "ישיבה". ברור שהגר"ח זצ"ל דיבר עם הגר"א ז"ל אז על כל קווי הישיבה, איך ובאיזה צורה צריך שיהיה צביון הישיבה.

גודל אחריותם של בני הישיבות - בימינו

רעיון ה"ישיבה" היה, שתהיה מעין תיבת נח, שתוכל לשוט על פני מי המבול של דעות כוזבות. ואכן כך היה אח"כ בפועל, שכאשר נסגרה הישיבה בולוז'ין צמחו משם כל הישיבות האחרות, וראשי הישיבות מעתיקי השמועה זכר כולם לברכה - העתיקו ליישבותיהם את אותו הצביון, כפי שראו הם בולוז'ין. בתקופת דאז, רק גדולי ישראל ראו והבינו את הצורך בכך, אבל בימינו שהכלל ישראל חי נמצא מוקף בכפירה שנתפשטה מסוף העולם ועד סופו כפשוטו, עכשיו כבר ברור לכל שהטהרה של כלל ישראל, מסירת התורה מאז ועד ימינו. נידוע, כי אותם ששינו צורת הישיבה ירדו לטמיון. כמעט נשכחה מהם היהדות לגמרי. מכאן נבין את גודל האחריות המוטלת על בני הישיבות בימינו. הם אחראיים לשאת את עמוד התורה ולמסור אותו בטהרתה לדור הבא, כי עמוד התורה נמסר דרך הישיבות דוקא!

השאיפה לגדלות

צביון הישיבה מהו? הישיבה היא מסגרת שבה הלימוד הוא בריתחא דאורייתא, כאשר כל השאיפה מכוונת למטרה אחת ויחידה - גדלות בתורה. ידיעת התורה לעמקה ולרחבה, מתוך השתעבדות מוחלטת

לתורה ולדעת תורה בלבד. לא לשום השקפות ודיעות זרות הבאות מבחוץ. הישיבה היא בית היוצר שהמתחנך שם כאילו מתעבר ונולד מחדש. שם התורה חודרת לכל ישותו, עד שהוא נעשה ל"בן תורה" בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וממילא גם התורה והמצוות שלו הם במדרגה גבוהה של שלימות. זה צביון הישיבה שהנהיגו בולוויץ, וזהו הצביון של ישיבה שהעבירו מדור לדור, וכל זה היה כמושגים לגמרי אחרים ממה שאנו רגילים בימינו.

תורה של "עבדות"

צורה זו של לימוד התורה היא המדרגה האמיתית הנדרשת מן האדם. פוק חזי מה נאמר בפרשת שמות על קבלת התורה. כשנתגלה הקב"ה למשה רבינו אמר לו "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר

הזה" (שמות ג-יב). ופירש שם רש"י שהכונה על קבלת התורה במעמד הר סיני. הרי מפורש ש"קבלת התורה" - נקרא "תעבדון את האלוקים". במתן תורה התחולל מהפך אצל כלל ישראל, שהפכו להיות "עבדי השם", כי הם "קבלו את התורה" - בתורת "עבדות לה".

ה"ספרי" על הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" נבפרשה שניה של ק"ש], מונה ג' פירושים, הא' "קרבנות", והב' תפילה (שהיא במקום קרבנות), והג' "תורה". מורי ורבותי! רואים מדברי הספרי כאן, ש"לימוד התורה" הריהו בגדר "עבודה" לא פחות מ"עבודת הקרבנות" ומ"עבודת התפילה". בדיוק כפי שמבינים שתפילה זוהי עבודה, שהרי תפילה הוא "עבדא קמיה מריה", ממש "עומד לפני ה'", וכן קרבנות הוא עבודה שהרי מוסר את רכושו להקב"ה, כך לא פחות. מזה - הוא ה"לעבדו בכל לבבכם" של לימוד התורה.

תורה בציור שאין עוד מלבדו – דבקות בקוב"ה שאין עוד מלבדו

ויש להוסיף נקודה חשובה בזה, הנה הזכרנו קודם מאמר חז"ל "קוב"ה ואורייתא חד", והנה הלא פשוט שעל הקוב"ה לא יתכן אפי' הו"א שבהו"א שאין מציאותו קיימת לרגע א', זוהי כפירה גמורה, דהוא חי וקיים לעד, וצריך לדעת דה"ה ה"אורייתא" הקשורה עם "קוב"ה" יש לה צד השוה, עכ"פ במהלכים שלה, שהיא ג"כ קיימת באופן מוכרח כל הזמן, וכשם שהקב"ה מכריז "אין עוד מלבדו", כך התורה צריכה להיות באופן שמכריזה "אין עוד מלבדה", שאין שום ערך לדבר אחר בבריאה וזולתה, והכל נאצל ממנה, שהיא ראשית דרכו קדם מפעליו מאז, והכל נמצא רק למענה, שכל העולם לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית שיעסקו בה, ואם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. וממילא אדם הרוצה שעסק התורה שלו יביאהו לדביקות בהשי"ת, צריך להעריך את התורה באופן זה, "שאין עוד מלבדה", והיינו שכל שאיפתו היא רק לדעת ולהבין את התורה, והכל מרוכז רק סביב זה, וכל עיסוקיו החומריים הם רק לעבור את העולם, ויעשה אותם רק בכפיה, שמוכרח לעשותם, אבל צפור נפשו הוא רק השאיפה לעסוק בתורה, ורק באופן זה שהתורה היא אצלו בגדר "אין עוד", יכול להתקשר עם "הקוב"ה", שאין עוד מלבדו ממש.

הצורה של עסק התורה באופן זה היא שעמל ויגע לרדת לסוף הסוגיא, וכלשון רש"י שבת פ"ח ב' (ד"ה למיימינים) עסוקים בכל כחם, וטורדים לדעת סודה עכ"ל, שהדבר היחיד שמטריד את דעתו הוא רק לגלות מעמקי הסוגיא, ולא מעניין אותו שום דבר אחר, כי אדם המתעניין בדבר אחר, כבר אין התורה אצלו בציור שאין עוד מלבדה, וממילא יחסר לו בשיעור הדביקות בקוב"ה. יזכנו השי"ת להיות עמלים בתורה לשמה ולהגיע למעלת הדביקות האמיתית.

כתישת הגוף על התורה וקביעת קדושתה בו עי"ז

כתיב אם בחקתי תלכו ופירש"י שתהיו עמלים בתורה. יכול קיום המצוות הרי כתיב אח"כ ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ע"כ. אבל אינו מובן מה השייכות בזה להליכה בדוקא. דבשלמא הא דנזכר כאן חוקים נוכל לפרש משום דהם קשים יותר להבינם בהיות שאין לשכל מבוא כ"כ להם ונצרך עמל ויגיעה בשבילם. אמנם במד"ר שם מובא ע"ז מ"ש בדוד ואשיבה רגלי אל עדותיך. דבכל יום (מצד חובת מלך) היה דוד מתכנן מה לעשות בעניני ציבור אבל רגליו היו מוליכות אותו באופן סתמי אל ביהמ"ד. וכנראה דהמד"ר בא לבאר ענין תלכו כאן. ולפי"ז יתפרש ענין בחקתי דד"ת יהיו חקוקים בגוף (בחוקותי מלשון חקיקה) שגם שם יורגש תוקף דרופתקי דאו', ואז יוחקק ויטבע בגוף הליכה אל ביהמ"ד (באופן סתמי) כי זהו הטבע החדש שקנה. וע"ז הם דברי רש"י בשם חז"ל שתהיו עמלים בתורה. כי רק בעמל ויגיעה יוכל ליחקק בגופניות נטיות גמורות אל חיי הרוח. וגוף כתות על התורה יש לו הרגשות וטבעיות אחרות מכל שאר הגופים. וכאן נעשה קדושה קבועה בגוף.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת בהר

"איסור הפסד פירות שביעית בנשים"

"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". (פרק כ"ה פסוק ו').

הנה הגמ' בפסחים (דף נ"ב ב') דורשת מהפסוק הזה, "לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד". ופירות שביעית ניתנו לאכילה ולא להפסד, וצריך לאכול את הפירות רק בדרך אכילה ולא בדרך הפסד, וכן אסור להפסיד את הפירות בידים.

מבואר בגמ' שכל האיסור להפסיד פירות שביעית הוא איסור עשה, שלא כתוב בתורה לאו מפורש "ולא להפסד", אלא כתוב עשה "לאכלה" והדרש בזה הוא ולא להפסד, וזהו איסור עשה.

יש להסתפק האם אשה מזהרת באיסור הזה ואסורה להפסיד פירות שביעית, או לא. דהנה נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ואיסור עשה שיוצא מכח עשה שהזמן גרמא נשים ג"כ פטורות. ומעתה יש להסתפק בעשה הזה שנאמר בשביעית לאכלה, האם הוא מוגדר כעשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, ואינם מזהרות באיסור הפסד בפירות שביעית. או שהוא מוגדר כעשה שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות בזה, וא"כ הם מזהרות ומצוות גם באיסור של "ולא להפסד".

פלוגתת הראשונים בדין לילה לאו זמן ציצית

ולכאורה נראה דזה תלוי במחלוקת ראשונים, דהנה בגמ' במנחות (דף מ"ג א') מובא דעת רבי שמעון דסובר דאשה פטורה ממצוות ציצית, משום דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא. ואיתא בגמ', "מאי טעמא דרבי שמעון דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה וכו'". והיינו כיון דכסות לילה פטורה מציצית, א"כ חיוב הציצית הוא רק ביום ולא בלילה, וממילא הוי מצוות עשה שהזמן גרמא שהמצווה נוהגת רק ביום ולא בלילה, ואשה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא. וכך נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות ציצית פרק ג' הלכה ט') ובשו"ע (סימן י"ז סעיף ב').

והנה נחלקו הראשונים מהו הפטור של כסות לילה, דעת הרמב"ם דכל בגד שאדם לובשו בלילה הוא פטור מציצית, ואין הבדל אם הבגד הזה הוא כסות יום או כסות לילה. אלא אפילו אם הבגד מיוחד ללבישה ביום, אם לבשו בלילה הוא פטור מציצית. וכן להפך בדין כסות יום שחייבת בציצית, נאמר לשיטתו שכל בגד שאדם לובשו ביום חייב להטיל בו ציצית. ואפילו אם עצם בגד הוא כסות לילה, שמייוחד ללבישה בלילה, אם הוא לובשו ביום הרי הוא מתחייב להטיל בו ציצית. אבל הרא"ש (תחילת הלכות ציצית) חולק וסובר דעיקר הפטור של כסות לילה נאמר על כסות המיוחדת ללבישה בלילה, דכסות לילה פטורה מציצית, ואין הבדל מתי לובש את הכסות הזה. ואפילו אם מאיו סביב יצא לו ללבוש את הכסות ביום ג"כ פטור מציצית, כיון שבצמיתה היא כסות לילה. וכן בדין כסות יום שחייבת בציצית, אין הבדל מתי לובש את הכסות הזה ביום או בלילה, אם בעצם הבגד הוא מיוחד ללבישה ביום הרי הוא חייב בציצית אפילו בלילה. השו"ע בסימן י"ח (סעיף א') מביא את שתי השיטות, וכתב "לילה לאו זמן ציצית הוא דאמעיט מוראיתם אותו, להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב אפילו מיוחד ללילה. ולהרא"ש כסות המיוחד ללילה פטור אפילו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום ולילה חייב אפילו לובשו בלילה".

בטעם פטור נשים מציצית

והנה מבואר בגמ' דאשה פטורה מציצית דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא, כיון דלילה לאו זמן ציצית הוא. ולפי דעת הרמב"ם זה פשוט מאוד, שהרי לשיטתו עיקר הפטור מציצית בלילה הוא פטור בלילה, שביום חייבים בציצית ובלילה פטורים מציצית, ואין חילוק איזה בגדים לובש, אלא כך הוא הדין, ביום יש חיוב ציצית ובלילה אין. א"כ לפי זה מובן מאוד שמצוות ציצית נחשבת למצוות עשה שהזמן גרמא, שהיום גורם את חיובה. וממילא נשים שפטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא צריך להיות שפטורות ממצוות ציצית.

אבל לפי דעת הרא"ש דעיקר הפטור מציצית בלילה נאמר דווקא על כסות לילה, אבל כסות יום חייבת בציצית לעולם ועד, בין ביום ובין בלילה. לכאורה קשה מאוד למה מצוות ציצית נחשבת למצוות עשה שהזמן גרמא, הלא הכסות שחייבת בציצית - כסות יום, היא חייבת תמיד ואין בה שום פטור של לילה, ולא הזמן גורם את חיובה. וא"כ קשה למה מבואר בגמ' דכיון דכסות לילה פטורה, זה נחשב למצוות שהזמן גרמא.

ובתוס' במנחות (דף מ' ב', ד"ה משום) כתב ליישב, "ואור"ת אע"ג דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא שהיום גורם לחיוב המלבוש". והביאו הרא"ש.

מבואר בתוס' דכיון שהיום גורם לחיוב הציצית, לכן זה נחשב למצווה שהזמן גרמא.

והביאור בזה נראה דתוס' סובר שבהגדה של זמן גרמא נאמר, שלא רק מצווה שנוהגת בזמן מסויים, ובזמנים אחרים אינה נוהגת נחשבת לזמן גרמא. אלא אפילו מצווה שנוהגת לעולם ועד, אלא שיש זמן מסויים שהוא גורם את חיובה, ואילו היה עושה את הדבר הזה בזמן אחר לא היה מתחייב במצווה הזו, גם זה נחשב למצווה שהזמן גרמא.

והדוגמה של המצווה הזו היא ציצית, דבמצוות ציצית נאמר דכסות יום חייבת בציצית וכסות לילה פטורה, והיינו שכסות יום, היום הוא גורם את חיובה שהוא מחיל בה חיוב ציצית. ונמצא שיש זמן מסויים שהוא מחיל חיוב ציצית, והזמן הוא "היום", היום הוא הזמן שמחיל חיוב ציצית בבגדים המיוחדים ללבישה בו. ואילו לילה הוא זמן שאינו מחיל חיוב ציצית, ולכן בגדים המיוחדים ללבישה בלילה פטורים מציצית.

ומעתה כיון שהזמן הוא הגורם את חיוב הציצית בכסות היום, הרי זה נחשב למצווה שהזמן גרמא. ומה שכסות יום חייבת בציצית תמיד בין ביום ובין בלילה, אין זה מחשיב את הדבר למצווה שלא הזמן גרמא, כיון דעיקר החיוב הזמן גרמא שזמן היום הוא יצר והחיל בו את חיוב ציצית.

זמן גרמא באיסור הפסד פירות שביעית

ומעתה לפי זה אפשר לבא ולדון לגבי פירות שביעית שנאמר בהם לאכלה ולא להפסד, והאיסור הזה הוי איסור עשה. ואיסורי עשה דינם כמו במצוות עשה, וכשם דבמצוות עשה נאמר נאמר הדין דנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, כך באיסורי עשה הדין הוא שאם העשה הוא זמן גרמא, הנשים פטורות ואינם מזהרות באזהרה של העשה.

ומעתה עלינו לדון במצווה ובקדושה שנאמרו בפירות שביעית, האין הוא מוגדר, כמצווה שהזמן גרמא, או כמצווה שאין הזמן גרמא.

והנידון בזה הוא, שמצד אחד מצוות שמטה נוהגת רק פעם בשבע שנים, וקדושת הפירות חלה רק בשנה השביעית, וא"כ הוי זמן גרמא. שהזמן של השנה השביעית הוא גורם, ומחיל בפירות את דיני השביעית.

אבל מצד שני אפשר לומר, דפירות של שנה השביעית הם קדושים לעולם ועד, וא"כ הקדושה שחלה בהם בשנה השביעית, אינה קדושה התלויה בזמן. אלא היא קדושה עולמית. שקיימת בפירות לעולם ועד. ובכל השנים הפירות שגדלים בעצים הם לא פירות שביעית אז אין מה שיחיל בהם קדושה, אבל בשנה השביעית הפירות מוגדרים כפירות שביעית ובהם הקדושה היא עולמית. וממילא בהגדרה של זמן גרמא אי אפשר לומר שקדושת הפירות תלויה בזמן, כיון שהקדושה בהם היא עולמית.

ולכאורה הספק הזה תלוי בפלוגתת הרמב"ם והרא"ש לגבי ציצית, לדעת הרמב"ם שסובר כפשוטו דביום חייבים בציצית ובלילה פטורים, א"כ לשיטתו דבר שחיוב שבו הוא עולמי בלא הפסק אלא שהחיוב מתחיל וחסל דווקא בזמן מסויים ולא בזמן אחר, לא שמענו שזה מוגדר כזמן גרמא. אלא כיון שהחיוב הוא עולמי בלא שום הפסק והבדלי זמן אין זה נחשב לזמן גרמא.

וממילא כאן בשביעית כיון שהחיוב שחל בשביעית בפירות הוא קדושה עולמית, ללא הבדלי זמן ושנים, ממילא זה מוגדר ונחשב כמצווה שלא הזמן גרמא.

ולכן נשים חייבות בזה כאנשים, וא"כ האיסור עשה של הפסד פירות שביעית נוהג באשה כאיש, וגם היא מזהרת באיסור הפסד פירות שביעית.

אבל לדעת הרא"ש דסובר בציצית דכסות יום חייבת בציצית גם בלילה, ואעפ"כ זה נחשב למצווה שהזמן גרמא, כיון שהיום הוא גורם ומחיל בו את חיובו. וסובר דבמצוות עשה שהזמן גרמא התחדש שגם דבר שחיובו הוא עולמי בלא הפסק זמן, אבל הזמן גורם ומחיל בו את חיובו, הוא מוגדר כמצווה שהזמן גרמא. א"כ לכאורה גם קדושת פירות שביעית מוגדרת באותה הגדרה, שהשנה השביעית היא הגורמת ומחילה בו קדושת שביעית. וא"כ המצווה של לאכלה שצריך לנהוג קדושה בפירות ולא להפסידם, הוי מצווה שהזמן גרמא.

וממילא נשים שפטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, יהיו פטורות מהמצווה של קדושת שביעית, וממילא לא יהיו מוזהרות באיסור עשה של "לאכלה ולא להפסד".

אבל באמת מוכח בגמ' ביומא (דף פ"ו ב') דגם נשים חייבות ומוזהרות באיסור הפסד פירות שביעית, דאיתא בגמ' "למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית, אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכס הודיעו על מה היא לוקה, שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פגי שביעית ותלו בצוארה, והיו מכריזין לפניו ואומרים על עסקי שביעית היא לוקה". ופרש"י, פגי שביעית, תאנים שלא בישלו כל צרכן, ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לאכלה ולא להפסד.

מבואר בגמ' שהלקו את האשה שהפסידה פירות שביעית, ואם נשים אינם מוזהרות בזה דהוי זמן גרמא למה הלקו אותה.

אלא מוכח דגם נשים מוזהרות באיסור הפסד פירות שביעית. ולדעת הרא"ש קשה מאוד למה אנחנו לא מחשיבים את זה כמצוות עשה שהזמן גרמא, כמו ציצית שנחשב לזמן גרמא.

מהו גדר זמן גרמא באיסור עשה

והנראה לומר בזה דכל מה דסובר הרא"ש בציצית דמצוות עשה שיש זמן מסויים שהוא גורם שתחול, הרי היא מוגדרת כמצוות עשה שהזמן גרמא, אע"פ שעכשיו חיובה הוא עולמי בלא הפסק זמן, זהו דווקא במצווה ששורש המצווה בה היא העשה. דהיינו ששורש המצווה הוא מעשה העשה, המעשה מצווה שצריך לעשותו בפועל.

ובזה אמרין דאפילו שעצם המצווה היום היא עולמית ואינה תלויה בזמן, מ"מ כיון ששורשה חל מכח הזמן גרמא, הוי מצוות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. ואחרי נשים פטורות מעצם המצווה, אנו אומרים שממילא הם גם פטורות מאיסורי העשה הנלווים ויוצאים מהעשה.

אבל במקום ששורש העשה הוא האיסור שבו, ואין שום משמעות לעשה חוץ מהאיסור שבו, בהא יש לדון ולומר כיון שעצם האיסור הזה הוא עולמי ואינו תלוי

בזמן, ממילא אע"פ שחלות האיסור נגרם וחל מכח איזה זמן מסויים אין זה נחשב כזמן גרמא שנשים פטורות ממנו.

ויסוד הדבר בזה הוא דבאיסור אחרי שהדבר נאסר וחל בו האיסור לעולם, שוב אין אנו דנים על שורש חלות האיסור מכח מה הוא חל, אלא אנו דנים על עצם מהות האיסור, ואם בעצם האיסור איסורו הוא עולמי ואינו תלוי בזמן אי אפשר להחשיבו לזמן גרמא.

והביאור בזה הוא דבמצוות עשה שצריך המצווה הוא העשה שבו, הרי המהות של עשיית המעשה מתייחס תמיד לשורש הציוי. וממילא בזה אפשר לומר אם שורש הציוי חל מכח זמן מסויים, הוי זמן גרמא ונשים פטורות ממנו. ואפילו אם למצווה הזו נלווים גם איזה איסורי עשה, כיון שבשורשה נשים פטורות ממילא הם פטורות גם מהאיסורים שנלווים אליה.

אבל בעשה שצריך ושרשה הוא הלא תעשה שבו, הרי באיסורים שצריך הציוי הוא לא לעשות, בהא אין כאן מעשה שכל הזמן מתייחס לשורש הציוי, אלא אנו דנים את הציוי היום כמות שהוא. ואם היום זה אסור לעולם ואינו תלוי בזמן כלל, שפיר אמרין שאינו מוגדר כזמן גרמא ואף הנשים מוזהרות בו.

וממילא שפיר דהכא בפירות שביעית כאשר התורה מצווה "לאכלה ולא להפסד", כל עיקר ושורש הציוי בזה הוא רק איסור ההפסד, וחוץ מהאיסור הזה אין שום משמעות למצווה הזו. שהרי אין שום מצווה לאכול פירות שביעית כמבואר בחזון איש בשביעית (סימן י"ד סק"י) בארוכה, וכל הפסוק הזה נאמר רק לגבי איסור ההפסד.

ולכן בהא אנו דנים את האיסור כמו שהוא היום, והיום התורה אסרה להפסיד פירות שביעית לעולם ועד, בלא שום הגבלה בזמן, וממילא שפיר דגם נשים מצוות ומוזהרות בזה ואין שום סברה שיהיה מותר להם להפסיד ולקלקל פירות שביעית.

נא"ה, עיין במנחת חינוך מצווה שכ"ט אות ו', שכתב בפשיטות שגם נשים מוזהרות באיסור הפסד פירות שביעית. וציין שם לעיין במצווה פ"ד (אות א'), ושם הקשה לדעת הרא"ש למה אשה חייבת בשמיטת קרקעות ולא הוי כמצוות עשה שהזמן גרמא, וע"ש במה שהאר"י ויישב. אך לכאורה לגבי המצווה של לאכלה ולא להפסד, צ"ע אם גם אפשר לומר את אותם הדברים].

"בגדר דין ריבית כשהמלווה רוצה להנות מהלוה - ברגיל ובאינו רגיל"

"אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלוקיך וחי אחיך עמך. את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך". (פרק כ"ה פסוק ל"ו-ל"ז).

הנה איסור ריבית הוא שהמלווה אסור לו לקבל מהלווה תשלום ותוספת שכר בעבור ההלוואה, ואפילו אם התשלום הזה אינו תשלום כספי, אלא עבודה שהלווה עובד בשביל המלווה או שנותן לו רשות להשתמש בחפציו, הרי זה אסור. ואפילו אם זה דבר שאינו שווה תשלום ממוני, ג"כ אסור למלווה להנות את זה מהלווה, אם הלווה עושה לו את זה מחמת ההלוואה. ובשו"ע ביו"ד בסימן ס' האריך והביא את כל האופנים האסורים והמותרים.

מעשה בשני ידידים טובים שכל אחד התגורר בעיר אחרת. יום אחד, אחד מהם הוצרך ללוות סכום כסף גדול למטרה מסויימת, לצורך כך פנה אל חבירו הטוב ושאל אותו אם יש לו את הסכום הזה להלוואה לזמן קצר. חבירו ענה לו בחיוב. כאשר הלווה בא ולווה ממנו את הכסף, ביקש ממנו המלווה שיעשה לו טובה ויקנה לו בעיר מגוריו חפץ פלוני, אשר במקומו של המלווה קשה להשיגו, ובמקומו של הלווה יותר קל להשיגו, וישלח לו את החפץ ע"י שליח פלוני.

כמובן הלווה הסכים לו בחפץ לב, אלא שהסתפק אם זה יש בזה חשש ריבית. והספק בזה הוא דהנה השו"ע (יו"ד סימן ס' סעיף ז') כותב "צריך המלווה להזהר מלהנות מהלווה שלא מדעתו כל זמן שמעותיו בידו, אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה. אבל אם נהנה ממנו מדעתו מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה, ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיה כגון לדור בחצרו ולהשתמש בעבדיו".

מבואר בדברי השו"ע שאם המלווה נהנה מהלווה מדעתו, והנהנה היא כזו הנאה שהלווה היה עושה לו את זה אף אם לא הלווה, אין בזה חשש ריבית ומותר למלווה ליהנות ממנו את הנאה הזו.

ומעתה כאן לפי הידידות שיש בין הלווה למלווה, אם המלווה היה מבקש מהלווה לפני ההלוואה - לפני שביקש ממנו את ההלוואה, שיקנה לו את החפץ ההוא, ודאי שהיה מסכים לכך בחפץ לב, והיה קונה לו את החפץ. וא"כ הרי זה נכלל בהגדרה של השו"ע שכותב "אם נהנה ממנו מדעתו מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה", שגם כאן היה עושה לו את הדבר ההוא אף אם לא הלווה, וממילא אין זה נחשב לריבית, וצריך להיות הדין שמוותר לו לקנות בעבורו את החפץ ההוא.

אלא שיש להסתפק בזה, אולי כל ההתר של השו"ע הוא דווקא כאשר המלווה היה רגיל גם לפני ההלוואה לבקש מהלווה טובות ושליחויות. דבהא י"ל כיון שראינו בפועל שהמלווה נהנה מאותו אדם את ההנאות הללו, א"כ מוכח שעכשיו כשמבקש ממנו שיעשה לו את הטובה הזו לאחר ההלוואה, אין זה מחמת ההלוואה אלא מחמת הידידות שביניהם, ולכן אין בזה חשש ריבית.

אבל במקום שהמלווה מעולם לא ביקש מחבירו שיעשה לו את הטובה הזו, משום שמתמיד הסתדר בלא לבקש עזרה. אלא שלפי הידידות שביניהם ברור לנו שאם יבקש ממנו יעשה לו את הטובה הזו, הרי הוא יעשה לו את זה בחפץ לב. אבל הוכחה ממשית שבאמת המעשה הזה נעשה שלא מחמת ההלוואה אף לנו, כיון שמעולם המלווה לא ביקש מחבירו הזה שום בקשת שליחות. יש לעיין ולהסתפק

אם באופן זה מותר למלווה להנות את ההנאות הללו מהלווה או לא, אולי כל ההתר של השו"ע הוא רק במקום שיש הוכחה ממשית שהלווה עושה למלווה את המעשה הזה שלא מחמת ההלוואה, אבל במקום שאין לנו את ההוכחה הזו ואין דבר שמוכיח ונראה בחוש שזה לא מחמת ההלוואה מנלן שמותר, אולי זה דבר שנראה כריבית ואסור.

דיוק בלשון הש"ע

ולכאורה יש לדייק את לשונות השו"ע, בסעיף ז' השו"ע כותב "אבל אם נהנה ממנו מדעתו מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה".

יש לדייק בלשון שהשו"ע לא כותב "אבל אם נהנה ממנו מדעתו מותר בדבר שהיה רגיל לעשות לו אף אם לא הלווה", אלא כתב "בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה".

מדויק של צריך שבפועל נראה שהמלווה נהנה את ההנאה הזו מהלווה גם לפני ההלוואה, אלא מספיק שבעצם הדבר זה היה דבר שגם אילו ההלוואה הלווה היה עושה את זה למלווה, שמספיק מה שאנו משערים שלפי יחס הקרובה ביניהם המלווה היה נהנה את ההנאה הזו מהלווה גם בלי ההלוואה הזו.

והנה בסעיף י' כותב השו"ע, "אסור ללמד את המלווה או את בנו מקרא או גמרא כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם".

ולכאורה כאן מדויק בשו"ע שכל ההתר שהלווה ילמד את המלווה תורה הוא רק אם היה רגיל בזה מקודם, והיינו שראינו בפועל שהלווה רגיל ללמד את המלווה תורה, ורק באופן זה מותר ללווה להמשיך וללמד את המלווה תורה.

אבל אם לא ראינו בפועל שהלווה מלמד את המלווה תורה, אסור ללווה ללמדו אחר ההלוואה כל זמן שמעותיו של המלווה בידו. ואפילו אם לפי דרגת הקרובה שיש בין הלווה למלווה, הלווה היה מלמדו תורה גם לולי ההלוואה אם המלווה היה נצרך לכך, אלא שבפועל עד עתה אף פעם המלווה לא היה נצרך לכך, אעפ"כ אסור ללווה ללמדו. כיון שבפועל לא ראינו שהיה רגיל ללמדו לפני ההלוואה.

ולכאורה יש לעיין מהו החילוק למה בסעיף ז' מבואר מדברי השו"ע שמותר למלווה להנות מהלווה בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה, ומדויק שמספיק שנשער לפי הקרובה שביניהם שהיה עושה לו את הדבר אם לא הלווה, ואין צריך שבפועל נראה שהוא רגיל לעשות לו את הדבר הזה. ואילו בסעיף י' מבואר מהשו"ע שאסור ללווה ללמד את המלווה תורה, אם לא היה רגיל בזה מקודם, ומדויק שצריך שבפועל נראה שהלווה רגיל ללמדו, ולא מספיק לשער שאילו המלווה היה נצרך לזה הלווה היה מלמדו.

בנהנה מגופו אסור אם לא היה רגיל להנות ממנו

ונראה לומר דבסעיף ז' השו"ע מדבר במקום שהמלווה רוצה ליהנות מממנו וחפציו של הלווה, ואינו מקבל את ההנאה ישירות מגופו של הלווה, שהלווה אינו

עושה עכשיו שום פעולה בגופו למען המלווה, אלא המלוה לוקח את שורו וחמורו וכדומה ומשתמש ונהנה מהם. ובהא אמרינן דבשביל שיהיה מותר למלוה להנות את ההנאה הזו מהלוה וזה לא יהיה מוגדר כריבית. צריך שלפי דרגת הקורבה שיש ביניהם יהיה כזה מצב שהלוה היה נותן לו את ההנאה הזו גם אם לא הלוהו. ואפילו אם בפועל לא היה למלוה צורך לקבל את ההנאה הזו מהלוה קודם ההלוואה מותר, שלמעשה אין זה מוגדר שעכשיו הוא מקבל את ההנאה הזו בעבור ההלוואה, אלא מחמת יחסי הקורבה שיש בין שניהם. וזה גם מספיק בשביל שלא יהיה נראה כריבית.

אבל בסעיף י' השו"ע מדבר באופן שהלוה בגופו טורח ועושה מעשה הנאה למלוה, וזהו הציור שכתב השו"ע ללמדו תורה, שהלוה בגופו טורח ומלמד את המלוה תורה. ובהא י"ל דסובר השו"ע שאם לא היה רגיל בזה מקודם שבפועל לא היה מלמדו תורה, הרי זה נראה כריבית ואסור.

ובזה לא מספיק שנדע שלפי יחס הקורבה שביניהם הלוה היה מלמדו תורה גם לפני ההלוואה אם היה נצרך לכך, אלא צריך שבפועל נראה לפני ההלוואה שהוא רגיל ללמדו. דכיון שהלוה עושה מעשה בגופו בשביל המלוה ממילא זה יותר נראה לריבית שעושה את זה בעבור ההלוואה, ולכן כאן לא מספיק שנשער שהיה עושה לו את זה לולי ההלוואה, אלא צריך שנראה בפועל שהוא רגיל בזה מקודם.

ומעתה אם כך הוא הפשט בשו"ע, א"כ במעשה הראשון שהמלוה מבקש מחבירו הלוה שיקנה לו חפץ בעיר מגוריו, כיון שהלוה טורח ועושה מעשה בגופו בשביל המלוה, ולא ראינו לפני ההלוואה שעשה בפועל כאלו מעשים בשביל המלוה, צריך להיות שיהיה בזה חשש ריבית, ויהיה אסור ללוה לקנות את החפץ הזה למלוה.

ההוראה למעשה

ולמעשה הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א דחה את הדיוק מהשו"ע בסעיף י', ואמר בפשיטות דמה שכתב השו"ע בסעיף י', "אסור ללמד את המלוה וכו' כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם". אין הכוונה שצריך שבפועל שהלוה יהיה רגיל ללמדו גם לפני ההלוואה, אלא עצם זה שלפי דרגת הקורבה

* * *

"את שבתותי תשמרו"

"את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'". (פרק כ"ו פסוק ב').

ובבעל הטורים כתב, "את שבתותי תשמרו, סמך לעבודת אלילים ששקול שבת כנגד עבודת אלילים".

ודבר זה נפסק בהלכה ברמב"ם בהלכות שבת (פרק ל' הלכה ט"ו), וכתב "השבת ועבודה זרה כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגויים לכל דבריהם וכו'".

הנה השומר את השבת כהלכתה איתא בגמ' בשבת (דף ק"ח ב'), "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלץ לו, שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו".

רואים בזה את המעלה הגדולה של שמירת שבת, שאפילו אדם עבר את כל העבירות החמורות עד שהגיע לידי עבודה זרה, אעפ"כ יכול לזכות למחילה על כל עונותיו מכת שמירת שבת. ומצד שני רואים את החומר הגדול של חילול שבת שהוא שקול כעובד עבודה זרה, ודינו כגוי לכל הדינים.

הידים לא עובדות בשבת

והנה בשביל לקיים מצוות שמירת שבת כהלכתו צריך להתבונן בגודל מעלת וקדושת השבת, ולהעצים ולהגדיל בעינינו את מעלת היום הגדול הזה מאוד מאוד, עד שירגיש שאינו מסוגל ביום זה לעשות את המלאכות האסורות. אלא היום הזה כולו קודש לה' בתכלית הקדושה.

* * *

פרקי אבות – פרק ה'

"בעשרה מאמרות נברא העולם - הצדיקים מקיימין את העולם והרשעים מאבדים אותו - חוקות התורה הם בונים את העולם"

"בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות". (פרק ה' משנה א').

קיום לעולם, והעולם נעשה יותר מתוקן בכלל ובפרט. ולהפך מי שעובר על רצון ה', הוא גורם חורבן לעולם, והחורבנות שנגרמות בעולם הם מכוחו ובהשפעתו. ואפילו שהאדם אינו רואה בעיניו שהמעשים שלו משפיעים על העולם, מ"מ כך היא המציאות שהקיום האמיתי של העולם הוא רק מכת קיום התורה והמצוות. והסיבה האמיתית שנגרמים כל מיני חורבנות בעולם זה נעשה רק בכח מעשי הרשעים שעוברים רח"ל על רצונו של מקום.

אסתכל באורייתא וברא עלמא

ויסוד הדבר בזה הוא, שהתורה היא המהות האמיתית של העולם, בריאת העולם, טבעי העולם, טבעי בני אדם, וכל הדברים המתחלפים והמשתנים בבריאה, השורש האמיתי של הכל הוא התורה.

בבריאת העולם מובא בחז"ל "אסתכל באורייתא וברא עלמא", שהתורה היא היתה כלי הבנין שבהם ברא הקב"ה את העולם. ובמדרש בריש בראשית איתא, על הפסוק "ואהיה אצלו אמן - אמן, אמן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פשפושין, כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם".

ובעומק הדברים נראה מדברי המדרש, שכל העולם בצורתו ובחוקותיו, נעשה ונוצר לפי חוקות התורה והמצוות. וכל טבעי העולם, וכל ההשתנות של העיתים והזמנים, השורש של הכל הוא התורה, שכיון שבשביל קיום התורה והמצוות הוצרך שיהיה כך וכך, לכן נוצר הטבע והענין הזה בבריאה. וזהו "מביט בתורה ובורא את העולם", מביט בתורה מה צריך שיהיה בשביל שיוכלו לקיים את התורה והמצוות, ולפי זה בורא את העולם.

ובספר שיחות החפץ חיים (עמוד קמ"ג אות ל"ו) כותב על הפסוק בפרשת בראשית (פרק א' פסוק י"ד - ט"ו), "ויאמר אלוקים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה, והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן". וכתב, ולכאורה קשה דהוי ליה למימר "ויאמר אלוקים יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ולהבדיל בין היום ובין הלילה", ואח"כ "והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים", כי הלא תכלית בריאת המאורות הוא להאיר?

הגה"צ רבי חיים אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל – חותנו של רבנו זצ"ל

חותנו של רבנו הגה"צ רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל מדרמיות הודו שבירושלים, עמל בתורה בכל כוחו בפרישות ובקדושה, עשה את מלאכתו עראי ותורתו קבע, מעולם לא מצאו אדם יושב ובטל אלא יושב ושונה.

היה איש סודם ואמונם של גדולי הדור, ומאוד היה קרוב וקשור למרן החזו"א, ולא עשה דבר וחצי דבר בלא להתייעץ ולקבל את הסכמתו של החזו"א. ובתקופה ההיא כאשר גר בת"א ואח"כ בירושלים, הנסיעה לבני ברק לחזו"א לא היתה קלה, ואעפ"כ לא מנע את עצמו לנסוע שוב ושוב ולקבל את הוראותיו והדרכתיו של החזו"א בכל ענין וענין. בירושלים הוא היה מראשוני ממש שלא השתמש בחשמל ובמים המיוצרים ע"י חברת החשמל בשבת, כהוראתו של החזו"א.

החזו"א מינה אותו לנהל את בית היתומים דיסקין, כאשר היה חשש שישתלטו אינשי דלא מעליא על ניהול המוסד, ויעבירו את המוסד עם כל תלמידיו לידים ודוניות. באו ליטול עצה מהחזו"א מה לעשות במצב הזה, והחזו"א הציע והטיל את התפקיד על הרב רוטשטיין בסומכו על ישרו האמיתי, שיידע בדעת ובתבונה להוליך את העגלה על דרך המלך. קרוב ליוכל שנה עמד במסירות נפש בראשות המוסד, והוסיף והרבה לתלמידים לרבות, שבזכותו גדלו וצמחו ליהודים שומרי תורה ומצוות ויראי ה'.

בכל השנים הללו עשה את מלאכתו לשם שמים שלא ע"מ לקבל פרס, ולא נהנה מהמוסד מאומה. ולא רק שלא לקח לעצמו משכורת, אלא אפילו כאשר השתמש במים או בניר טואלט של המוסד, מיד שלשל לירה לתוך קופת המוסד תשלום על זה. וכך היה מנהגו בכל בית כנסת שהתפלל או למד, אם השתמש שם בביה"כ ובמים, מיד אח"כ שם לירה בקופת בית הכנסת, ולא רצה ליהנות מזההקדש.

כאשר הוציאו את הקונטרס "סדר השביעית ודיני תרומות ומעשרות" לחזו"א, אשר החזו"א עבר על ההלכות וסמך את ידו עליהם (לאחר שהגיה בהם את הגהותיו ותיקן בהם את הצריך תיקון). הרב רוטשטיין הדפיס את הקונטרס, ונתנו בידי הגה"צ רבי זעליג שפירא זצ"ל שהיה מתלמידי החזו"א, והוא דאג להפיץ ולמכור את הקונטרס ליוכי הרבים. לאחר פטירתו של הרב שפירא. העביר את הקונטרס אל חתנו – רבנו זצ"ל, והרב רוטשטיין מימן את ההדפסה, ורבנו דאג להדפיס את הקונטרס. ולפני שנת השמיטה היה מקבל רבנו מכתבים מכל הארץ, מתלמודי תורה, ובתי ספר, של כל העדות והחוגים, שביקשו לשלוח להם חוברות ע"מ ללמוד עם התלמידים. והיו מדפיסים אלפי עותקים, והילדים סידרו את החוברות ושלחו אותם ליעדם כל אחד כפי הכמות שביקש. וכן הדפיס הרב רוטשטיין את נוסח הפרשת תרומות ומעשרות שכתב החזו"א, וגם אותו נתן לרבנו להפיץ. ובכל שנה לפני ט"ז בשבט היו המוסדות שולחים מכתבים לרבנו וכל אחד כתב את הכמות הדרושה לו, והיו מחלקים את זה לתלמידים. וכל זה נשלח למוסדות בחינם ליוכי הרבים, וליחידים מכרו את החוברת ואת נוסח ההפרשה במחיר נמוך. ובקונטרס ובנוסח ההפרשה, לא הוזכר שמו של הרב רוטשטיין כלל וכלל, אלא היה כתוב ניתן להשיג אצל משפחת פלמן רחוב וכו'.

שעות הלימוד אצלו היו קודש קודשים, ובזמנים שקבע לעצמו ללמוד לא הפסיק בשביל שום ענין, אלא ישב ולמד בפרישות גדולה והמית עצמו באוהלה של תורה. בתקופה שהיה גר בת"א והיה בבעלותו בית חרושת לטקסטיל, קבע לעצמו זמן ללימוד כל יום מהשעה שתיים בצהריים עד שש בערב. בשעות הללו הסתגר בחדר מיוחד שקבע אותו לחדר לימודו, ואף אחד לא היה יכול להכנס אליו בשעות הללו להפריעו ולהפסיקו מתלמודו. ופעם אחת אף התבטא ואמר, "בשעות אלו תחשבוני כמת". מעשה מופלא התרחש בענין הזה, פעם אחת נקבעה פגישה עם משלחת מלכותית ממצרים, אשר היו אמורים לסגור עימם עסקה גדולה מאוד, שהיתה אמורה לקדם מאוד את העסק ולהכניס ריווח גדול. הפגישה נקבעה לשעה 12 בצהריים. הרב רוטשטיין ושותפו ישבו והמתינו לבוא המשלחת, אבל מחמת עיכובים שונים איחרו חברי המשלחת, והגיעו מעט אחרי השעה 2.

כאשר הגיעה השעה 2 ועדיין המשלחת לא באה, התנצל הרב רוטשטיין לפני שותפו שאינו יכול לחכות יותר בין שעכשיו זה הזמן לקבוע לו לתלמודו. וכך עלה לחדרו והסתגר בה והתחיל בלימוד. המשלחת הגיעה וסיכמו עם מנהל העבודה את כל הענינים: הכמות, המחיר, זמן ההספקה וכו'. אבל בסוף היה צריך לקבל את אישורו של המנהל, הרב רוטשטיין. עלה השותף לחדרו ודפק בדלת בשביל לקבל ברגע אחד את אישורו הסופי. אך אין קול ואין עונה... הרב המשיך בלימודו ולא הפסיק אפילו לרגע. השותף המשיך לדפוק ולדפוק ביתר שאת וביתר עז, עד שהדפיקות הפכו למהלומות. ועדיין הדלת לא נפתחה...

לרגע קט לתת את אישורו הסופי. הילד עלה, אבל גם אז אביו לא הסכים לשמוע באומרו "עד שש אני לא נמצא כאן, אני לומד עכשיו". הסוחרים המצריים כעסו מאוד שלא מסיימים עכשיו את העיסקה, ועזבו את המפעל בכעס.

כאשר הגיעה שעה שש, והרב רוטשטיין יצא מחדרו, פנה אליו השותף בבאב על העיסקה הגדולה שבוטלה והרווח הגדול שהפסידו מחמת זה שלא הפסיק את הלימוד. ענה לו "אני מוכן לשלם לך מחלקי את כל מה שהפסדת, ומהתורה לא אתבטל. בפסוק כתוב כל חפציה לא ישו בה, ואין אעזוב את התורה בשביל מסחרי". אחרי כמה ימים שבו הסוחרים ואמרו שהם מבינים שלא רצה לפגוש אותם כיון שאינו מרוצה מהמחיר, אבל הם מסכימים לשלם אפילו מחיר כפול בשביל לקבל סחורה באיכות כזו טובה. אבל הרב סירב לקבל מחיר יותר גבוה שלא רצה ליהנות הנאה כספית מחמת הלימוד, וגם שחשש להונאה. וחתמו על העיסקה במחיר הראשון, והתקדש שם ה' בעולם.

חתנו הראשון היה הגאון רבי פנחס שרייבר זצ"ל, אשר החזו"א היה השדכן שהציע את השידוך הזה. והמעשה היה שהגיע הרב רוטשטיין אל החזו"א עם רשימה של כמה בחורים מופלגים שהציעו לו, בשביל שהחזו"א יבחר לו מיהו הראוי מביניהם לבתו המיוחדת. החזו"א עובר על הרשימה ואומר "יש לי מישור יותר טוב בשבילך, פינחס שרייבר שמו שנמצא אצלי כאן בבני ברק – כדאי לך". והוסיף החזו"א ואומר, "יש פעמונים שבתחלה מצלצלים בקול רעש גדול, אבל אח"כ שותקים. ויש פעמונים שבתחלה שותקים, אבל כאשר מתחילים לצלצל קולם גדול מאוד ועולה על כולם...". הרב שומע את רבו מפליג כל כך בשבח, וכמובן מיד מקבל את הצעתו, וזוכה בחתנו הראשון הגאון הגדול זצ"ל.

לאחר תקופה, מספר הגאון רבי דוד שובקס זצ"ל ראש ישיבת שפת אמת – שהיה נוכח בחדרו של החזו"א, והנה הרב רוטשטיין בא ומתייעץ עם החזו"א על שידוך שהציעו לבתו השנייה. החזו"א מפתיע ואומר – "אל תקח את הבחור הזה, אלא את הבחור בן ציון פלמן, אמנם הוא צעיר עדיין, אבל תחכה לו..."

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

גליון השבוע נתרם ע"י הרבנית שתחזי

לע"נ אביה הגה"ז רבי זו"ר אברהם יצחק בן רבי שמעון רוטשטיין זצ"ל – נלב"ע כ"ה באייר תשנ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

200

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת בהר תשע"ה

תורה ומידות

אנו עומדים בימי הספירה בין פסח לעצרת, שבהם מתו תלמידי רבי עקיבא, והטעם מפורש בדברי חז"ל (יבמות סב, ב) מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, וכן שהייתה עיניהם צרה אלו באלו (בראשית רבה סא, ג), ושני העניינים האלו שייכים לשלמות המידות, שהייתה תביעה עליהם מחמת חיסרון בשלמות המידות, ונענשו ומתו בימי הספירה שבין פסח לעצרת, מפני שבימים אלו יש בשמים יותר קפידא על ענייני המידות, וכל חיסרון במידות בימים אלו חמור יותר מאשר בכל השנה.

והנה תלמוד תורה בודאי חמור יותר מכל ענייני המידות, וכמו שמפורש במשנה (ריש מסכת פאה) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו' כיבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' והכנסת אורחים וביקור חולים והכנסת כלה והלווית המת וכו' והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שתלמוד תורה נחשב יותר מכל המעשים הטובים שזכרו במשנה, ומאחר ששכר תלמוד תורה גדול יותר משכר מידות טובות, כך גם להיפך, העונש על ביטול תורה יותר חמור מעונשן של מידות רעות, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, טז) "כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה".

ואם אנו רואים שתלמידי רבי עקיבא נענשו כל כך עבור חיסרון בשלמות המידות, כל שכן חיסרון תורה שהוא חמור יותר. ברם, אצל תלמידי רבי עקיבא לא נזכר שהיה ביטול תורה, ומשמע שעסק התורה היה בשלמות, רק בענייני המידות היה חיסרון שלא נהגו כבוד זה בזה, ושהייתה עיניהם צרה אלו באלו. ויש להבין, שאם עסק התורה היה בשלמות, כיצד היו חסרים בשלמות המידות, והרי התורה היא תכלית ליצר הרע, וכי שייך שיהיו תורה ומידות רעות ביחד.

וכיוצא בזה יש להקשות אצל דור החורבן, שאמרו חז"ל (יומא ט, ב) כי במקדש שני היו עוסקים בתורה ובמצוות, ורק מפני שהייתה בהם שנאת חינם חרב הבית, וזה צריך ביאור שהרי התורה תכלית ליצר הרע, ואם אכן היו עוסקים בתורה בשלמות, כיצד יתכן שהיו בהם מידות רעות ושנאת חינם, ומדוע לא השפיעה התורה עליהם?

ומוכרחים אנו לומר שגם התורה לא הייתה בשלמות, כי כאשר יש בלב האדם שנאת חינם ומידות רעות, זה משפיע עליו שכל התורה והמצוות שלו אינן בשלמות, וכמו שכתב רבינו חיים ויטאל בשערי קדושה, מפני מה לא נכתבו בתורה איסורים מפורשים על ענייני המידות, וביאר משום שמידות טובות הן ההקדמה וההכנה לתורה, ויסוד האדם תלוי במידות, שאם המידות אינן בשלמות חסר בשלמות האדם, וכל מצוה שהוא עושה אינה בשלמות, אף אם מקיים אותה בהתלהבות גדולה מאד, מכל מקום כיון שיש בתוך תוכו מידות רעות, זה מלווה את כל קיום המצוה, וחסר בשלמות המצוה.

וכך גם בעסק התורה, אם אדם לומד תורה והוא בעל מידות רעות חסר בשלמות התורה, ועסק התורה לבד אינו מספיק לתיקון המידות, כמו שידוע מדברי הגר"א (הובא באבן שלמה פ"א) שהתורה מחזקת באדם את המידות שיש בו, אם הוא בעל מידות טובות ולומד תורה מתוך מידותיו הטובות אזי התורה מחזקת את המידות הטובות, ואם ח"ו הוא בעל מידות רעות ולומד תורה מתוך מידותיו הרעות אזי התורה מחזקת בו את המידות הרעות, וזהו מה שאמרו (שבת פח, ב) למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא, שאם לומדים תורה מתוך מידות רעות זה כמו סם המוות רח"ל.

ובזה מובן שאף על פי שעסקו בתורה, ולא נענשו על ביטול תורה, מכל מקום כיון שהיו בהם שנאת חינם ומידות רעות, היה חסר בשלמות התורה, ולכן לא השפיעה עליהם התורה להחזירם למוטב.

והנה ישנם אנשים בעלי מידות טובות, ויש שהם בעלי מידות רעות, ובדרך כלל אדם שחושב שהוא מושלם במידות טובות, זהו סימן לא טוב, שבאמת הוא חסר בשלמות המידות, ויחשוב לעצמו, האם באמת הוא מושלם, וכי אף פעם אינו כועס, והאם לא אכפת לו כשפוגעים בכבודו או שמדברים נגדו, ואפילו שכל הדברים שמדברים עליו אינם נכונים, אבל הוא מתחשב בזה, וכועס על אלו שמדברים עליו.

ומי שהוא בעל מידות טובות ובעל אמונה שלמה אינו מתחשב במה שמדברים עליו, כי העיקר הוא מה חושבים עליו בשמים, בבית דין של מעלה, וכל אלו האנשים המדברים עליו ופוגעים בכבודו, אינם יודעים את האמת, וכל דבריהם אין בהם ממש, ואילו בשמים יודעים האמת, מה היא דרגתו האמיתית, וזה צריך להיות אכפת לו, ולא מה שיאמרו עליו הבריות, ואם פחות יכבדו אותו מה בכך, הרי זו טובה גדולה בשבילו, שעל ידי הנאת הכבוד הוא מפסיד עולם הבא, ואם לא יכבדו אותו יקבל יותר עולם הבא ופחות גיהנום.

וכבר הזכרנו כמה פעמים מה שכתבו בספרים שכל חיסרון בשלמות המידות נובע מחיסרון באמונה, וכגון כאשר אדם כועס על מי שצער אותו ופגע בו, בכבודו או בממונו, הרי לפי האמונה כל צער המגיע לאדם הוא מן השמים, ובבית דין של מעלה פסקו שמגיע לו צער, וכל משפטי שמים הם צדק ואין בהם שום טעות, ששם יודעים את האמת, ואם נגזר עליו צער, בודאי שזה מגיע לו בדין, וממילא אין שייך לכעוס על מי שמצער אותו, שהוא רק שליח מן השמים, ואם לא הוא היה הצער בא עליו באופן אחר, ובמקום לכעוס על האדם המצער אותו, יותר ראוי שיחשוב ויתבונן למה פסקו עליו צער מן השמים.

וכבר ביאר רבינו יונה בשערי תשובה (ב, ג-ה) שכל צער וייסורים הבאים על האדם יכולים להיות משתי סיבות, או שהוא צדיק ומן השמים נותנים לו ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא, וצריך לשמוח בייסורים אלו שמוסיפים לו עולם הבא, ואם אינו צדיק אזי הייסורים באים עליו לכפרת עוונות, ולעורר לתקן את מעשיו, שכל דיני שמים אינם בתורת נקמה אלא לצורך תיקון הנפש, וראוי שישמח בייסורים אלו, שהועילו לו שיהיה פחות בגיהנום.

והרמב"ם כתב בהקדמה לפירושו על איוב, שאפילו רגע אחד בגיהנום קשה יותר מכל ייסורי איוב, והיינו מפני שייסורי הגוף יש להם גבול, וכאשר יש ייסורים גדולים מאד, אין הגוף עומד בהם, ומת מרוב ייסורים, כמו שאמר הקב"ה לשטן שהרשות בידו לתת לאיוב ייסורים (איוב ב, ו) "אך את נפשו שמור", והשטן ידע למדוד כמה הם הייסורים שהגוף יכול לעמוד בהם, אבל ייסורי הנפש אין להם גבול, שהנפש קיימת גם בייסורים הקשים ביותר, וסובלת את הייסורים.

ולכן ייסורי הגיהנום, שהם ייסורי הנפש, אין להם גבול, שהנפש עומדת גם בייסורים הקשים ביותר וסובלת אותם, כמו שכתוב (ישעיה סו, כד) "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה", היינו שהאש של גיהנום דולקת ושורפת כל הזמן, ותמיד יש מה לשרוף, כי הנפש קיימת וסובלת את הייסורים, ייסורים איומים כאלה, ובגמרא (ברכות נו, ב) אמרו כי אש של גיהנום היא פי ששים מהאש שלנו! האש החזקה ביותר בעולם הזה, עם אלפי מעלות חום, אינה אלא אחד מששים לעומת אש של גיהנום, וכמה צריך לשמוח בכל צער וייסורים בעולם הזה, החוסכים ממנו ייסורי גיהנום קשים ומרים באחריתו.

* ומה שכתוב (תהלים צד, א) "קל נקמות השם", היינו בגויים, כמו שכתוב (תהלים קמט, ז) "לעשות נקמה בגויים" וגו', וכן כתוב (דברים לב, מג) "הרגינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום", וגם זה אינו לשם "נקמה" אלא לצורך קידוש השם, שיתרבה כבוד שמים.

וכאשר יחשוב אדם ויתבונן בכל זה, יבין כי לפי האמונה אין שום מקום לכעס, ולכן אמרו חז"ל (זוהר ח"א כז, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, מפני שהכעס נובע מחיסרון בשלמות האמונה, והרי זה דומה לעבודה זרה שהיא היפך האמונה, ובגמרא (שבת קה, ב) אמרו "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע", והיינו כמו שנתבאר, שהיצר הרע הוא כמו עבודה זרה, מפני שמפתה את האדם נגד האמונה.

לכן תיקון המידות הוא דבר עיקרי וחשוב מאד, אבל אין זה שייך בלא עסק התורה שהיא התבלין ליצר הרע, ואמנם עסק התורה לבד אינו מספיק לזה, וצריכים גם ללמוד ספרי המוסר, וכפי שכבר כתב רבינו ישראל סלנטר (באור ישראל מכתב י"ד) כי **הדרך להתהפך מרע לטוב ולתקן את המידות שייך רק על ידי חכמת המוסר**. המסילות ישרים, שערי תשובה, חובות הלבבות, וכל ספרי המוסר, נותנים עצות כיצד להתגבר ולעקור מהלב את השקר של המידות הרעות.

דבקות בתורה

אבל ראשית לכל צריכים דבקות בתורה, וכאשר יש חיסרון של דבקות בתורה הרי ביטול תורה כנגד כולם, ובלי תורה לא שייך תיקון המידות, וכבר אמרו (פתיחתא דאיכה רבתי ב) שהמאור שבתורה מחזירן למוטב. רק על ידי דבקות בתורה, יחד עם לימוד חכמת הנפש שבספרי המוסר, בזה זוכים לתיקון המידות בשלמות.

ומה היא דבקות בתורה? בתפילת מעריב אנו אומרים "בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך וכו' ובהם נהגה יומם ולילה", ונזכרו בזה שני עניינים, נשיח, ונהגה, ויש לפרש כי נשיח היינו עסק התורה בדיבור, ונהגה היינו במחשבה, כמו שכתוב (יהושע א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה", והם שני העניינים הנ"ל, מפיך היינו בדיבור, והגית היינו במחשבה, כמו שפירש רש"י שם.

והרמב"ם כתב בהלכות תלמוד תורה (ג, ו) "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים", והיינו שדבקות בתורה צריכה להיות גם במחשבה, ובלא היסח הדעת לדברים בטלים, שכל רגע ורגע תהא המחשבה מונחת בדברי תורה, ושאר מחשבות קדושות של תורה ומצוות, ועל זה אנו מבקשים לפני הנחת תפילין "ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי וכו' ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועוון כלל", שלא יהיה אפילו הרהור 'חטא' שהוא בשוגג, רק מחשבות קדושות של תורה ומצוות.

ובאמת הרי הדבקות בתורה אינה קשה כי אם בתחילה, ולאחר שמתחילים ללמוד ומתרגלים בזה לא מרגישים שום קושי, ואדרבה זה מושך ומעניין מאד, ויש ערבות ומתיקות בדברי התורה.

וכבר הזכרנו מדברי רש"י על הפסוק בפרשת קריאת שמע (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך", שלימוד התורה הוא מתוך התעניינות וסקרנות, וכמו שאם המלך מוציא חוק חדש, כולם מתעניינים ורוצים לדעת מה הם פרטי החוק, כך גם דברי תורה מעניינים ומושכים את הלב, לדעת מה ההלכה, מה הקושיא ומה התיורץ, והמחשבה נמשכת לעסוק בזה.

ויש גם מתיקות בדברי תורה, שעל זה מבקשים בברכות התורה והערב נא וכו', כך דרך לימוד התורה מתוך ערבות ומתיקות, והיינו מלבד מה שיש סקרנות המחשבה להגות בדברי תורה, שכן טבע האדם לחשוב במחשבתו על מה שמעניין ומושך את לבו, והמחשבה נמשכת לדברי תורה, בנוסף לזה יש גם מתיקות להוציא דברי תורה מהפה בדיבור, ומתיקות שייכת בפה, כמו שכתוב (יחזקאל ג, ג) "ותהי בפי כדבש למתוק", ועל זה מבקשים והערב נא - בפינו.

וכאשר מרגישים את מתיקות התורה, אין זה קשה כלל להיות בדבקות בתורה, ואדרבה זהו תענוג והנאה גדולה מאד, עד שקשה להפסיק מעסק התורה, וכל השיחה היא רק בדברי תורה ולא בדברים בטלים, כמו שכתוב (תהלים קיט) "כל היום היא שיחתי".

ובאמת הרי שנינו באבות פרק ששי שהתורה נקנית במיעוט שיחה, ומובא בשם הגר"א שביאר כי האדם מטבעו זקוק לקצת שיחה כדי

שדעתו תהיה מיושבת עליו, וגם זה נכלל במה שאמרו במיעוט שיחה, ומעשה שהיה באחד מבני הישיבה שניסה שלא לדבר דברים בטלים כלל, ולאחר ימים ספורים ראה שאינו מסוגל לעמוד בזה, שכן טבע האדם, כשם שצריך לאכול ולישון, צריך גם לדבר קצת, ואם כן יש להבין מהו שכתוב "כל היום היא שיחתי" וכיצד שייך שתהא שיחתו של אדם כל היום בדברי תורה בלא מיעוט שיחה כלל.

אכן הביאור בזה כי הנה שיחה זהו דיבור קל שהאדם אינו צריך להתאמץ בו, וכלשון שמצינו בחז"ל "שיחה קלה", והיינו דיבור קל שיוצא ממילא ובלא מחשבה תחילה, וזהו שכתוב "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", כי כאשר אדם דבוק בתורה מתוך אהבת תורה וכל מחשבתו מונחת בדברי תורה, אזי ממילא כל היום שיחתו בתורה, ומקיים את המיעוט שיחה בדברי התורה עצמם, שזהו השיחה הקלה בשבילו, ואינו צריך להתאמץ ולחשוב לפני שמדבר דברי תורה, מפני שהוא שקוע ומונח בזה, וממילא דברי תורה יוצאים מפיו.

ובאופן כזה שייך גם בשעת השינה לחלום בדברי תורה, כמו שמצינו בט"ז (חומ"מ סוף סימן פח) שכתב כי בחלומנו נתגלה לו תירוץ לקושיא שנתקשה בסדר לימודו, וכן שמעתי פעם ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שהביא מהמרדכי (איני יודע מקומו) על אחד מהראשונים שחלם בלילה בדברי תורה, ושמו שמחה גדולה מאד, כי זהו סימן שראשו שקוע ומונח בתורה ולא בדברים בטלים, ומי שחושב כל היום מחשבות קדושות ממילא גם בלילה הוא חולם מחשבות קדושות.

וזהו שכתב הרמב"ם כי הרוצה לזכות לכתרה של תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ובודאי אצל הרמב"ם לא היה שום קושי בזה, כי כאשר אדם דבוק ומונח בתורה, ממילא מחשבתו נמשכת רק לתורה, בלי היסח הדעת, וכל היום היא שיחתו. **"ב"ה גם דבורנו ישנם אנשים כאלה, אפילו צעירים, ששקועים ומונחים בלימוד, ואינם מסיחים דעתם מדברי תורה, וכשפוגשים אותם בכל עת, יש להם מיד להציע קושיא או תירוץ, ואינם צריכים להתאמץ לחשוב ולהזכר, אלא כל הזמן שקועים ומונחים בתורה, בלי היסח הדעת.**

*

בפרט בימים אלו, שהם ימי ההכנה לתורה, ויש בהם תשוקה גדולה לזכות לתורה, כמו שביאר בספר החינוך (מצוה ש"ו) שזהו ענין ספירת העומר, שביציאת מצרים חיכו וציפו לקבלת התורה, ומרוב השתוקקות ספרו את הימים, ושמוחו בכל יום שעבר, שהם מתקרבים יותר ליום הנכסף שבו יקבלו את התורה, ובכל שנה חוזרת ההשפעה שהייתה בימים ההם, וימים אלו מסוגלים לקבל תשוקה לתורה.

אם כן אפשר לנצל את הזמן המסוגל, לזכות לתשוקה לתורה, ולהתרגל בדברי תורה כמו שמבקשים בברכות השחר "שתרגלנו בתורתך", והיינו שההרגל בתורה נעשה טבע, עד שכבר לא צריכים להתאמץ בזה כלל, ונמשכים ממילא לעסוק בדברי תורה.

אשרינו שאנו נמצאים בזמן כזה שיש לנו אפשרות להתקדש בקדושת התורה, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק א' שתכלית הבריאה היא בשביל האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והדרך לזה היא על ידי דבקות המחשבה בתורה, בתפילה, ובמעשים טובים.

ואמנם אין זה קל, כי בדרך הטבע המחשבה נמשכת גם לדברים אחרים, ויש כל מיני שטויות ודברים בטלים שמעניינים ומושכים את הלב, וצריך סייעתא דשמיא שלא להימשך אחרים, ולא להסיח דעת מתורה, ובכמה מקומות בתפילה מבקשים סייעתא דשמיא להצלחה בתורה, וכגון בסוף תפילת שמונה עשרה פתח לבי בתורתך, ובקדושה דסדרא הוא יפתח לבנו בתורתו, ובבריק שמיא דתפתח לבאי באורייתא, ועל ידי התפילה יחד עם השתדלות, כל אחד יכול לזכות לסייעתא דשמיא. יהי רצון שכולנו נזכה לסייעתא דשמיא!

נדבת תלמיד רבינו החפץ בעילום
שמו כהודיה להשי"ת לרגל השמחה
במעונו בשעה טובה ומוצלחת

גיליון זה מוקדש
לזכות
רבקה חוה בת חיה פראדל שתחי'
לזרע של קיימא בקרוב

גיליון זה מוקדש
לעילוי נשמת
מרת מינה בת יהושע ע"ה
נלב"ע כ"ה אייר - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש
לעילוי נשמת
מרת שרה הניה ב"ר פסח הלוי ע"ה
נלב"ע י"ט אייר תשנ"ג - תנצב"ה